

ÜNİVERSİTE YAŞAMINA GİRİŞ DERSİ

2021-2022 GÜZ DÖNEMİ

İÇİNDEKİLER

ÜNİTE 1:BİLGİ OKURYAZARLIĞI

ÜNİTE 2: ÜNİVERSİTE TARİHİ

ÜNİTE 3: ÜNİVERSİTENİN İŞLEVİ, MANTIĞI, İDARESİ VE

SIİRT ÜNİVERSİTESİNİN TARİHİ

3.1.Üniversitenin İşlevi Nedir?

3.2.Üniversitenin Mantığı

3.3.Üniversitelerin İdaresi

3.4.Dünya Üniversite Sıralaması

3.5. Dünyanın Ayakta Olan En Eski Üniversiteleri

3.6.Siirt Üniversitesi

3.6.1. Siirt Üniversitesi Tarihçe

ÜNİTE 4: ŞEHİR KAVRAMI VE YAŞANILAN KENT

4.1.Siirt İl İsminin Kaynağı

4.2.Siirt’de Kültür Turizmi

4.2.1.Ulu Cami :

4.2.2.Veysel Karani Hz. Türbesi :

4.2.3.İbrahim Hakkı ve Hocası İsmail Fakirullah Türbesi :

4.2.4.Erzen Ören Yeri

4.2.5.İrun Kalesi

4.2.6.Şirvan (Küfre) Kalesi

4.2.7.Billoris (Sağlarca) Kaplıcası

4.3. Siirt’in Coğrafik Konumu

ÜNİTE 5: İNSAN VE TOPLUM

5.1.Toplum Tipleri

5.2.Toplumsal Değişme

5.2.1.Toplumsal Değişmeyi Etkileyen Faktörler

5.2.1.1.Fiziki Çevre

5.2.1.2.Kültürel Faktörler

5.2.1.3.Teknoloji Faktörü

5.2.1.4.Demografik Faktör

ÜNİTE 6:TOPLUM VE TOPLUMSALLAŞMA İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

6.1.Toplum:

6.2.Toplumsal Yapı:

6.3.Toplumsallaşma:

6.4.Toplumsal Grup:

6.5.Benlik:

6.6.Bireysel Tercih:

6.7.Statü:

6.8.Toplumsal Rol:

6.9.Değer:

6.10.Norm:

6.11.Yaptırım,

6.12.Kültür:.

6.13.Eğitim

6.14.Mesleki Yaşam:

6.15. Modern Toplumlarda Bireyselleşme ve Toplumsal Kontrolün Aşınması

ÜNİTE 7:ELEŞTİREL DÜŞÜNCE VE ELEŞTİREL BAKIŞ.

- 7.1. Eleştiri Kültürü ve Eleştirel Bakış
- 7.2. Eleştirel Bakışa Dair Bazı Temel Özellikleri
 - 7.2.1. Eleştirel Bakış Verili Bilgiye Dair Şüpheli Bir Yaklaşım Gerektirir
 - 7.2.2. Eleştirel Bakış Belirli Bir Bilgi Donanımına Sahip Olmayı Gerektirir
 - 7.2.3. Eleştirel Bakış Suçlamadan Ya Da Kavga Kültüründen Farklı Bir Şeydir
 - 7.2.4. Eleştirel Bakış Bilimsel Gelişmişliğin Temelinde Yatar
- 7.3. Küresel Dünyada Eleştirel Bakış Açısının Önemi
- 7.4. Problem Çözme Şablonu
- 7.5. Değerlendirme yaparken bilinmesi gerekenler

ÜNİTE 8: ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK

- 8.1. Türkiye’de Çok Kültürlülük
- 8.2. Kültürel Empati (Cultural Empathy)
- 8.3. Küreselleşme ve Çokkültürlülüğün Küresel Yansımaları

ÜNİTE 9 : BİLİM TARİHİ VE BİLİM FELSEFESİ

- 9.1. Bilim Tarihi
- 9.2. Bilim Felsefesi
- 9.3. Bilimlerin Tasnifi
 - 9.3.1. Formel (Bicimsel)
 - 9.3.2. Doğa Bilimleri:
 - 9.3.3. İnsan Bilimleri:

ÜNİTE 10: İNSAN HAKLARI

- 10.1. İnsan Haklarının Tarihi Ve Hukuki Gelişimi
 - 10.1.1. Evrensel Düzey
 - 10.1.2. Bölgesel Düzey
 - 10.1.3. Ulusal Düzey
- 10.2. BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi – 1948 [Kısaltılarak]

ÜNİTE 11: ÖZGEÇMİŞ /CV HAZIRLAMA

ÜNİTE 12: MÜLAKAT BECERİLERİ

ÜNİTE 13: İLETİŞİMİN AMACI VE ÖNEMİ

ÜNİTE 14: SİİRT ÜNİVERSİTESİ ÖN LİSANS VE LİSANS EĞİTİM-ÖĞRETİM VE SINAV YÖNETMELİĞİ

ÜNİTE 15: YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI ÖĞRENCİ DİSİPLİN YÖNETMELİĞİ

ÜNİTE 1: BİLGİ OKURYAZARLIĞI

BİLGİ OKURYAZARLIĞI

20. yüzyılın ilk yarısında bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, bilginin niteliksel ve niceliksel değerinin artmasına olanak sağlayarak bilgi toplumunu inşa etmiştir. Yaşanan değişimlere paralel olarak ülkelerin gelişmişlik düzeyleri, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma yoğunluklarına göre ölçülmeye başlamıştır (Kevük, 2006: 324). Bilgi miktarındaki artış, bilgi erişim ve paylaşım araçlarında çeşitliliğe neden olarak toplum ve birey için hem fırsat ve hem de tehdit anlamına gelmiştir. Bilgiye erişim, bilgiyi kullanma ve paylaşmayla ilgili tehditlerle başa çıkmada bilgi okuryazarlığı becerileri, kişilerin sahip olmaları gereken ön koşul olarak önemini her geçen gün artırmaktadır (Polat, 2006: 252).

Günümüzde bilgi ve bilgi teknolojilerinde yaşanan hızlı değişiklikler geçmişten farklı olarak nitelikli insan gücü yetiştirmeyi de zorunlu kılmıştır. Bu değişim birçok sektörü etkilemekle beraber eğitim sektörünü de değişmeye yöneltmiştir. “Yaşam boyu öğrenen” ve “bilgi okuryazarı” bireyler yetiştirmek eğitimin yeni hedefleri arasında yer almıştır (ALA, 1989).

Çağdaş eğitim sistemi sorun çözmeye, eleştirel düşünmeye, aktif olmaya, bağımsız ve kendi kendine öğrenmeye dayalı bir anlayışı öngörmektedir (Çelikkaya, 2011: 970). Bu yaklaşım mevcut bilgi kaynaklarının yoğun tüketimini zorunlu kılmaktadır. Yaşanan değişime adapte olabilmek için yaşam boyu öğrenen bireyler yetiştirilmelidir. Çünkü bilgi okuryazarlığı becerileri aracılığıyla yaşam boyu öğrenme becerisine sahip olan bireyler, değişen teknolojiye kolay ve hızlı uyum sağlayabilen, bilgi ihtiyacını tanımlayabilen, sorgulayabilen, sentezleme kabiliyetine sahip ve kendini sürekli yenileyebilen bireylerdir. Bu bağlamda bilgi okuryazarlığı becerileri yaşam boyu öğrenme becerisi kazanmanın da ön koşuludur.

Bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılmasında öncelikli rol eğitim kurumlarındandır. Bu becerilerin kazanılmasında tüm eğitim kademelerinin hedefleri nispetinde önemli sorumlulukları vardır. Özellikle kişilerin bir birey olarak toplumda yer almaya başladıkları, gelecekteki konumlarının şekillendirilmesinde karar aşaması olarak lise eğitimi dönemi, bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılması için kritik öneme sahiptir. Öğrenciler kazanmış oldukları bilgi becerileri ile akademik anlamda daha etkin ve verimli bir yükseköğretim yaşamı geçireceklerdir. Yükseköğrenime devam edemeyenler için de sürekli rekabet ortamında bilgi temelli yaşam boyu öğrenebilme becerisiyle değişikliklere kolay uyum sağlayabilme anlamında yarar sağlayacaktır.

DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE BİLGİ OKURYAZARLIĞI KAVRAMININ ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

Bilgi çağıyla beraber, bilgi ve iletişim teknolojileri hızla gelişerek bilgi patlamasına neden olmuştur. Bilgi üretimi, teknolojinin gelişmesine; teknolojik gelişmeler yeni bilgilerin hızlı ve kolay üretimine katkı sağlayarak, bilginin önemini her geçen gün arttırmıştır. Bu döngü sayesinde toplumların gelişmişlik düzeyi artık bilgiyle ölçülmeye başlamıştır (Polat ve Odabaş, 2008:1).

Teknolojinin gelişimi her alanı etkilediği gibi eğitim alanında da pek çok değişime neden olmuştur. Değişen, gelişen ve çeşitlenen bilgi edinim ortamları, bireylerin yaşam boyu kendini geliştirme ve bilgi aktarımı dışında bilgiye ihtiyaç duyduğu anda ulaşabilme için gerekli

becerilerin kazanılmasını zorunlu kılmıştır. Bilginin etkin ve yetkin kullanımı, bağımsız ve yaşam boyu öğrenme kastıyla “bilgi okuryazarlığı” kavramından ilk kez 1970’li yıllarda söz edilmiş olmasına karşın, popülerliğini bilgi teknolojilerinin hızla kullanılmaya başlandığı 1990’lı yıllarda kazanmıştır.

Teknolojiyle beraber süregelen bu değişimde, toplumda bireylerin var olması için gerekli olan beceriler de artmış ve çeşitlenmiştir. Bununla birlikte her alanda aranan insan profili de değişmiştir. Çünkü değişim ve gelişimin hızlı olduğu bilgi toplumuna adaptasyonda bireylerin bilgiyi aktif bir şekilde kullanmaları zorunlu hale gelmiştir. Bu zorunlulukların sonucu olarak bilgi toplumu bireylerinde aranan özelliklerde bilgi okuryazarlığı becerileri ortak payda olarak değerlendirilmiştir.

Hemen her alanda küresel boyutta yaşanan değişimle beraber, bilgi okuryazarlığı becerileri, bireysel başarının da temeli haline gelmiştir. **Doyle (1994: 3), bilgi okuryazarı bireyin özelliklerini şu şekilde tanımlamaktadır;**

- Bilgi okuryazarı birey, yeterli ve doğru bilginin karar verme aşamasının temeli olduğunu bilir.
- Birey, bilgi ihtiyacını fark eder ve soruları formüle eder.
- Bilgi kaynaklarını tanıır ve ihtiyaç duyduğu kaynakları belirler.
- Bilgiyi ararken iyi düşünülmüş bir arama stratejisi kullanır.
- Bilgi kaynaklarına erişmek için teknolojiyi kullanır.
- Bilgiyi doğruluk, tarafsızlık, güvenilirlik, güncellik gibi ölçütlerle değerlendirir.
- Kullanmak üzere bilgiyi düzenler.
- Eski bilgisiyile yeni bilgisini birleştirir, sentezler.
- Bilgiyi sorun çözmede ve eleştirel düşünmede kullanır.

Bilgi okuryazarlığı kavramı ilk kez 1974 yılında Amerika Bilgi Endüstrisi Derneği (Information Industry Association) başkanı Zurkowski tarafından, Kütüphaneler ve Bilgi Bilim Ulusal Komisyonu (NCLIS) toplantısında kullanılmıştır (Spitzer ve diğerleri 1998: 246). Zurkowski (1984) sunduğu raporda ulusal düzeyde bir bilgi okuryazarlığı programı hazırlanmasını önererek bilgi okuryazarlığı becerilerinin geliştirilmesini hedeflemiştir (Bawden 2001: 227).

Bilgi okuryazarlığı kavramı 1974 yılında kullanılmaya başlasa da, geçmişten günümüze bilginin etkin kullanılması amacıyla kütüphanecilerin yürüttüğü kullanıcı eğitim programlarıyla doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir. Çünkü kütüphaneciler yürüttükleri bu faaliyetler neticesinde geçmişten gelen bir eğitimcilik rolüne sahiptir.

BİLGİ OKURYAZARLIĞI TANIMLARI

1970’lerin başında ABD ulusal eğitim müfredatına, bilgi okuryazarlığı programlarının entegrasyonu için hazırlanan raporda bilgi okuryazarlığı kavramı ilk kez gündeme gelmiştir. **Bu raporda bilgi okuryazarı birey; “görevlerinde bilgiyi ve bilgi kaynaklarını kullanan, sorunlarını bilgiyle çözen ve yaşam boyu öğrenen bireyler bilgi okuryazarıdır” olarak tanımlanmıştır.** Sonraki yıllarda bilgi okuryazarlığının önemi artarak, bilgi toplumunda başarılı birey olabilmenin anahtarı olarak görülmüştür (Polat, 2006: 251).

1974 yılında Paul Zurkowski (1974: 6), “The information service environment relationships and priorities” adlı eserinde bilgi okuryazarlığını; “insanların iş hayatında rastladıkları problemleri başta birincil kaynaklar olmak üzere bilgi kaynaklarını ve bilgiye erişim araçlarını kullanarak çözebilme yeteneğidir” sözleriyle tanımlamıştır.

Robert S. Taylor (1979: 1875), “Reminiscing about the future: Professional education and the information environment” çalışmasında “problemlerin çözülmesi için çeşitli bilgi kaynaklarıyla bilgi sağlama, kaynakları amaca uygun kullanma, devamlı bilgilenme, bilgi arama stratejileri geliştirme sürecini içerir” ifadesiyle bilgi okuryazarlığının unsurlarına işaret etmiştir.

Patricia S. Breivik, (1985) “Putting libraries back in the information society” başlıklı makalesinde bilgi okuryazarlığını; “bilgi kaynaklarını kullanma, bilgiye erişim araçlarına hâkim olma, arama stratejileri geliştirme ve bu süreci değerlendirme özelliklerine sahip olma” şeklinde tanımlamıştır.

ALA’nın (1989) “Presidential committee on information literacy” final raporunda ise bilgi okuryazarlığı “kişinin ihtiyaç duyduğu bilgiye ulaşabilme, kaynakları ve bilgiyi değerlendirebilme ve hedefler doğrultusunda kullanabilme yeteneklerinin birleşimidir” şeklinde tanımlanmıştır.

1998 yılında Spitzer, Eisenberg ve Lowe, “Information literacy: Essential skills for the information age” eserinde Doyle’un 1990 yılında Bilgi Okuryazarlığı Ulusal Forumu’nun (NFIL) yayınladığı rapordaki (1992: 2) bilgi okuryazarlığı tanımını genişleterek *eleştirel düşünme ve bilginin etik kullanım alanları, bilgi okuryazarlığı diğer okuryazarlık türleri ve farklı formattaki bilginin kullanımı konularını da dâhil etmiştir.*

Lizabeth A. Wilson (2001: 3) “Information literacy: Fluency across and beyond the university” çalışmasında bilgi okuryazarlığının yaşam boyu öğrenmenin temeli olduğunu vurgulayarak; tüm disiplinlerde ve eğitim öğretimin her kademesinde bilgiyi kullanmayı bilmektir” biçiminde tanımlamıştır.

2005 yılında IFLA tarafından yapılan tanımda ise bilgi okuryazarlığının temelinde yaşam boyu öğrenmenin bulunduğu ifade edilerek; “kişisel, mesleki ve sosyal yaşantıda eğitim hedeflerine ulaşmak, başarılı ve güçlü insan olmak için bilgiyi aramak, işlemek, yorumlamak, sorgulamak, teknolojiyi en verimli şekilde kullanmak ve bütün bunları kendine ve insanlara yarar sağlamak için kullanmak” ifadeleriyle detaylandırmıştır.

Kurbanoğlu (2010: 743), bilgi okuryazarlığı kavramını analiz ettiği makalesinde bilgi okuryazarlığının toplumsal ve sosyoekonomik ve konularla yakından ilişkili olduğunu, zihinsel ve bireysel bilgi becerileri bütünü olduğunu ifade etmiştir.

Son olarak CILIP (2018: 13) tarafından “Bilgiyi temel alarak, sorgulama yoluyla erişilen her çeşit bilgi kaynağını toplumu bütünleştirmek amacıyla kullanmak” tanımını geliştirerek bilgi okuryazarlığının amacını vurgulamıştır.

Bu tanımlar, bilgi okuryazarlığı kavramının bilgi çağında yetişmiş insan gücünün sahip olması gerekli becerilerin özüne işaret ettiğini, gereksinimlerine göre şekillendiğini ve ihtiyaçlar doğrultusunda detaylandırıldığını göstermektedir. 1970’li yıllarda yapılan bilgi okuryazarlığı tanımları, bilgiyi bulma ve kullanma becerilerini kapsamaktadır. İleriki yıllarda bilgi ihtiyacını tanımlama, bilgiyi arama, kullanma, değerlendirme ve sunma gibi daha spesifik tanımlar geliştirilmiştir. **ALA tarafından 1989’da yapılan tanımda bilgi okuryazarlığı; bilgi ihtiyacını ve bilgi sorununu bilmek, ihtiyaç duyulan bilgiye veya bilgi kaynağına erişmek, erişilen bilgiyi değerlendirmek ve amaç doğrultusunda etkin olarak kullanmak şeklinde ifade edilmiştir. Bu tanım bilgi problemi çözmenin tüm aşamalarından söz edilmesi bakımından bilgi okuryazarlığının en yaygın kullanılan ve kütüphanecilik alanında benimsenen tanımı olmuştur** (Kurbanoğlu, 2010: 726).

BİLGİ ÇAĞINDA BİLGİ OKURYAZARLIĞININ BOYUTLARI

Bilgi ihtiyacının belirlenmesi, ihtiyaca uygun bilgi kaynağının seçilmesi, kullanılması, değerlendirilmesi ve tüm bu aşamaların etik kurallar çerçevesinde yapılması becerileri olarak tanımlanan bilgi okuryazarlığı kavramı 1970’li yıllarda kullanılmaya başlanılmıştır.

Bilgi okuryazarlığıyla ilgili ve bilgi okuryazarlığına katkı sağlayan kavramları Şekil 2.2.’ de ki gibi açıklamıştır. Buna göre bilgi okuryazarlığı; bilgi becerileri, bilgiyi akıcı

kullanma, bilgi becerilerinin gelişmesi, kullanıcı ve kütüphane eğitimi, bibliyografik eğitimler vb. kavramların bütünüdür.

Şekil 2.2. Bilgi okuryazarlığı ile ilgili kavramlar

Kaynak: (Lau, 2006)

Türkiye’de son yıllarda yaygınlaşmaya başlayan bu kavram, teknoloji okuryazarlığı, bilgisayar okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, internet okuryazarlığı, görsel okuryazarlık, kütüphane okuryazarlığı, dijital okuryazarlık gibi okuryazarlık türleriyle karıştırılmaktadır

1. Teknoloji Okuryazarlığı

Bireyin gelişen bilgi teknolojilerine ayak uydurabilmesi ve değişen dünyada kendini gerçekleştirebilmesi için hayatının her safhasında yer alan teknoloji kavramlarını bilmesi gerekmektedir. Teknolojiyi takip etmek, anlamak, hayata uyarlamak, teknolojinin sunduğu olanaklardan yararlanmak, teknolojiye ait kavramları bilmek teknoloji okuryazarı bireylerin özelliklerindendir.

Uluslararası Teknoloji Eğitim Derneği (ITEA) teknoloji okuryazarlığını; “teknolojiyi anlama kullanma, değerlendirme ve yönetme becerisi” biçiminde açıklarken, bu becerileri “teknolojinin bileşenlerini bilme, nasıl geliştiğini anlama ve topluma nasıl yansıdığının farkında olma” olarak tanımlamıştır (ITEA, 2003: 9)

Aldemir (2004: 32–33) ise bilgi teknolojilerinin kullanımının bilgi erişimine gerek olduğunu ve bilgi erişiminin de bilgi okuryazarlığının bir becerisi olduğuna değinerek teknoloji okuryazarlığının içeriğini,

- “Bilgi teknolojilerindeki gelişimleri takip etmek ve anlamak,
- Teknolojik gelişmeleri özümsemek,
- Yeni teknolojileri kullanmak ve değerlendirmek,
- Teknolojiyi günlük hayatın bir parçası olarak görmek ve teknoloji becerilerini geliştirmek” biçiminde belirlemiştir.

Günümüzde bilgi teknolojileri, bilgiye ulaşabilmek için vazgeçilmez bir araçtır. Bilgiye ulaşmak ise bilgi okuryazarlığının önemli basamaklarından biridir. **Dolayısıyla teknoloji okuryazarlığını, bilgi okuryazarlığının bir alt becerisi olarak ele almak mümkündür.**

2. Bilgisayar Okuryazarlığı

21. yüzyılda hızla gelişen teknolojiye ayak uydurmak ve günlük yaşamı sürdürebilmek için bireylerin bilgisayar ve teknoloji okuryazarı olmaları mecburiyet haline gelmiştir. Yaşam boyu öğrenme ilkesini de göz önüne alarak bireyin çağa ayak uydurabilmesi için bilgisayarı gündelik ve profesyonel işlemlerinde etkin kullanabilmesi gerekmektedir.

Bilgi okuryazarlığı ile en çok karıştırılan okuryazarlık kavramı bilgisayar okuryazarlığıdır. Ancak bu okuryazarlık türü sadece bilgisayar teknolojilerine hâkimiyeti ve bilgisayar kullanma becerilerini kapsamaktadır. **Kurbanoğlu (2010: 741) bu nedenle bilgi okuryazarlığının birçok okuryazarlık türünü kapsayan bir kavram olduğunu vurgulamıştır** Polat (2005a: 28), bilgisayar okuryazarlığını “bilgisayarları verimli biçimde kullanarak kişinin öğrenme aşamasında rastladığı problemleri çözme yeteneği” tanımıyla açıklamıştır.

Bilgi çağında, bilginin depolanması, erişimi, kullanımı ve paylaşımı genellikle bilgi teknolojileri kullanılarak yapılmaktadır. Bilgi okuryazarlığının bu süreçlerini başarılı bir şekilde yerine getirmek için bilgisayar okuryazarı olmak gerekmektedir. **Bu nedenle bilgisayar okuryazarlığı, bilgi okuryazarlığının bir parçası hatta ön şartı olarak görülmüştür** (Kurbanoğlu, 2010: 741).

3. Medya Okuryazarlığı

Bilginin kayıtlı olduğu ve iletildiği tüm ortamlar olarak medyanın hayatımızın bir parçası olduğu günümüzde, medya iletilerini doğru anlayabilme yetilerine sahip olmak da her birey için zorunlu hale gelmiştir. Medya okuryazarlığı kavramı da bilgisayar okuryazarlığı kavramı gibi bilgi okuryazarlığıyla sıkça karıştırılmaktadır. **Oysaki bilgi okuryazarlığı tüm**

okuryazarlık türlerini kapsayan şemsiye bir terimdir. Medya okuryazarlığı ise bilgi okuryazarlığının bir bölümünü oluşturmaktadır.

Kurbanoğlu (2010: 742) medyayı, “bilginin oluşturulduğu, depolandığı ve iletildiği her tür ortam” yani bilginin kayıt ortamı olarak ifade etmiştir. Medya okuryazarı bireyi ise formatı ve ortamı ne olursa olsun her tür bilgiyi anlama ve kullanabilme becerisi olarak tanımlanmaktadır.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), medya okuryazarlığı için; “formatı ve türü ne olursa olsun (görsel, işitsel, basılı, vb.) medyalara erişebilme, bu medyaların içeriğini anlamak üzere çözümleyebilme, kendi medya iletilerini üretebilme ve eleştirel görüşle değerlendirebilme becerisi” tanımını geliştirmiştir (RTÜK, 2018).

1992 yılında yapılan Medya Okuryazarlığı Ulusal Önderlik Konferansı ile medya okuryazarlığının temeli atılmıştır. Bu toplantıda medya okuryazarı birey; “basılı ve elektronik ortamdaki bilgiyi anlayan, sorgulayan, bu bilgilerin doğruluğunu güvenilirliğini ve geçerliğini değerlendiren, analiz eden ve yeni bilgiler üreten kişi” olarak tanımlanmıştır (Polat, 2005a: 30).

Gerek sosyal yaşantının gerekse eğitim hayatının vazgeçilmez bir parçası haline gelen medya araçları, toplumun her kesiminden bireylerin medya okuryazarlığı becerilerine sahip olmasını zorunlu kılmıştır. Bireyin hangi türde ve formatta olursa olsun karşılaşacağı farkı ortamlarda ihtiyacı olan bilgiye kolayca erişmesi, bu bilgiyi elde etmesi ve kullanması için medya okuryazarlığı becerilerini kazanması gerekmektedir. Bu nedenle bilgi okuryazarlığı kavramıyla yakından ilgilidir.

4. İnternet – Ağ Okuryazarlığı

Bilgi çağında neredeyse genç neslin tamamına yakını interneti hayatının olmazsa olmaz bir parçası olarak görmektedir. Teknoloji çağının en büyük bilgi kaynağı olarak kabul edilen internetin, doğru kullanılmadığı takdirde bir bilgi çöplüğü olduğu da kaçınılmaz bir gerçektir. Gerek genç neslin nitelikli bilgiye erişme ve kendini tehlikelere karşı koruma, gerekse ebeveynlerin çocuklarını sanal tehlikelere karşı korumaları için mutlaka internet ve ağ okuryazarı olmaları gerekmektedir.

Spitzer (1998: 29)’e göre bilgisayar okuryazarlığı becerileriyle yakından ilişkisi olan, hatta aynı anlamda kullanılan ağ okuryazarlığı, **ilk kez McClure (1994: 118) tarafından telaffuz edilmiştir. Bu tanıma göre ağ okuryazarı olan kişi; ağdan elektronik bilgiyi bulma, erişme ve kullanmada etkin ve yetkin olan kişidir** (Bawden, 2001).

Kurbanoğlu ise ağ okuryazarlığı kavramını “ağ ortamında bilgiyi aramak, bulmak ve kullanmak için gerekli olan beceriler olarak tanımlamaktadır (2010: 741).

Gelişen teknolojiyle birlikte bilgisayarlar günlük yaşantımızın da bir parçası olmuştur. Bu değişime bağlı olarak da bilgisayar okuryazarlığı kavramı yaygınlaşmaya başlamıştır. İnternetin hayatımızın her alanına dâhil olduğu 21.yüzyılda bireylerin çoğu bilgisayarla vakit geçirirken internetten faydalanmaktadır. Dolayısıyla bilgisayar ve interneti birbirinden bağımsız olarak görmemektedir.

Türkiye devlet politikasında da e-devlet sürecine gidilmesi, bireylerin mekândan ve zamandan bağımsız olarak devlet işlerinin birçoğunu e-devlet kanalıyla internet üzerinden gerçekleştirebilmesi, mobil cihazların yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmesi, bireyleri internet ve ağ okuryazarı olmaya zorunlu kılmaktadır. Bu durum, bilgi okuryazarlığının olmazsa olmazı kabul edilen internet okuryazarlığı becerilerine sahip olmanın önemini de ortaya koymaktadır. **Ağ ortamındaki bilginin erişimi ve kullanımı internet okuryazarlığı becerilerini gerektirdiği için bu okuryazarlık türü, bilgi okuryazarlığının temel parçasıdır.**

5. Görsel Okuryazarlık

Okuryazarlık kavramlarının çeşitlendiği günümüzde, dikkat çeken okuryazarlık kavramlarının diğeri de görsel okuryazarlıktır. Teknolojinin ilerlemesiyle televizyon, bilgisayar ve internet ortamlarında bilginin sunumu, görsel olarak oldukça farklı ve etkili bir biçimde gelişmiştir.

Kurbanoglu (2010: 740), görsel okuryazarlığı “resim, şekil, grafik, fotoğraf gibi görsel verileri anlama, kullanma ve bireyin görsel düşünme, öğrenme ve kendini ifade etme becerisi” olarak tanımlamaktadır. Bu tanımda da anlaşılabacağı üzere görsel okuryazarlık becerisine sahip olmak için görsel öğeleri okuyabilmek ve anlayabilmek, görsel düşünebilmek ve öğrenebilmek gerekmektedir.

Görsel iletişimin kendine ait bağımsız bir dili, kodları ve sistematığı vardır (Zeren ve Arslan, 2009: 46). Bu birleşenler bilgisayar teknolojisiyle birlikte daha da anlam kazanarak, bilgi okuryazarlığının bilgiyi paylaşma, sunma ve aktarma evresinde çok çeşitli ortamlar sağlamıştır.

Eğitimde de aktif kullanılan medya araçlarında karşılaşılan çeşitli görselleri anlamak, anlamlandırmak ve yeni bilgilere dönüştürmek için görsel okuryazarlık becerilerinin kazandırılması ve buna yönelik eğitimlerin verilmesi zorunluluk haline gelmiştir.

6. Kütüphane Okuryazarlığı

Bilgi okuryazarlığı kavramının ortaya çıkmasına büyük katkı sağlayan kütüphane okuryazarlığı, bireylerin kütüphaneyi ve bilgi kaynaklarını kullanma yetkinliğini ifade

etmektedir. Bilgi okuryazarlığının öncüsü kabul edilen bu okuryazarlık türü, kütüphaneyi verimli bir şekilde kullanmayı, kütüphane kaynaklarına hâkim olmayı, kütüphane hizmetlerinden yararlanmayı bir başka deyişle kütüphane kaynaklarından bilgi arama, bilgi kaynaklarını seçme ve bilgi kaynaklarını değerlendirme becerilerine sahip olmayı kapsamaktadır (Bawden, 2001: 222-223).

Günümüzde özellikle okul ve üniversite kütüphanelerinde verilen oryantasyon eğitiminin amacı aslında kütüphane okuryazarlığı becerilerini kazandırmaktır. Her türlü basılı ve elektronik bilgiye erişim, bilgi kaynaklarının etkin kullanımı, kütüphanede aranılan bilgi ve bilgi kaynağına kolay erişim gibi becerilerin kazandırılması kütüphane okuryazarlığında temel alınan becerilerdir.

Kütüphane okuryazarlığının kapsamı, kütüphanenin ve kütüphane bilgi kaynaklarının kullanımıyla sınırlandırılrsa da günümüzde kütüphane ve bilgi hizmetlerinin geldiği nokta düşünüldüğünde bilgi okuryazarlığının vazgeçilmez bir parçası olduğu anlaşılabacaktır (Kurbanoglu, 2010: 742).

7. Dijital Okuryazarlık

Günümüzde her geçen gün birçok yeni teknoloji ortaya çıkmaktadır. Sosyal medya olanakları her geçen gün artmakta ve kullanımı yaygınlaşmaktadır. Artık birçok bireyin yaşamı teknoloji ile iç içedir. Özellikle Web 2.0 teknolojileri olarak bilinen ve çok fazla kullanılan sosyal medya uygulamaları (Facebook, Twitter, Youtube vb.) insanları yenilikçi, üretken ve paylaşımcı olmaya yönlendirmiştir. Fakat bu değişim, sahte hesaplar, istismar, zararlı yazılımlar, spam mesajlar, siber zorbalık, çevrimiçi dolandırıcılık, kişisel bilgilerin paylaşımı, yalan haberler, dijital bağımlılık gibi problemleri de beraberinde getirmiştir (Hamutoğlu, Güngören ve diğerleri, 2017: 410).

Özellikle interneti çok yoğun kullanan ve internet deneyimi az olan bireylere, sosyal medyada tanıştıkları kişilerle iletişimde bulunurken dikkat edilmesi gerektiği, bilgi edinirken her sitenin doğruluk ve güvenilirliğinin aynı olmadığı ve doğru bilgiye nasıl erişileceği, sosyal medyada paylaşılan her bilginin doğru olmayacağı, internet bağımlılığının zararları hakkında bilinçlendirme çalışmaları yapılmaktadır. Bu durum bireylerin dijital okuryazarlık becerilerine sahip olmasını zorunlu kılmaktadır.

Özbay ve Özdemir (2014: 36), dijital okuryazar bireyde bulunması gereken özellikleri şu şekilde belirtmiştir;

- dijital materyallerde görsel okuma becerisi kullanır,
- dijital metinleri anlamlı parçalara ayırabilir ve parçacıkları bütünsel olarak yorumlayabilir, dijital ortamda elde ettiği bilgiyi eleştirel olarak değerlendirebilir,
- dijital ortamda bilgiye erişmek için arama stratejileri kullanır,
- dijital ortamda doğru bilgiyi nerede bulacağını bilir ve elde ettiği bilgileri akademik amaçlar doğrultusunda kullanır,
- dijital ortamlarda metin yazarken görsel öğeleri kullanır,
- dijital ortamda resmi yazışmalar yapar,
- dijital ortamı faydalı biçimde kullanarak özgün materyaller üretir,
- dijital ortamda iletişim kurarken uygun hitabet kurallarını kullanır.

Dijital okuryazarlık, bilgi okuryazarlığının altında yer alan bilgiyi arama, araştırma sorusunu formüle etme, elektronik ortamda bilgiye erişme, bilgi kaynaklarını güncellik, doğruluk, tarafsızlık gibi kriterlerle değerlendirme, bilgiyi elektronik ortamda paylaşma vb. becerilerini kapsamaktadır. Bu kavram medya okuryazarlığı, görsel okuryazarlık ve bilgisayar – ağ okuryazarlık türlerinin sentezi olsa da bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık kavramını da kapsayan şemsiye bir terimdir.

BİLGİ OKURYAZARLIĞI MODELLERİ

Bilgi okuryazarlığı kavramının ortaya çıkışıyla birlikte, öğretimini ve uygulamasını kolaylaştırmak için literatürde pek çok modelin geliştirildiği görülmektedir. Bu modellerin bazıları ise bilgi okuryazarlığı standartlarının oluşmasında önemli rol oynamıştır. Modellerden bazıları şunlardır;

1. Alberta Modeli
2. Big6 Modeli
3. Dokuz Adım Modeli
4. McKenzie Araştırma Döngüsü Modeli
5. 8W Modeli
6. Seven Pillars Modeli
7. ANZIIL Modeli

Modellerin ortak hedefi bağımsız ve yaşam boyu öğrenebilen, araştırdığı bilgiyi çeşitli kaynaklardan bulabilen, öğrenmeyi öğrenmiş ve öğrendiğini hayatına uygulayabilen bireyler yetiştirilmesidir.

1. Alberta Modeli

Araştırma sürecinin öğretilmesi amacıyla Kanada Eğitim Bakanlığı tarafından geliştirilen Alberta Modeli, 1980’li yıllarda “öğrenme odaklı” bir model olarak kabul edilmiştir. 1990 yılında gelen talepler üzerine içeriği geliştirilerek okul kütüphanelerinde öğretmenler ve kütüphaneciler tarafından “araştırma odaklı” uygulanmıştır.

Araştırma odaklı model 5 aşamadan oluşmaktadır. Bunlar; planlama, bilgiye erişim, bilginin işlenmesi, bilginin paylaşılması ve bilgiyi değerlendirmedir.

- **Planlama aşaması**, konunun belirlenmesi, bilgi kaynaklarının tespit edilmesi, hedef kitlenin belirlenmesi, sunumun nasıl yapılacağına karar verilmesi, değerlendirme ölçütlerinin yapılandırılması ve işlemlerin yeniden incelenmesi adımlarını kapsamaktadır.

- **Bilgiye erişim**, bilgi kaynakların toplanması ve kaydedilmesi adımlarıdır.

- **Bilginin işlenmesi**, bulunan kaynaklar arasından konuyla doğrudan ilgili olan bilginin seçilmesi, değerlendirilmesi, organize edilmesi, ilişkilendirilip sonuçlandırılması işlemlerinden oluşur.

- **Bilginin paylaşılması**, bulguların sunulması, hedef kitleye bilgilerin aktarılması ve ispatlanması aşamalarıdır.

- **Değerlendirme aşaması** ise, ürünün değerlendirilmesi, arama teknik ve becerilerinin değerlendirilmesi adımlarından oluşmaktadır (Oberg, 1999).

2. Big6 Modeli

Mike Eisenberg ve Bob Berkowitz tarafından geliştirilen bu model, bilgi sorunlarının çözümünde öğrencilere sistematik altyapı sağlamayı ve bilgi ve teknoloji becerilerini ortaöğretim düzeyindeki öğrencilere kazandırmayı hedeflemektedir.

Bilgi problemi çözme stratejileri olarak da isimlendirilen bu model, bilgi okuryazarlığı kavramını doğrudan içermemesine rağmen, bilgi okuryazarlığı unsurlarını ortaya koyması bakımından önemlidir.

Kazandırılması hedeflenen beceriler altı adımda ele alınmıştır:

1. Sorunun tanımlanması ve bilgi gereksiniminin belirlenmesi
2. Bilgi kaynaklarının türünün ve birincil kaynakların belirlenmesi
3. Kaynakların ve bilginin bulunması
4. Bilginin okunarak incelenmesi ve eksiksiz bilgi edinilmesi

5. Bilginin düzenlenmesi ve sunulması

6. Ürünün ve sürecin değerlendirilmesidir (Aktaran: Polat, 2005a: 55).

3. Dokuz Adım Modeli (The Nine Step Plan)

Ortaöğretim öğrencilerine bilgi okuryazarlığı becerilerini kazandırmak için geliştirilen model, ilk kez Marland (1981)'ın yayınlanmış olduğu “Ortaöğrenim eğitim programlarında bilgi becerileri” adlı çalışma ile ortaya çıkmıştır. Cooke bu modeli 1989 yılında “birey yaklaşımlı” olarak geliştirerek, bilgi okuryazarlığı becerilerin kazandırılması için öğrenci, öğretmen ve kütüphaneci işbirliğini zorunlu tutmuştur (Loertscher ve Wools 2002: 106). Daha çok kütüphanecilere yol gösterme amacıyla hazırlandığından “*Dokuz Adım Planı*” olarak da bilinmektedir.

Bu model adından da anlaşılacağı üzere 9 aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalarda bilgi ihtiyacını formüle etmek, bilgi kaynaklarına erişmek, bilgi kaynaklarını değerlendirmek, seçmek, sunmak ve iletmek için şu sorulara cevap aranır:

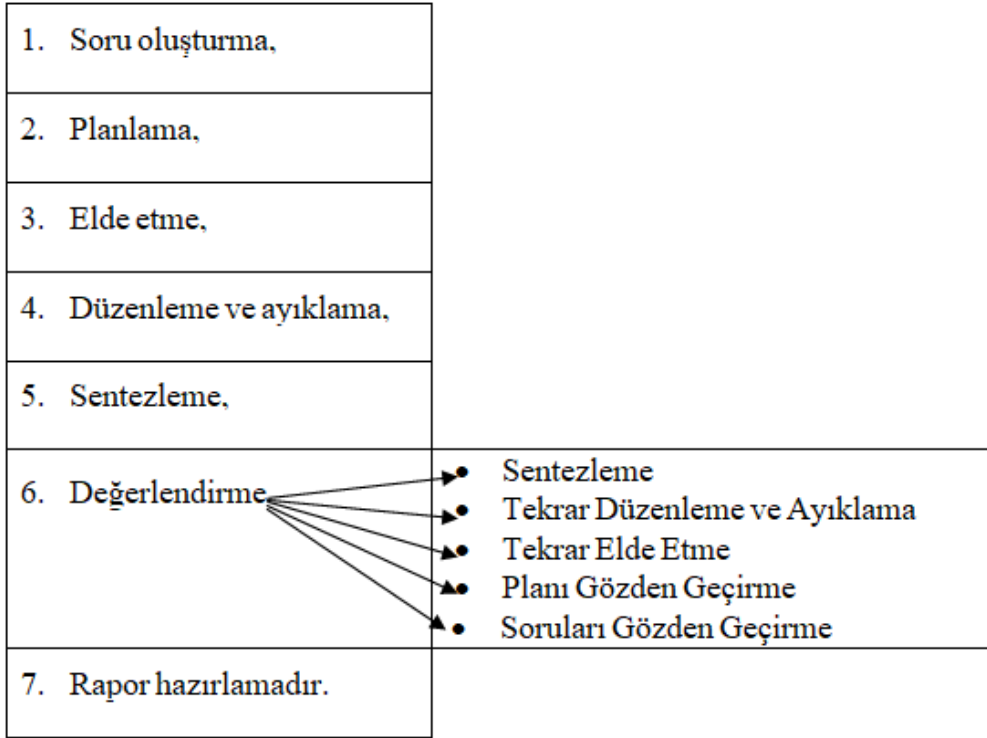
1. “Ne yapmaya gereksinimim var?”
2. “Nereye gidebilirim?”
3. “Bilgiyi nasıl elde edebilirim?”
4. “Ne tür kaynak kullanmalıyım?”
5. “Bilgi kaynaklarını nasıl kullanmalıyım?”
6. “Ulaştığım kaynakları nasıl depolamalıyım?”
7. “Gereksinim duyduğum bilgiyi elde ettim mi?”
8. “Bilgiyi nasıl sunmalıyım?”
9. “Ne başardım?” (Aktaran: Polat, 2005a: 61).

4. Mckenzie Araştırma Döngüsü Modeli

İlk kez Jamie McKenzie tarafından (1995) araştırma yöntemi olarak geliştirilen bu model, 1996 yılında içeriği genişletilerek yeniden yayınlanmıştır. Öğrencilerin “neyi bilmediklerini bilmeleri” amacıyla oluşturulmuştur. Diğer modellerden farkı “araştırma sürecindeki esas ve alt sorular üzerinde yoğunlaşılması”dır (Aktaran: Polat, 2005a: 61).

Modelin araştırma süreci Şekil 2.3.'te gösterilmiştir. Buna göre yedi aşamadan oluşmaktadır. Bunlar; soru oluşturma, planlama, elde etme, düzenleme ve ayıklama, değerlendirme ve rapor hazırlama aşamalarıdır. Değerlendirme aşaması ise kendi içinde 5 bölüme ayrılmıştır:

Şekil 2.3. McKenzie araştırma döngüsü modeli

Kaynak: (McKenzie, 1999)

5. 8W Modeli

Ortaöğretim öğrencilerine bilgi okuryazarlığı becerilerini kazandırmak amacıyla oluşturulan “öğrenme merkezli” bir modeldir. Bu model öğrencilerin proje hazırlama süreçlerinde bilgi okuryazarlığını aşamalarını takip etmeleri için kütüphanecilere, öğretmenlere ve medya uzmanlarına yeni sorumluluklar kazandırmıştır (Aktaran: Kızılaslan, 2007: 40). 8W modeliyle hedeflenen beceriler aşağıdaki gibidir:

1. Keşfetme (Watching)
2. Soru Sorma (Wondering)
3. Aramak (Webbing)
4. Değerlendirme (Wiggling)
5. Sentezleme (Weaving)
6. Yaratma (Wrapping)
7. İletişim Kurma (Waving)
8. Değerlendirme (Wishing)

6. Yedi Sütun Modeli (Seven Pillars Model By Sconul)

Yedi Sütun Modeli, SCONUL Bilgi Okuryazarlığı Çalışma Grubu tarafından 1999 yılında geliştirilen bir modeldir. Yükseköğretimde bilgi okuryazarlığı becerilerini kapsar. Yükseköğretim için oluşturulan bilgi okuryazarlığı programlarında temel alınan en yaygın modeldir. 2011 yılında model gelişmeler dikkate alınarak güncellenmiş ve “The SCONUL Seven Pillars of Information Literacy Core Model For Higher Education”adı ile yayınlanmıştır (SCONUL, 2011).

Bu modeli diğer modellerden ayıran özellikleri kütüphane becerilerini ve bilgi teknolojileri becerilerini temel olarak alması ve bu iki beceriyi bilgi okuryazarlığı becerilerinin ön şartı olarak görmesidir. Bununla beraber bilgi becerilerini başlangıç düzeyinden uzmanlık düzeyine doğru derecelendirdiği bir ölçekle yeterlilik ölçümünde bulunması, onu diğer modellerden ayıran başka bir özelliğidir. Yedi sütun modelinin kazandırmayı hedeflediği beceriler şunlardır:

1. Belirleme, ifade etme (Identify)
2. Kapsamını tanımlama (Scope)
3. Planlama (Plan)
4. Elde etme (Gather)
5. Değerlendirme (Evaluate)
6. Yönetme (Manage)
7. Sunma (Present) (SCONUL, 2011)

7. ANZIIL Modeli

ANZIIL’in Bilgi Okuryazarlığının Unsurları Modeli diğer modellerden farklı olarak birbiriyle ilişkili üç temel beceriden meydana gelmektedir. Bunlar “jenerik beceriler”, “bilgi becerileri”, “değerler ve inançlar” dır. Ek olarak, “konu ve disiplin” de belirleyici unsur olarak modele eklenmiştir (Bundy, 2004: 7).

- Jenerik beceriler; sorun çözme, iletişim ve eleştirel düşünme becerilerini
- Bilgi becerileri; bilgiyi arama, kullanma, bilgi problemini çözme ve bilgi teknolojilerini kullanma becerilerini;
- Değerler ve inançlar ise bilginin etik kurallar çerçevesinde sunulmasını içermektedir.

ANZIIL modeli dört temel ilkeye dayanır;

1. Bağımsız öğrenme yoluyla mevcut bilgiye yeni anlamlar yükleyebilmek
2. Bilgileri akıllıca kullanarak kişisel doyum elde etmek (bilgi ihtiyacını gidermek),
3. Kişisel, mesleki ve toplumsal sorunları çözmek amacıyla bilgiyi aramak ve kullanmak,
4. Yaşam boyu öğrenme ve toplumsal katılım için taahhüt yoluyla sosyal sorumluluk göstermek.

ANZIIL modeline göre kullanıcıların sahip olması gereken bilgi becerileri ise şunlardır;

- Bilgiyi anlamak ve bilgi ihtiyacını fark etmek
- Bilgi ihtiyacını ifade etmek
- Bilgiyi bulmak, erişmek ve kaydetmek
- Değerlendirme ölçütleriyle analiz etmek
- Bilgiyi, eski bilgilerle sentezlenmek ve kullanmak
- Bilgiyi paylaşmak.
- Bilginin fikri mülkiyet hakkına saygı göstermek (Etik kullanım)

Yedi Sütun ve ANZIIL modellerinde, kütüphane ve teknoloji becerileri, temel beceriler olarak gösterilmektedir. Bilgi kullanımının etik yönüyle birlikte sosyal yanına da yer verilmektedir.

Bilgi okuryazarlığı modelleri incelendiğinde; içeriğinde bilgiyi kullanma ve değerlendirme aşamaları alt kollara ayrılmış ve karar verme, sentez yapma, analiz etme, eleştirel düşünme, etik davranma gibi üst düzey düşünme becerilerine yer verdiği görülmektedir. Biçim bakımından farklılıklar olsa da içerikte vurgulanan; **bilgiyi arama, bulma, sunma ve değerlendirme aşamaları tüm modellerde ortaktır.**

BİLGİ OKURYAZARLIĞININ UNSURLARI

Bilgi okuryazarlığı tanımlarından ve standartlarında hedeflenen becerilerden yola çıkarak belirlenen temel unsurlar şunlardır:

- Bilgi ihtiyacının belirlenmesi
- Bilginin araştırılması
- Bilginin ve bilgi kaynağının elde edilmesi
- Bilginin ve bilgi kaynağının değerlendirilmesi
- Bilginin düzenlenmesi
- Bilginin etik kullanımı ve iletilmesi (ACRL, 2000: 2-3).

1. Bilgi İhtiyacının Belirlemesi

Bilgi okuryazarlığının ilk aşaması, bireyin bilgi ihtiyacının farkında olmasıdır. Bireyler karşılaştıkları sorunun çözülmesi için ilk önce hangi bilgiye ihtiyaç duyduğunu belirlemeli ve bilgi ihtiyacını ifade etmelidir.

Bireyin araştırmaya başlamadan önce, araştırma sırasında izleyeceği planın taslağını da bu aşamada oluşturması gerekmektedir. Eğer bilgi ihtiyacının ne olduğu netleştirilmezse, araştırmanın sonraki adımları zorlaşacaktır. Birey, bilgi ihtiyacını belirlerken neyi bildiğini, neyi bilmediğini ve neyi bilmesi gerektiğini belirlemelidir.

Bu aşamada bireyler;

- Araştırma konusunu tanımlar,
- Konuyu soru biçimine getirir,
- Konunun temel kavramlarını çözümler,
- Danışma kaynaklarından genel bilgiler edinir,
- Gerektiğinde konuyu daraltır ve genişletir,
- Bilgi gereksinimlerini belirler,
- Gereken bilginin miktarını ve boyutunu tespit eder,
- Ne tür bilgiye ve bilgi kaynağına ihtiyaç duyduğunu değerlendirir,
- Konunun hangi yönlerini irdelleyeceğini bilir (Polat, 2005a: 76-77).

2. Bilginin Araştırılması

İlk aşamada gerçekleşen bilgi ihtiyacının belirlenmesi ve bilginin formüle edilmesi işleminden sonra arama stratejileri geliştirerek bilgiyi aramak gerekmektedir. Birey bu aşamada, anahtar kelimeleri ve konu başlıklarını, araştırmanın amacına uygun olarak potansiyel bilgi kaynaklarını belirler ve bu kaynaklara nasıl erişileceğinin planlamasını yapar.

İhtiyaç duyulan bilgiye ulaşmak için araştırma stratejileri belirleme, anahtar kelimeler seçme, arama stratejilerinin erişilen kaynaklara uygunluğu değerlendirme adımları, yine bu aşamada gerçekleşir (Polat, 2005a: 78).

3. Bilginin ve Bilgi Kaynağının Elde Edilmesi

Teknolojik gelişmelerle birlikte ortaya çıkan bilgi kirliliği probleminden dolayı, çok kaynak arasından nitelikli ve doğrudan alakalı bilgi kaynaklarına ve bilgiye erişmek fazla zaman ve emek gerektirmektedir. Gerek web ortamında, gerekse basılı ortamda bilgi arama,

bilgiye ulaşma ve bilgiyi elde etme metotları da bu aşama kapsamındadır. Birey, elektronik kaynaklara ulaşmak için boolean işlemleri, sınırlamalar, kesmeler, kısaltmalar, gelişmiş arama seçeneği vb. bir takım teknikleri de bilmek zorundadır.

4. Bilginin ve Bilgi Kaynağının Değerlendirilmesi ve Düzenlenmesi

Gerek elektronik gerek basılı kaynaklardan elde edilen bilgiler, araştırmanın içeriğine uygun olarak düzenlenir. Bu aşamanın doğru bir şekilde yerine getirilmesi, ortaya konan ürünün başarısını büyük oranda etkileyecektir.

Bu aşamada kişi bulduğu bilgi kaynaklarının bilgi gereksinimi açısından uygunluğunu ve niteliğini değerlendirir. Kişi bunu yaparken birincil ve ikincil kaynakları ayırmaya, bilginin güvenilirlik ölçütlerini bilmeye ihtiyacı vardır. Kişi, kaynaklardaki görüşleri değerlendirerek bilginin objektifliğini sorgulamalıdır. Böylelikle mantık hatalarını ve bilgi eksikliğini saptayabilir ve artık bilgiyi gruplara ayırabilir.

Değerlendirdiği bilgide neden-sonuç ilişkisi kurarak kaynaklar arasındaki ortak noktaları ve farklılıkları saptayabilir. Eğer elde ettiği kaynaklar ve bilgiler yeterli değilse bilgi problemini yeniden gözden geçirmek gerekir. Bu süreçlerin sonunda kişi eski bilgisiyle yeni bilgisini birleştirerek yeni bir bilgi ortaya çıkarır. Bu bilgiyi kendi ifadeleriyle özetler ve sonuca ulaşır (Kurbanoglu, 2001: 7).

5. Bilginin İletilmesi ve etik kullanılması

Bu aşamada bilgi okuryazarı birey, bulduğu ve değerlendirdiği bilgileri birleştirir, sentezler ve araştırmanın sonucunu sözlü ve ya yazılı formatta başka kişilerle paylaşır. Bireyler bilgiyi sunarken hitap edeceği kitlenin özelliklerini bilmeli ve bu doğrultuda bilgi iletim ortamı seçmelidir (Kurbanoglu, 2001: 8).

Birey bilgiyi iletirken doğru bir biçimde atıf yaparak kullandığı kaynakları belirtmeli, kaynakları telif hakkına uygun şekilde kullanmalı, yerel ve kültürler arası bilgi kullanım kurallarına saygı göstermelidir.

Bilgi Okuryazarlığının için kullanılan bazı standartlar vardır. Bu Standartların işaret ettiği beceriler doğrultusunda bilgi okuryazarı bireyde bulunması gereken genel özellikler aşağıdaki gibidir:

- Bilgi okuryazarı birey bilgi ihtiyacının farkındadır,
- Kaynakların formatları, bulundukları ortam, türleri ne olursa olsun kaynakları tanır ve erişir,

- Bilgi arama stratejilerini belirler, araştırma sorusunu formüle eder ve anahtar kelimeler oluşturur,
- Bu doğrultuda gereken kaynakların saptar,
- Bilgi merkezlerini tanır ve hangi tür bilgilere erişebileceğini bilir,
- Kütüphane kaynaklarını tanır ve hizmetlerini bilir.
- Eski bilgisiyle yeni bilgiyi sentezler, bilgiyi yorumlar ve değerlendirir.
- Bilgiyi adil kullanır ve hedef kitlesine göre şekillendirir.
- Bilgi paylaşımı konusunda akademik dürüstlük ilkelerine uyar,
- Bunun için gereken yasal kuralları bilir: kaynakça hazırlama, alıntı yapma vb.
- Ve ürettiği bilgileri toplumun yararına kullanır.

ÜNİTE 2: DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTELERİN TARİHİ GELİŞİMİ GİRİŞ

“Üniversite” kavramı, “universitates” kavramının evrilmesi ile oluşan Latince “universitas” kelimesinden gelmektedir. “Universitas”, lonca kelimesinin karşılığı olup, bağımsız ve ortak çıkarları olan kişiler topluluğu anlamındadır (Öztunalı, 2001). Bugünkü anlamı ile üniversiteler, son dönem 11. yüzyıl ve 12. yüzyıl Orta Çağ Avrupa’sında gündeme gelmiştir. Her ne kadar “universitas”, “üniversite” kavramını doğurmuş olsa da, Orta Çağ Avrupa’sında kullanılan “univarsitas” terimi modern anlamdaki “üniversite” teriminin tam karşılığı değildir. Çoğunlukla öğrencilerin veya öğretmenlerin bir loncası anlamında kullanılan bu kavram (Subjektif, 2006), genel anlamda, “corporation” (dernek, kurum) anlamında kullanılmıştır. Orta Çağ Avrupa’sında, modern anlamdaki üniversiteye “Studium Generale” kavramı denk düşmektedir (Rukancı ve Anameriç, 2004). Bu kavram, universitas kavramını kapsamaktadır ve uzun yıllar ilk üniversiteler için kullanılmış genel bir ifadedir. Daha özel kullanılan ifadelerde ise üniversitenin niteliğine göre ifade değişmiştir. Loncayı kuran öğrenciler ise “universitas scholarium”, öğretmenler ise “universitas magistrorum et scholarium” ifadeleri kullanılmıştır (Öztunalı, 2001).

DÜNYADA ÜNİVERSİTELERİN TARİHİ GELİŞİMİ

Dünyada üniversitelerin tarihi gelişimi, üniversite öncesi dönemden başlayarak; birinci, ikinci ve üçüncü kuşak üniversiteler olarak tarihi süreç içerisinde ele alınmıştır. Üçüncü kuşak üniversiteler dönemi aynı zamanda girişimci üniversite modelinin de yer aldığı bir dönem olduğundan bu iki olgu birlikte incelenmiştir.

A. Üniversite Öncesi Yükseköğretim

M.Ö. IV. yüzyılın başlarında Eflatun'un (Platon) Atina'da kurduğu ve eğitim verdiği Akademi, genel anlamda yükseköğretimin ilk atası sayılabilir. Aristo'nun 20 yıl Eflatun'dan ders aldığı okul olan bu Akademi'den sonra, bir süre Anadolu'ya geçtiği ve tekrar Atina'ya dönerek M.Ö. 340'ta Lyceum adı verilen kendi okulunu kurduğu bilinmektedir.

Aristo'dan sonra Atina'da bilimin zayıflamasıyla birlikte felsefe eğitiminde İskenderiye ve Rodos önem kazanmıştır. İskenderiye Müzesi, müze olarak anılmakla birlikte çok önemli bilim insanları yetiştiren bir bilim merkezi olmuştur. İskenderiye Kütüphanesi ise 200.000 ile 700.000 cilt arasında değişen rakamlarda el yazması esere sahip olduğu ifade edilen devasa zenginlikte bir kütüphane haline gelmiştir. M.Ö. III. yüzyılın başlarında Atina'dan bilim adamlarının göçleri ile bilim hareketinin başladığı İskenderiye, M.S. V. yüzyılda Kütüphanenin tamamen tahrip ve yok edilmesiyle etkisini kaybetmiştir.

Atina'dan gelen bilginlerle İskenderiye'ye yönelen felsefi akım, burada M.Ö.III. yüzyılın başından itibaren Yeni Eflatunculuk olarak belirginleşmiştir. Eski Yunan'da ortaya çıkan akımlar, Atina'dan İskenderiye'ye, oradan Antakya'ya, oradan da Urfa ve Harran'a geçmiştir (Sunar, 1967:20). M.S.425 yılında, II.Theodosios zamanında, İstanbul'da Pandidakterion adıyla bir okul kurulmuştur. Latince (15) ve Grekçe (16) olmak üzere 31 kürsüsü olan okulda, zamanının hemen tüm bilimleri okutulmuştur.

Antakya, Harran ve Bağdat, Müslüman bilginlerin eski Yunan felsefesini tercüme ve tetkik ettikleri merkezlerdir. Emevilerin bölgeyi fethi ve özellikle Halife Ömer bin Abdülaziz (M.S.717-720) döneminde İskenderiye'deki âlimler Antakya'ya getirilmiştir. İskenderiye'den gelen bilim 130-140 yıl kadar Antakya Okulu'na hayat vermiş ve sonra buradaki bilginler Harran'a getirilmiştir (Avcı, 2006; Gözütok, 2006).

Harran'la ilgili tarihi bilgiler, buradaki Sin Tapınağı ve Harran Okulu ile ilgilidir. M.Ö.2000 yılının ikinci yarısındaki Hitit belgelerinde Harran isminin geçtiği, M.Ö.XIV. yüzyıla ait belgelerde Sin Tapınağından bahsedildiği belirtilmektedir (Gözütok, 2006). Bu ve benzeri bilgilere dayalı olarak Harran'ın eski ve önemli bir merkez olduğu söylenebilir de, dünyanın en eski üniversitesinin kurulduğu yer (Aykut, 2007) olduğunu söylemek, mevcut bilgilerimize göre gerçekçi görünmemektedir.

İskenderiye Müzesi'nin bir benzerinin kurulduğu Bağdat, İskenderiye biliminin transfer edildiği bir diğer merkez olmuştur. Eski Yunan ve İskenderiye eserleri burada tercüme edildiği

gibi, Beytül Hikme adı verilen merkezde Müslüman, Yahudi ve Hristiyan bilim adamları birlikte çalışmışlardır. Abbasiler dönemindeki hürriyet ortamında; Şam, Basra, Küfe ve Bağdat gibi şehirlerde herkesin önünde teolojik tartışmalar yapılmaktaydı (Onay, 2011).

Bilindiği gibi İslam bilginleri Aristoyu **birinci muallim**, Farabi'yi (Öl. M.S. 950) **ikinci muallim** kabul ederler. Farabi'nin de Harran'a geldiği ve bu ekolden beslendiği rivayetler arasındadır. İslam Rönesans'ı, İslam dünyasında bilimin altın çağı gibi adlarla anılan; bilim ve felsefenin geliştiği ve önde olduğu dönem İbni Rüşd'ün 1198'de ölümüyle sona ermiş sayılmakta ve bu tarihten itibaren bilimde önderlik Batı'ya geçmektedir.

XIII.yüzyılda ve sonrasında da, İslâm dünyasında eğitim ve öğretim faaliyetleri devam etmiş ve medreseler ana dini eğitim kurumları olarak yerini almıştır. Selçuklu'da Nizamülmülk'ün kurduğu Nizamiye Medreseleri, sonraki dönemdeki medreselere model olmuştur. İstanbul'da Fatih Sultan Mehmet'in kurdurduğu ve dini ilimlerin yanında din dışı ilimlerin de okutulduğu Fatih Medresesi önemli bir gelenek oluşturmuştur.

I.Murat zamanında Edirne'nin fethi (1363) ile burada kurulan ve Fatih tarafından İstanbul'a taşınarak yeniden düzenlenen Enderun Mektebi, dünyada ilk kamu yönetimi okulu sayılmaktadır. Fatih Sultan Mehmet tarafından bu okulun en yüksek aşaması olarak oluşturulan Has Oda, Enderun Mektebi'nde yükseköğretim yapıldığını göstermektedir.

Bilimin İslâm dünyasından Batı'ya aktarılmasında, tıpkı İslâm âlimlerinin İskenderiye'den geniş ölçüde faydalanmaları ve kapsamlı tercümeler yapmaları gibi, Batılı bilginlerin de, Arapça eserlerden geniş tercümeler yaptıkları bilinmektedir. Bilginin Doğu'dan Batı'ya aktarımında Müslümanlar tarafından fethedilen İspanya (Endülüs; 711-1492) ve Sicilya'nın (827-1091) birer transfer noktası gibi işlev gördüğü anlaşılmaktadır (Gün, 2014).

İslâm dünyasındaki önemli örneklerle ve bu kurumların Batıya yönelik önemli etkilerine karşılık, bugünkü Üniversiteyi andıran ilk kurumların XI.yüzyıldan başlayarak Batı'da ortaya çıktığı bir gerçektir. 1088'de kurulan ve beratını 1158'de alan (Wissema, 2009: 11) Bologna Üniversitesi'nden önce, İslam dünyasında medreseler, Batı dünyasında ise manastırlar ana dini eğitim kurumları olarak faaliyet sürdürmekteydiler. College'lerin ortaya çıkışı, İslâm dünyasında geliştirilen medrese modelinin adaptasyonu biçiminde olduysa da, üniversite olgusunun doğrudan medreseleri örnek aldığı söylenememektedir. Buna karşılık, iki farklı kültür dünyasındaki eğitim tecrübelerinin birleşmesiyle oluşan birikimin, kolejlere ve üniversitelere uygun ortam sağladığı anlaşılmaktadır.

B. Ortaçağın Eğitim Üniversiteleri; Birinci Kuşak Üniversiteler

Üniversite, fakültelerin veya bilim dallarının temsil edildiği bir okul; bir eğitim kurumu yahut evrensel bilgiyi geliştirmeye çalışan bir kuruluştur (Rashdall,1895: 6) Ancak Ortaçağ'da üniversite kavramına bu anlam verilmemekteydi. Üniversite kelimesinin atası sayılan ve kelime anlamı tamlik ya da bütünlük olan universitas (Wissema, 2009: 7), sayısal çokluk ve insan toplulukları anlamını da taşımakta, teknik olarak ise; yasal bir kurum veya lonca anlamında kullanılmaktaydı (Rashdall,1895: 6).

İlk üniversiteler iki farklı kurumsal model etrafında gelişmiştir. Bunlardan biri olan Paris Üniversitesi ve kuzeyde kurulan diğer üniversiteler hocalar loncası* şeklinde kurulmuşlardır. Bologna ve diğer İtalya üniversiteleri ise birer öğrenci loncası olarak ortaya çıkmıştır (Charle ve Verger, 2005'den aktaran Çetinsaya, 2014: 22).

Bologna ve Paris Üniversiteleri, diğer üniversitelerin oluşumunda birer merkez rolü de oynamışlardır.

XII.yüzyılın sonu ve XIII.yüzyılın başında, hocaların veya öğrencilerin loncası olan üniversitelerin yanında, yeni oluşturulan loncaların veya kasaba belediyelerinin kurumu gibi farklı türde üniversiteler de ortaya çıkabilmiştir. Universitas kavramı henüz eğitim kurumu anlamı kazanmadığından, ilk üniversiteler için 'okul veya okulu olan yerleşim yeri' anlamında studium kullanılmıştır (Rashdall,1895: 6,7).

İlk üniversitelerin ülkenin ve kıtanın her yerinden öğrenci alma özelliği, onların evrensel kurumlar olması algısını beraberinde getirmiştir. Ancak, henüz "üniversite" kavramı kullanılmadığından, evrensellik özelliği "generale" kavramı ile ifade edilmiştir. İngiliz yaklaşımında; 'okul, seminer veya özel eğitim kurumu' şeklinde, bir üniversiteyi çağrıştıran ifadeler Studium Generale olarak adlandırılan okulları tanımlamaktadır. XIII. yüzyılın başlangıcıyla birlikte Studium Generale kavramı üniversiteler için genel olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemde kavramın tanımladığı okulun üç önemli özelliği vardır (Rashdall, 1895: 9):

1. Ülkenin sadece belli bir bölgesinden veya diyarından değil her parçasından öğrenci kabul etmesi.
2. Yüksek fakülteler olan; teoloji, hukuk ve tıp dallarından en azından birinin öğretildiği bir yükseköğretim kurumu olması.
3. Burada, önemli sayıdaki hocalar tarafından birçok konunun öğretilmesi.

Birinci kuşak üniversitelerin ana amacı, akademisyenler topluluğu olmanın yanında, teologlar, hukukçular ve tıp doktorları yetiştirmektir. Tıp, teoloji ve hukuk eğitimi esastır; gramer, mantık, retorik, aritmetik, geometri, müzik ve astronomiden oluşan geleneksel yedi liberal sanat ise üç temel eğitim dalına hazırlık mahiyetinde okutulmaktadır (Hamlyn, 1996: 205). Bu dallar, üç ana fakülteye girmeden önce okunması gereken Mesleki bilimler fakültesinin bölümlerini oluşturmaktaydı ve bugünkü Fen ve Edebiyat Fakülteleri bu örnekten doğmuştur (Wissema, 2009: 9).

Ortaçağ üniversiteleri; yönetim, müfredat, ders kitapları, kütüphaneleri, eğitim yöntemleri ve süreçleri, verdikleri belge ve diplomaları ile uyguladıkları yöntemler bakımından, bugünkü üniversitelere temel oluşturmuşlardır (Ülgen, 370 :2010).

Ortaçağda Birinci kuşak üniversiteler, mevcut bilgiyi tartışarak, yorumlayarak, gruplandırarak öğrenciye aktarmayı, yani **eğitimi esas almışlardır**. Yeni şeyler bulmakla, icatlarla, buluşlarla uğraşamadılar, çünkü araştırma yapmak onların gündeminde yoktu. **Ancak, üniversitelerin yapısal oluşumu; fakülteler, kolejler, dekanlıklar ve rektörlükler şeklinde ana hatlarıyla bu üniversitelerde ortaya çıkmıştır**. Uzun süre önemli işlevler üstlenen birinci kuşak üniversiteler, XV.yüzyıldan itibaren başlayan bir değişim sürecinin sonunda XIX.yüzyılın başında yerini yeni bir üniversite modeline bırakmıştır.

C. Humboldt’un Modern Üniversitesi; İkinci Kuşak Üniversiteler

XV.yüzyılda Avrupa’da üniversiteler bir hayli yaygınlaşmış ancak üniversite yapısı pek değişmemişti. Aynı yüzyılda akademi kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Hümanizm akımı bir başka önemli faktördü. XVI. yüzyılda Galilei, Kopernik, Ramus, Descartes ve Huygens gibi bilginlerin ortaya çıkması üniversitelerin gelişimin etkilemiştir. XVII. yüzyıla gelindiğinde, doğa ile ilgili önemli gelişmeler; Bacon, Boyle, Newton gibi önemli bilginlerin ortaya çıkması ve deneysel yöntemin akıl yürütmenin yerini almaya başlaması önemli bir aşama olmuştur. Bilim adamlarının bir kısmı üniversitelerin dışındaydı ve **“bilimin büyük uyanışı”** üniversitenin dışında gerçekleşti. Mühendislik, ormancılık ve veterinerlik gibi uygulamalı bilimler, üniversitenin dışında okullaştı. Fransız devrimi, kapattığı üniversitelerin yerine Politeknik adı verilen yüksekokullar kurdu. **Bütün bu gelişmeler, ortaçağ üniversitesi yapısından bir kopuş anlamına gelmekteydi** (Wissema, 2009: 13,14).

XVIII.yüzyılın sonunda Avrupa üniversiteleri, kendi toplumuna reaksiyon gösteren birer oligarşi kurumlarına dönüşmüştü. Rönesansın yenilikçi ruhunu sevmediler, büyük kısmı Reformlara karşı çıktı, adeta “penceresi olmayan kalelere” benziyorlardı. Fransız devrimi

üniversiteleri süpürüp attı, İngiltere’de Cromwell döneminde hemen hemen aynı şey oldu (Kerr, 2001: 10,11).

Meydan okumalara karşı statükolarını korumak isteyen üniversiteler, yeni bilim dallarını reddettikleri gibi, farklı tipte yeni üniversitelerin kurulmasını da engellemeye çalıştılar. Papa ve Kral gibi geleneksel otoritelerin tanımadığı yeni üniversitelerin gelişimi zamanla geleneksel üniversitelerin de **yeni bilimsel yöntemleri kullanmalarını ve yeni bilim dallarını benimsemelerini sağladı. Humboldt (Berlin) Üniversitesi (1810) de bu yakınlardan doğdu** (Wissema, 2009: 15,16).

Üniversite olgusu, Alman İdealist Felsefesi’nin önemli isimleri olan; Kant, Fichte, Humboldt, Schelling, Schleiermacher ve Steffens’in ilgi alanına girdi ve yeni Berlin Üniversitesi bu felsefi yaklaşımlardan da etkilendi. Yukarıdaki düşünürlerin ortak görüşü; üniversitenin, hoca ve öğrenciler topluluğu olarak; özgür düşünce, felsefi sorgulama ve bilimsel buluşlar için var olması gerektiği idi (Moutsios, 2012: 8,9).

Humboldt, filozof Schleiermacher’ın liberal fikirlerine uygun bir üniversite kurulması için Prusya Kralı’nı ikna etti. Schleiermacher’e göre üniversitenin görevi “geçerliliği kabul edilmiş” ve uygulanmaya hazır bilginin nakledilmesi olmamalıydı. Bundan ziyade, “öğrencilerin zihninde bilim fikrinin canlanması ve düşünce yöntemlerinde bilimin temel kanunlarını dikkate almaları konusunda onları cesaretlendirmek için, bu bilginin nasıl keşfedildiğinin örneklerle açıklanmasıydı önemli olan”. (Ruegg, 2004’ten aktaran Wissema, 2009: 16).

XIX. yüzyıl Alman üniversitelerinde, ilk olarak Ortaçağ üniversitelerinin fakülte yapısı değiştirildi. Üstün sayılan hukuk, teoloji ve tıpla aynı seviyede olmak üzere, sanat ve bilim eğitimi veren felsefe fakültesi kuruldu. İkinci olarak, Prusya Hükümeti’nin desteğiyle burs ve eğitimi birlikte yürütmeye giriştiler. Humboldt ve Schleiermacher ile birlikte Berlin Üniversitesi’nin öncülerinden olan Fichte, üniversitenin temel bileşeni felsefe fakültesi, hatta felsefenin kendisiydi demiştir (Hamlyn, 1996: 206).

Bu dönemde, günümüz üniversiteleri için de önemli birimler olan; bölümler ve enstitüler önemli yenilikler olarak ortaya çıktı. Profesörlük, üniversite içinde ve dışında büyük bir figür olarak oluşturuldu.

Yeni üniversite, modern anlayışla yapılan araştırmalara odaklandı. Eğitim, öğrenciler ve asistanlarla yapılan araştırmalarla pekiştirilmekteydi. Araştırmalarda akılcılık, deneyci

yaklaşım ve kanıtlama esas alınmakta, elde edilen sonuçların doğrulanması için araştırmalar yayımlanmaktaydı. Humboldt üniversitesi bilime yönelmiştir. Saf bilimin; “bilim için bilimin tapınakları” sayılan Üniversitelerin hedefi bilimsel ilerlemedir (Wissema, 2009: 17).

Bu sürecin devamında, XIX.yüzyılın milliyetçi akımını izleyen Üniversiteler, eğitimin ulusal dillerde yapıldığı milli kuruluşlara dönüştüler. Milliyetçi çağın önemli kurumları olarak, milletlerin gururu oldular. Üniversitelerin ortak dili olan Latince gözden çıkarıldı ve Almanca önemli bir bilim dili haline geldi (Wissema, 2009:17).

Üniversitelerin yeniden doğuşu bu koşullar altında gerçekleşti. Yeni üniversite eğitiminde; felsefe ve bilim, araştırma, mezun verme, profesörlerin ve öğrencilerin özgürlüğü önem kazandı (Kerr, 11 :2001).

Önceki dönemin üç fakültesi olan; ilahiyat, tıp ve hukuk olduğu gibi kaldı. Felsefe fakülteleri, daha sonra doğa felsefesi ile ekonomi ve sosyal bilimler fakültelerine dönüştüler. Bu fakülteler ise; matematik, kimya, fizik ve biyoloji gibi pek çok alt uzmanlık alanına hayat verdiler. Mesleki bilimler eğitimi büyük oranda üniversite dışındaki akademilere taşındı. Askeri teknoloji için kurulan akademiler daha sonra mühendisliğe, politeknik okullarına XX.yüzyılda da teknoloji üniversitelerine dönüştü.

Sonuç olarak, Alman idealist felsefesinin etkisiyle, **eğitim esaslı** Ortaçağ üniversitesi yerini yeni üniversitelere bırakmıştır. **Humboldt Üniversitesi olarak adlandırılan yeni üniversite yaklaşımı;** bir yandan öğrenci ve akademisyen için özgür bir ortam sağlamayı, doğayı daha iyi anlamak için önyargısız ve yöntemli bilimsel araştırmalar yapmayı ve özgür felsefi sorgulamayı amaçlarken, diğer yandan Alman milliyetçiliğinin ve milli devletinin bir aracı haline gelmekteydi. Ne var ki, zamanın değişmesi ve ortaya çıkan yeni koşullar, ikinci kuşak üniversite anlayışının da yetersiz kalmasına yol açmıştır.

D. Toplumsal Hizmet Üniversiteleri; Üçüncü Kuşak ve Girişimci Üniversiteler

Humboldt Üniversitesi, 1960’lı yıllardan başlayarak bir dizi sorunla karşılaştı. İlk olarak bu yıllarda öğrenci sayısında meydana gelen büyük artışlar, ekonomik sorunların artmasını ve verimlilik gereğini ortaya çıkarmıştır. **Küreselleşme ile birlikte bilgiye erişimin, öğrenci hareketliliğinin ve İngilizce eğitimin yeni olgular olarak gelişmesiyle, üniversiteler arası rekabet artmıştır. Bir başka gelişme, disiplin içi çalışmaların yerini disiplinler arası çalışmaların alması olmuştur.** 1930’lara kadar araştırma yapmak ucuzken, 1960’lardan itibaren pahalı bir uğraş haline gelmesi de, üniversitelerin yeni arayışlara yönelmesine yol açmıştır.

Üniversitelerin bu yeni yönelimini Wissema (2009) “Üçüncü Kuşak Üniversite” olarak tanımlarken, Etzkowitz (2004) “Girişimci Üniversite” olarak nitelemektedir. Girişimci üniversite, bir girişim gibi hareket eden ve dış araştırma fonları için rekabet eden, işletme gibi etkinliğe önem veren bir kurumdur. Bir başka yaklaşım, girişimci üniversitenin; üniversite-sanayi-devlet arasında üçlü bir helezon (triple helix) modeli olduğunu ifade eder. Üçüncü Kuşak ve Girişimci üniversiteleri ortaya çıkaran değişim süreci, aynı değişim sürecidir. Ancak, her iki üniversite modelini ayrı olarak düşünmek ve özelliklerini tespit etmek mümkün görülmektedir (Kyrö and Mattila, 2012).

1. Üçüncü Kuşak Üniversiteler

Çok sayıda etkenin yol açtığı değişimler, **bu defa Amerika’da üçüncü kuşak üniversiteleri ortaya çıkarmıştır.** Yeni üniversite pek çok ortağı ve araştırma merkezi olan bir ağ üniversitesidir. Eğitim ve araştırmanın yanında; bilginin kullanılması ve değer üretme yeni modelin hedeflerini oluşturur. Teknik bilgi birikimi oluşturma, uygulamalı araştırmalar, stratejik araştırmalar ve araştırma sonuçlarının uygulanması esastır. Teknoparklar oluşturulması ve buralarda teknik girişimciler ve özel işletmelerin teknik bilgileri uygulaması ve sivil toplum ile yakın işbirliği yeni üniversitenin ayırt edici özellikleridir (Rabbinge and Slingerland, 2009).

Üçüncü Kuşak Üniversitelerle ilgili en önemli çalışmayı yapan Wissema’nın tespitlerine göre, bu üniversitelerin dokuz adet ayırt edici özelliği bulunmaktadır. Bu özelliklerden sadece birincisi olan; “temel bilimsel araştırmaları esas alma” dışında, diğer sekiz noktada ikinci kuşak üniversitelerden ayrılmaktadır. **Tablo 1’de, İkinci ve Üçüncü Kuşak Üniversitelerin bir karşılaştırması verilmektedir.**

Tablo 1. İkinci ve Üçüncü Kuşak Üniversitelerin Karşılaştırılması

İkinci Kuşak Üniversite	Üçüncü Kuşak Üniversite
1 Esas olan temel bilimsel araştırmalardır	Esas olan temel bilimsel araştırmalardır
2 Tek disiplinli araştırma ve fakülte yapısının egemenliği	Disiplinler ötesi araştırma ve enstitü yapısının yükselişi
3 Başka kurum ve kuruluşlarla ilişki içinde olmayan yalnız kurumlar	Pek çok ortakla işbirliği halindeki açık üniversiteler
4 Yerel piyasaya yönelik işleyiş, Diğer üniversiteler meslektaş kabul edilir	Uluslararası ve rekabetçi bir piyasaya yönelik işleyiş

5	Esas olarak maddi durumu iyi öğrencilere elit eğitim	Çok kültürlü organizasyonlar; kitlesel ve elit eğitim
6	“Yaratıcı” fakültelerin üniversitede yeri yoktur	Yaratıcılığın rolü geri verilmiştir. Tasarım fakülteleri merkezi rol oynar
7	Ulusal üniversite	Kozmopolit üniversite
8	İki amaç; araştırma ve eğitim. Yaratılan bilginin nasıl kullanılacağına dair bir ilgi söz konusu değildir	Bilginin kullanımı, bilgidен yararlanılması temel iştir ve üçüncü hedef haline gelir
9	Devlet finansmanı ve devlet müdahalesi önemli rol oynar	Devlet doğrudan fon sağlamaz. Devlet müdahalesi söz konusu değildir

Kaynak: (Wissema 2009: 42)

Tek disiplinli araştırmaların yerini, farklı disiplinlere mensup akademisyenlerin birlikte çalışmaları almıştır. Fakülteler arası ekipler kurulmakta

yahut üniversite merkezleri ortaya çıkmakta ve **farklı disiplinler birlikte çalışmalar yapmaktadırlar**. Fakülte yapısı bu yeni olgu için bir engel olarak görülürken enstitü yapıları disiplinler arası doğaları sebebiyle daha önemli görülmektedir.

Üniversitelerin; araştırma ve eğitimden sonra üçüncü hedef olarak topluma hizmeti esas almaları, üçüncü kuşak üniversitelerin önemli bir özelliği olarak sayılmaktadır. Üretilen bilginin ortaya çıkardığı değerın topluma aktarılması, aynen eğitim ve araştırma gibi üniversitenin bir görevi olarak algılanır.

Son olarak Üçüncü Kuşak üniversite finansman açısından devletten bağımsızlaşır. Kamu öğrenci harçları, araştırma fonları, bağışlar vb üniversitelerin finansman kaynaklarıdır.

Wissema’nın ikinci kuşak üniversitelerden bir kopuş olduğunu tespit ederek, geleceğin üniversitesinin Üçüncü Kuşak Üniversite olduğunu iddia etmesi, tüm akademik çevreleri ilgilendirmiştir.

Yaşanan süreç, ülkeler ve üniversiteler bakımından farklılık göstermekle birlikte, değişimi doğuran olgular arasında önemli özdeşlikler bulunmaktadır. Ancak, büyük ölçüde aynı olguları inceledikleri halde, akademisyenler arasında geleceğin üniversitesinin nasıl şekilleneceği noktasında farklı yaklaşımlar mevcuttur. İkinci önemli ve belki en yaygın yaklaşım; **geleceğin üniversitesinin girişimci üniversite** olacağı şeklindedir.

2. Girişimci Üniversite Modeli

“Girişimci Üniversite” kavramını temellendiren Etzkowitz (2013), her üniversitenin genetiğinde potansiyel olarak bu olgunun var olduğu görüşündedir. Bununla birlikte, Ortaçağ üniversitelerinden, bölgesel ekonomik kalkınmanın sağlayıcısı olan ve toplum için birinci derecede rol oynayan girişimci üniversiteye dönüşümün kolayca tahmin edilemeyeceğini de söylemektedir.

Girişimci Üniversite kavramı ele alındığında, kaçınılmaz olarak Üçlü Helezon (Triple Helix) Sistemi gündeme gelir. İlk önce Etzkowitz tarafından ortaya atılan ve içeriği itibariyle geliştirilen bu sistem, Üniversite-Devlet-Sanayi işbirliğini esas alan yeni bir üniversite modeli öngörmektedir.

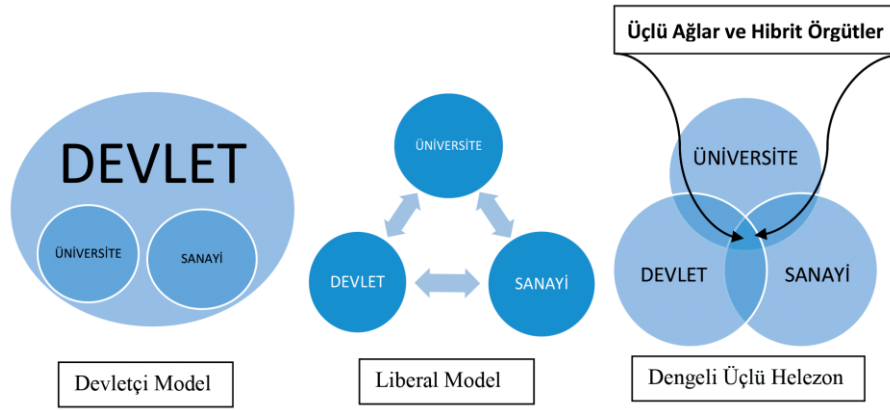
a. Üçlü Helezon (Triple Helix) Sistemi

Girişimci Üniversite kavramının esaslarını ortaya koyan Etzkowitz, gerek tek başına gerekse meslektaşları ile birlikte bir dizi çalışmada Üçlü Helezon Sistemi’ni ele almış ve geliştirmiştir.

Üçlü Helezon Sistemi, iki farklı perspektifte ele alınmıştır. Bunlardan ilki olan kurumsalcı (institutional) yaklaşım, üniversite, sanayi ve devletin birbirlerine karşı farklı konumlanmalarını ele almaktadır. **Şekil 4’te** görüldüğü gibi, üç farklı konumlandırmanın ilkinde devletçi rejim gösterilmektedir. Devletçi rejimlerde devlet gücü elinde bulundurarak başat rol oynamakta; üniversite ve sanayiye istediği gibi yönlendirebilmektedir. Hatta sadece yönlendirmekle kalmamakta, üniversite ve sanayinin yenilikçi yaklaşımlarını sınırlandırmaktadır. (Ranga and Etzkowitz, 2012).

Devletin ekonomiye fazla müdahale etmediği liberal sistemlerde, sanayi asıl yönlendirici güce sahiptir. Diğer iki kurum ise, yardımcı konumunda ve yenilikçilikte sınırlı bir role sahiptir. Üniversite temelde sanayi için yetenekli insan yetiştirmekte, devlet ise sosyal ve ekonomik mekanizmalarda düzenleyici bir roldedir.

Şekil 4. Üçlü Helezon Sistemi (Triple Helix System)

Kaynak: Ranga and Etzkowitz, (2012).

Bilgi toplumuna geçişle birlikte, dengeli üçlü helezon sistem ortaya çıkmakta ve üniversitelerle diğer bilgi kurumları daha etkili bir rol oynamaya başlamaktadır. Üniversiteler, sanayi ve devletle işbirliğinde ve birleşik faaliyetlerde aktif rol oynamaktadır. Yenilikçilik için en uygun işbirliği ortamı ortaya çıkmakta, kurumlar sadece kendi rollerini oynamamakta, aynı zamanda diğerleri zayıf ise ve rollerini iyi oynayamıyorsa, onların rollerini de yerine getirmeye çalışmaktadır (Ranga and Etzkowitz, 2012).

Üçlü Helezon Sistemi'ni bir başka perspektifle inceleyen ve sosyal iletişim sistemi kuramından esinlenerek ele alan **gelişimci (evolutionary) yaklaşım**dır. Bu yaklaşım, üniversite, devlet ve sanayiye, sosyal sistemlerin birlikte gelişen bir alt kümesi olarak incelemektedir. Bunların aralarındaki etkileşim, kendini yenileyen ağlar ve örgütler kanalıyla ortaya çıkmaktadır. Etkileşimin bu türü, iletişim ve farklılaştırma süreçlerinin parçasıdır. Bilim ve piyasa arasında işlevsel, üniversite, sanayi ve devlet düzeyinde özel veya kamu kontrolü arasında kurumsaldır. Çeşitli düzeylerde seçici ve çok yönlü düzeltmelere izin verir (Ranga and Etzkowitz, 2012).

Üniversite-sanayi-devlet işbirliği ile ortaya çıkan yeni ilişkiler, yeni bir ilişki ağını da beraberinde getirmekte ve yeni iletişim imkânları ortaya çıkarmaktadır. Karşılaşılan sorunlar, farklı düzeyde ve değişik boyutlarda düzeltmelere imkân verdiği için, uygulamada bir tür deneme-yanılma olgusu gözlemlenebilir.

Sistem yaklaşımı açısından ve analitik bir yapılandırma ile Üçlü Helezon Sistemi'nin ele alınması; bileşenler, bileşenler arası ilişkiler ve işlevlerden oluşan bir set dâhilinde konuya yaklaşmayı gerektirmektedir. Bu üç kavramın içeriği aşağıdaki gibi verilmektedir (Ranga and Etzkowitz, 2012):

-Bileşenler: Üniversite, devlet ve sanayinin kurumsal çevresinden çok sayıda aktörler.

-Bileşenler arası ilişkiler: İşbirliği, çatışma yönetimi, işbirlikçi liderlik, ikame ve ağ.

-İşlevler: Bilgi, inovasyon ve oydaşma (consensus) alanlarında sisteme has faaliyetler.

Girişimci üniversite ile ilgili birden çok tanım ve yaklaşım bulunduğundan, Üçlü Helezon Sistemi dışındaki yaklaşımlara da bakmak gerekmektedir.

b. Girişimci Üniversitenin Üç Aşaması

Temel araştırmalara odaklanmış üniversite anlayışını temsil eden geleneksel bilgi aktarımı ve hoca-öğrenci ilişkisinden, deneyimsel eğitim ve grup araştırmaları formatına geçilmiştir. **Girişimci üniversite; teknoloji transferini, firma oluşturmayı ve bölgesel gelişmeyi bir akademik misyonun içerisinde görür.** Hatta bu işlevleri, üniversitenin eğitim ve araştırma görevleri ile bütünleştirir. Etzkowitz (2013) üniversitelerin bu gelişimini üç aşamada ele almaktadır.

Birinci aşamada akademik kurumlar, yönünü belirlemede stratejik bir bakış açısına kavuşur. Kaynaklarını nasıl elde edeceklerine dair kendi önceliklerini belirler. Bağış, hibe veya öğrenci ücretlerine mi dayanacak, yoksa kaynak sağlayanlarla görüşme ve anlaşma yolunu mu bulmaya çalışacaktır? (Etzkowitz, 2013).

Bu aşamada üniversiteler, stratejik bilinç sahibi haline gelirler, kendilerini yapılandırma ve kendi geleceklerini belirleme noktasında harekete geçebilme yeteneğine kavuşurlar. Gelir kaynaklarını kendileri belirleyerek, üniversitenin hangi alanlarda uzmanlaşacağını; önceliklerinin neler olacağını belirleme imkânını oluşturmaya ve kullanmaya çalışır. Bu noktada doğru tercihlerde bulunulabilmesi, üniversitenin nitelikli akademik kadrolara sahip olup olmadığına ve bu kadronun stratejik bilinç ve öngörü sahibi olup olmadığına bağlıdır.

İkinci aşamada; fakültenin, akademik kadronun ve öğrencilerin faaliyetleriyle ortaya çıkan entelektüel birikimin ticarileştirilmesi söz konusudur. Ticarileştirme işlevinin yerine getirilmesinde, üniversite aktif bir rol oynamaktadır. Bu aşamada üniversiteler, kendi teknoloji transfer kapasitelerini ortaya koyarlar. Teknoloji transferi genellikle firmalarla yapılan sözleşmeler üzerinden aktarılır ve teknoloji geliştirme faaliyetleri bu şekilde fonlanmış olur (Etzkowitz, 2013).

Girişimcilik faaliyetinin hayata geçirilmesi anlamında, üretilen bilginin sanayiye aktarılması ve kullanılmasının sağlanması gerekmektedir. Teknoloji transferi olarak ifade

edilen bu olgunun hayata geçirilmesinde farklı yaklaşımlar ve uygulamalar söz konusu olabilmektedir. Her üniversite kendi koşulları içinde kendi teknoloji transfer tarzını bulmakta ve uygulamaktadır.

Üçüncü aşamada; üniversite, sanayi ve devlet aktörleriyle işbirliği halinde, bölgenin yenilikçilik kapasitesini geliştirme ve etkin hale getirmede proaktif bir rol oynar. Üniversitenin yeni edindiği yenilikçilik vizyonu, entelektüel mülkiyet haklarını koruma ve pazarlama gibi dar bir perspektiften, işletme kurma ve bölgesel ekonomik kalkınmaya dönüşmüştür. Bölge kalkınmasında yenilikçiliği teşvik etmede stratejik bir rol oynaması söz konusudur (Etzkowitz, 2013).

Etzkowitz (2013), Girişimci Üniversite modelinin birbiriyle ilişkili dört önerme ile izah edilebileceğini ifade etmektedir. Söz konusu dört önerme şunlardır:

-Etkileşim: Devlet ve sanayi ile yakından etkileşim içindedir. Toplumdan soyutlanmış fildişi kule üniversitesi değildir.

-Bağımsızlık: Girişimci üniversite görece olarak bağımsız bir kurumdur; başka kurumsal çevrelere bağımlı bir varlık değildir.

-Hibritleşme (Melezleşme): Etkileşim ve bağımsızlık ilkeleri arasındaki gerilim, melez örgütlenmelerle her iki hedefin aynı anda gerçekleştirilmesi ile giderilir.

-Karşılıklılık: Sanayi ve devletteki değişimleri karşılamak üzere, üniversitenin içyapısında sürekli yenilenmeler söz konusudur. Sanayi ve devlet de üniversite ile ilişkisini yeniler.

Girişimci üniversite, eğitim ve araştırma işlevlerini birleştirerek ileri bir aşamaya taşır. Yeni aşama; üniversitelerin geniş çaplı fon kaynaklarına ulaşmalarına karşılık, ekonomik ve sosyal girişimler başlatmalarını kapsayan, üniversite ile toplum arasında yeni bir “toplumsal sözleşme” anlamına gelmektedir (Etzkowitz, 2013).

3. Üçüncü Kuşak ve Girişimci Üniversite Modellerinin Karşılaştırılması

Üçüncü Kuşak ve Girişimci Üniversiteler, aynı dönemde üniversitelerde meydana gelen değişimin iki farklı tanımlamasından ibaret bir farklılıktır. Aynı sosyal ve ekonomik koşulların etkisiyle meydana gelen değişimin tam olarak izah edilebilmesi, bu iki yaklaşımın birlikte ele alınmasıyla ancak mümkün olabilir.

İki üniversite anlayışında Wissema'nın öne sürdüğü Üçüncü Kuşak Yaklaşımı, girişimciliği dar anlamda ele almaktadır. Girişim başlatacak ve teknoloji şirketleri kuracak kadroların, işletmecilik becerileriyle donatılması için eğitilmesini öngörmektedir. Buna karşılık Etzkowitz ve arkadaşlarının temellendirdiği Girişimci Üniversite, daha geniş bir girişimcilik algısına sahiptir. Sadece girişimcilik eğitimi verilmesini yeterli görmemekte, girişim uygulamalarının üniversite içerisine taşınmasını ilke edinmektedir (Kyrö and Mattila, 2012).

Üçüncü Kuşak ve Girişimci Üniversitelerin çeşitli konulara olan yaklaşımlarına göre nasıl farklılaştıklarını ve nasıl birlikte ele alınabileceklerini incelemek gerekmektedir. Bu sebeple öncelikle iki tip üniversitenin farklı özelliklerini karşılaştırarak Tablo 2'de ele almak yararlı olacaktır.

Tablo 2. Üçüncü Kuşak ve Girişimci Üniversitelerin Özellikleri

	Üçüncü Kuşak Üniversite	Girişimci Üniversite
Temeller	Üniversite kurumunda ve toplumda dış değişimler	Toplumda ve ekonomide değişim ihtiyacı
	Yeni teknolojileri uyarlayan yeni işletmelerle, artan ekonomik gelişme	Proaktif gelişen ekonomi, toplumsal refah ve eşitlik
	Fon kaynakları, öğrenci ve akademisyen için rekabet ihtiyacı çekimli	Üniversite pedagojisinde, uygulamalarında ve kültüründe değişim ihtiyacı çekimli
Hedef, rol ve odaklanma	Bilginin ticarileştirilmesi anlamında know-how kullanımı	Refah yaratmak için ekonomik ve sosyal sorunları çözmek
	Teknoloji tabanlı ekonomik gelişme	Girişimci zihniyet, davranış ve uygulama
	Akademik kurmafaaliyetleri	Girişimcilik yetkinlikleri
	iş	

Kurumsal ve yapısal değişim	Üniversitenin know-how kullanımı ve girişimcilik süreçlerini yönetmek	Girişimci bir süreçte ortaya çıkma Yenilikçiliği, yaratıcı süreçleri ve toplulukları destekleme ve önderlik
	Kamu finansmanına ve düzenlemelerine daha az bağımlılık	Sınırları ve kademeleri aşan girişimci kültür
Strateji	Strateji odaklı Ar-Ge yönetimi Yenilikçilik stratejik planlama vasıtasıyla sağlanır – Pentagon yenilikçiliği: Strateji, örgüt, ortaklar, teknoloji.	Tüm stratejide girişimcilik gömülü
Müfredat, pedagoji ve eğitim	Teknoloji girişimcilerini (technostarters) eğitmeyi	Girişimci zihniyet, davranış ve uygulamalar yaratmayı amaçlar
	Amaçlar	Geniş girişimcilik anlayışı
	Bir beceri ve işletme olarak girişimcilik ve ilave konular olarak girişimcilik	Öğrenme, girişimci sürecin yarattığı açıklıklarda ve boşluklarda gerçekleşir
	Farkındalık programları, girişimciliğe zorunlu giriş	Sosyal bir süreç olarak öğrenme
	Hocalar, öğrencilerin bir şirket kurma kararı vermelerine yardımcı olur	Eylem tabanlı deneyimsel pedagoji Gerçek hayatta bağlam çalışmaları
	Öğretim yöntemleri: dersler, vaka analizleri, yönetim oyunları, çalıştaylar	

Kaynak: (Kyrö and Mattila, 2012).

Üçüncü kuşak üniversite modelinde yer alan girişimcilik öğrencilere dönük, sınırlı ve dar anlamdadır. Daha çok yeni iş kurmayı desteklemeye odaklanır. Girişimci üniversite ise, müfredat ve pedagojiyi de içeren daha derin bir girişimcilik bakış açısına sahiptir. Sadece dış girişimciliğe odaklanmaz, bunun yerine yeni ortaklıklar ve işletmeler kurmakla ilgilenir, fakat ayrıca birey ve kurum olarak da girişimci davranır. Üçüncü kuşak üniversite teknoloji transferi yolundan giderken, girişimci üniversite girişimcilik eğitimi üzerinden gider. Üçüncü kuşak üniversite dış gelişmelerin yönlendirmesiyle harekete geçerken, girişimci üniversiteyi harekete geçiren iç dinamikleridir. Daha geniş bir perspektiften girişimcilik özelliği kazanan üniversite tipi, üçüncü kuşak üniversiteler gibi sadece teknoloji ve ekonomik kurumlar üzerinden değil, bunlara ilave olarak sosyal sorunların çözümü noktasında da görevler üstlenmektedir (Kyrö and Mattila, 2012).

Şu dönemde, dünyanın çeşitli ülkelerindeki örnekler üzerinden hem üçüncü kuşak hem de girişimci üniversite modeline uygun üniversite tipleri ve uygulama örnekleri mevcuttur. Bunların yanında, her iki üniversitenin arasında bir yerlerde tanımlanabilecek üniversiteler de vardır. Ayrıca, eğitim üniversitesi, araştırma üniversitesi, tematik üniversite gibi modellere göre yapılan çağdaş üniversitelere de rastlanmaktadır. Bu noktada ülkelerin ve üniversitelerin içinde faaliyet gösterdiği bölgelerin ihtiyaçları belirleyici olabildiği gibi, üniversitelerin yetenekleri ve başarı gösterebilecekleri alanlara yönelmeleri de etkili olmaktadır. Geleceğin üniversitesi olarak, en iyi bir tek tip üniversite modelinden bahsetmek mümkün görünmemektedir. Buna karşılık, içinde bulunulan koşullara ve belirlenen stratejilere göre farklılaşan üniversitelerden bahsetmek daha doğru olacaktır.

E. Dördüncü Kuşak Üniversiteler

Üçüncü kuşak ve girişimci üniversite modelleri yukarıda ifade edildiği gibi şekillenirken, yeni bir üniversite modeli olarak “dördüncü kuşak üniversite” kavramı ortaya atıldı. Henüz içeriği tam olarak şekillendirilmemiş olsa da, dördüncü kuşak üniversitelerin; “daha dikkate değer stratejik yaklaşımları” ve “çevresini proaktif biçimde şekillendirmeleri” ile farklılaşacakları ifade edilmektedir (Pawlowski, 2009).

Dördüncü kuşak üniversitelerle ilgili temel çalışmaları yapan Lukovics ve Zuti (2013), göre eğitim ve araştırma başlıkları altında şu öğeler yer almaktadır: öğrenci ve araştırmacı hareketliliği, zengin eğitim programı portföyü, yenilikçilik (inovasyon) ile küresel üniversite olmayı sağlayacak performans ve parametreler yer almaktadır. Üçüncü misyon sütunu altında

ise; bilgi ve teknoloji transferi, ulusal ve uluslararası bağlantılar, uyum sağlamayı kolaylaştıran esnek yapı ve sistem ile yerel ekonomiyi destekleyecek hizmetler bulunmaktadır.

Lukovics ve Zuti (2015), dördüncü kuşak üniversite olgusunu modelleştirme çabasıdan sonra, Wissema'nın (2009) üç kuşak üniversite için yaptığı karşılaştırmaya dördüncü kuşak üniversiteyi de ekleyerek **Tablo 4'teki** karşılaştırmayı yapmışlardır.

Tablo 4. Birinci, İkinci, Üçüncü ve Dördüncü Kuşak Üniversitelerin Bazı özellikleri

Durum	Birinci Kuşak	İkinci Kuşak	Üçüncü Kuşak	Dördüncü Kuşak
Amaç	Eğitim	Eğitim ve araştırma	Eğitim, araştırma ve bilginin kullanımı	Eğitim, araştırma, bilginin kullanımı ve proaktif ekonomik gelişme
Rol	Gerçeği koruma	Doğayı bilme	Katma değer üretme	Stratejik amaçlar belirleme ve yerel ekonominin motoru olma
Çıktı	Profesyoneller	Profesyoneller ve bilim insanları	Profesyoneller, bilim insanları ve girişimciler	Profesyoneller, bilim insanları, girişimciler ve rekabetçi yerel ekonomi
Dil	Latince	Milli dil	İngilizce	Çok dilli (milli dil ve İngilizce)
Yönetim	Rektör	Yarı zamanlı bilim insanları	Profesyonel yönetim	Profesyonel yönetim ve yerel uzmanlar

Kaynak: (Wissema, 2009), (Lukovics and Zuti, 2009), (Lukovics and Zuti, 2015).

Dördüncü kuşak üniversite modellemesine ve Tablo 4'teki kıyaslamaya bakıldığında, ortaya atılmaya çalışılan yeni nesil üniversite modelinin üçüncü kuşak ve girişimci üniversite modeli çizgisi üzerinde bir ileri aşama olarak konumlandırıldığı görülmektedir. Bu çalışmaların, üniversitelerin gelişim tarihinde yeni bir aşama oluşturacak kadar kapsamlı bir

değişimi içermediği ve bahsedilen yeniliklerin üçüncü kuşak ve girişimci üniversite modelleri içinde değerlendirilebileceği söylenebilir.

II. TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTELERİN GELİŞİMİ

Türkiye'de üniversitelerin kuruluş ve gelişim süreçlerini doğru algılayabilmek için, konuyu üniversitelerin tarihsel gelişimi içinde değerlendirmek gerekir.

Türkiye'de üniversitelerin tarihsel gelişimine bakıldığında sırasıyla Fransa, Almanya, Avusturya ve Amerikan yaklaşımlarının etkili olduğu* (Örneğin İstanbul'da kurulan İstanbul Üniversitesi'nde Alman, Erzurum'da kurulan Atatürk Üniversitesi'nde Amerikan üniversite modeli esas alınmıştır) görülmektedir (Ernek Alan, 2016: 107). Üniversite kavramı temel olarak Cumhuriyet öncesi ve sonrası olmak üzere iki dönem halinde ele alınmaktadır.

A. Anadolu'nun İlk Eğitim Kurumları ve Üniversiteleri

Anadolu'nun ilk eğitim kurumları incelendiğinde, Harran Akademisi ve İstanbul Okulu öne çıkmaktadır. Her iki eğitim kurumu ile ilgili de literatürde “üniversite” tabirleri kullanılmış olmakla birlikte, altında fakülteleri olan üniversite anlayışı ilk defa XI.yüzyılda Bologna'da ortaya çıktığından, bu iki olgu üniversite sayılamazlar.

1. Harran Akademisi

Büyük İskender'in doğu seferiyle Bizanslıların eline geçen Harran'a, Yeni Platoncu filozoflar gelerek, burayı felsefi tartışmaların yapıldığı bir merkez haline getirmişlerdir. Harranlıların ise, konuştukları Süryanice'nin yanında Grekçeye de rağbet etmesi, Harranlıların Yunan düşüncesiyle karşılaşmalarına ve en önemlisi de Harran'da dini ve felsefi konuların tartışıldığı bir okulun kurulmasına neden olmuştur.

M.S.VI. yüzyılda önemli bir eğitim merkezi olan Atina Akademisinin kapatılması üzerine, doğuya gelen bilim adamlarının bir bölümü Harran'a yerleşince Harran Okulu, yedinci ve sekizinci yüzyıllarda bölgede bulunan Süryani ve İran Okullarının yanında en önemli düşünce merkezlerinden biri olmuştur (Hasırcı, 2006: 150-152).

Eğitim-öğretim faaliyetlerinin kurumsallaştığı ilk kentlerden biri olan Harran'daki Harran Okulu İslamiyet'ten önce tıp, astronomi, fizik, matematik, eski Yunan ve Süryani eserlerini tercüme etme ve diğer müspet ilimlerle ön plana çıkmıştır. Ancak Harran, sahabe İyad b. Ganem tarafından H. 181 (M. 639) da fethedildikten bir müddet sonra Harran Okulu Fıkıh, hadis, kelam, tefsir, felsefe, tarih ve edebiyat gibi ilimlerle tanınmaya başlamıştır.

Harran, ilmi çeşitliliğin olduğu mekânlardan biri olması sebebiyle eğitim görmek isteyenler için cezbedici bir özellik arz etmekte idi. Lakin Ortaçağ İslam dünyasında bulunan okullardaki eğitim kadrolarının Abbasi merkezine olan göçü, zamanla diğer okullar gibi Harran okulunun da cazibesini kaybetmesine neden olmuştur (Ekinci, 2006: 17-19).

Harran'da kurulan akademi, aslında İskenderiye'den Antakya'ya göç eden akademinin bir devamı idi. Bu akademiye Antakya'dan Harran'a taşıyan ise biri Harranlı diğeri Mervli olan iki bilgindi. Akademide öğrenci üç aşamalı bir eğitimden geçirilirdi. Birinci aşamada çocuk küçük yaşta okula alınır, gizemler bilgisine sahip olsun diye belli bir eğitim programından geçirilirdi. İlk olarak Süryanice, Yunanca ve Arapça dillerine sahip olmaları sağlanırdı. İkinci aşamada edebiyat dersleri ile beraber Matematik, Astronomi ve Müzik dersleri verilirdi. Üçüncü aşama ise, yükseköğrenimin karşılığıydı. Bu aşamada öğrenci Felsefe, Tıp ve Matematik dersleri alırdı. Yine bu aşamada öğrenci artık yavaş yavaş küçük bilimsel eserler yazmaya başlıyordu (Doru, 2006: 82-83).

2. Konstantinople Okulu/ Pandidakterion

Konstantinople Okulu, Pandidakterion adı altında M.S. 425 yılı Doğu Roma-Bizans İmparatorluğu'nda kurulmuştur. Bazıları Pandidakterion'u dünyadaki ilk üniversite olarak kabul etseler de, okulun altında fakültelerin kurulmamış olması, üniversitenin oluşmadığını göstermektedir.

Konstantinople'de yer alan bu okul, daha önce uzun yıllar akademik bir birim olarak varlığını sürdürmüş, asıl okul olarak kuruluşu ise İmparator II. Theodosius (M.S. 408-450) tarafından V. yüzyılda olmuştur. Okul bünyesinde; tıp, felsefe, hukuk, matematik, geometri, astronomi, müzik gibi bölümler bulunurken retorik gibi konulara da yer verilirdi. Pandidakterion XV. yüzyıla kadar da varlığını sürdürmüştür (Constantelos, 1999; Markopoulos, 2013: 34).

3. İstanbul Üniversitesi

Osmanlı İmparatorluğu'nun üniversitesi olan, 1845 yılında ortaya çıkmış ve de “bilim yurdu” anlamına gelen **Darülfünun**, ilk olarak 1863'te açılmıştır. Ancak daha sonra Darülfünun-u Osman-i, Darülfünun-u Sultani, Darülfünun-u Şahane ve İstanbul Darülfünunu gibi değişik adlarla yeniden açılıp kapanmıştır. 1923'ten 1932'ye kadar geçen süre içinde de varlığını sürdüren Darülfünun, ilerleyen zamanda Cumhuriyet yönetim ve ilkelerine ayak uyduramadığı gerekçesiyle **1933'de 2252 sayılı** Yasa ile son kez kapatılmıştır. Onun yerine

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı İstanbul Üniversitesi kurulmuştur (Arap, 2010: 7-8; ayrıca bkz. Yücebaş, 2014: 260-261).

B. Türkiye Cumhuriyeti'nde Üniversitelerin Gelişimi

1923 yılında Türkiye'de Cumhuriyeti'nin ilanıyla her alanda olduğu üzere yükseköğretim alanında da hızlı gelişmeler olmuştur. Osmanlı döneminden gelen Fransız ekolünün ağır bastığı Osmanlı Üniversitesi demek olan Darülfünun kapanmış ve 1933 yılında İstanbul Üniversitesi olarak yeniden yükseköğretime başlamıştır.

Bu üniversitenin kadrosuna ise Almanya'daki Hitler yönetiminden kaçarak Türkiye'ye gelen bilim adamlarının yerleşmesiyle de Türkiye'de bir Alman üniversite modeli ortaya çıkmıştır. Yine 1933 yılında Ankara Yüksek Enstitüsü kurulmuş, İstanbul'daki Mülkiye mektebi ise 1935 yılında Siyasal Bilgiler Okulu adıyla Ankara'ya taşınmıştır. 1950'de Siyasal Bilgiler Fakültesi adıyla Ankara Üniversitesi'ne bağlanmıştır. 1925 yılında Ankara'daki Hukuk Mektebi Hukuk Fakültesi olarak değiştirilmiş, yine 1943 yılında Ankara'da Fen Fakültesi kurulmuştur (Ernek Alan, 2016: 107).

1950'li yıllardan sonra İstanbul ve Ankara dışında da yeni üniversiteler açılmaya başlamıştır. Bu duruma toplumsal değişimle doğan ihtiyaçlar, bölgesel kalkınmaya olan destek, yeni gelişmeye başlayan sanayi sektöründe çalışacak nitelikli işgücü ihtiyacı etkili olmuştur. Buna binaen Trabzon'da 1955 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, İzmir'de 1955 yılında Ege Üniversitesi, Ankara'da 1956 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Erzurum'da ise 1957 yılında Atatürk Üniversitesi kurulmuştur (Ernek Alan, 2016: 107-108).

1933, 1946 ve 1981 yıllarında yapılan düzenlemeler (Arap, 2010: 8-9; Günay ve Günay, 2011: 2; Çetinsaya, 2014: 45) Cumhuriyet Dönemi reformları olarak nitelendirilmektedir. 1946'da "Üniversiteler Kanunu", 1981 yılında ise "Yükseköğretim Kanunu" çıkartılmıştır. Bu reformlar doğrultusunda değişime ayak uyduracak ve katkı sağlayacak, bölgelerarası gelişmişlik farkını azaltacak yeni üniversiteler de kurulmuştur. Bunlara vakıf üniversiteleri de eklenmiş, **1984 yılında Ankara'da kurulan Bilkent Üniversitesi ilk vakıf üniversitesi** olarak kayda geçmiştir.

Türkiye'de 2021 yılı itibariyle toplamda 209 üniversite vardır. 131 devlet üniversitesi (11 teknik üniversite, 2 güzel sanatlar üniversitesi ve 1 yüksek teknoloji enstitüsünün yanı sıra Polis Akademisi ve Milli Savunma Üniversitesi) ve 78 vakıf üniversitesi bulunmaktadır

Türkiye’de üniversitelerin tarihsel gelişimi genel hatlarıyla değerlendirildiğinde, Cumhuriyet Dönemi’nde üniversitenin gelişiminde Alman ve ABD etkisinin varlığı görülmüştür. Bu etkiler de, 1933 üniversite reformundan itibaren yerleştirilmeye çalışılan “Humbolt Modeli” ile 1950’lerde kurulan bölge üniversitelerine Amerikan bilim adamlarının sıkı sık çağrılmasıyla temelleri atılan “Girişimci Üniversite Modeli” olarak tanımlanan modellerin özelliklerini taşımıştır (Arap, 2016: 10).

2. Yeni Üniversite Yaklaşımları

Ülkemizde **131 devlet 78 Vakıf üniversitesi** olmak üzere **209 üniversite** bulunması, bunların önemli bir kısmının 2000’den sonra kurulması ve yeni üniversite kurulma sürecinin devam etmesi, Türk üniversiteleri olarak bir yeniden yapılanma içinde olduğumuzu göstermektedir.

Yükseköğretim Kurumu tarafından, üniversitelerin kendilerini yapılandırmaları sürecinde üniversitelere rehberlik yapılmaya çalışılmaktadır. Stratejik plân çalışmalarında eğitim, araştırma ve girişimci üniversite modellerinden birinin seçilmesi için üniversiteler yönlendirilmekte, üniversitelerde Teknoloji Transfer Ofisleri kurulması suretiyle içinde yer aldığı ilin teknolojik gelişimine katkı sunması istenmektedir.

Gelişmiş üniversiteler içinde oluşturulmuş olan Teknokent tarzı yapılanmalar bir yandan teşvik edilmekte iken, bu tür yapıların kurulması önemli bir kaynak, emek ve sanayi ile işbirliği gerektirdiğinden, daha düşük profilli olarak “teknoloji merkezleri” kurulması da gündeme getirilebilmektedir.

YÖK yaklaşımında, bütün üniversitelerin tarihi gelişimin son aşamasında yer alan üçüncü kuşak ve girişimci üniversite olma çabası içine girmesi yerine, kimi üniversitelerin kendilerini “eğitim” alanında, kimi üniversitelerin “araştırma” alanında, kiminin de “girişimcilik” alanında uzmanlaştırması arzu edilmektedir.

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı (YÖK) tarafından koordine edilen ve Kalkınma Bakanlığımızla birlikte eşgüdüm halinde yürütülen "**Üniversitelerimizin Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşması**" temalı proje çalışması kapsamında, 5 pilot üniversitenin belirlenmesine yönelik değerlendirme süreci tamamlanmış ve sonuçları 18 Ekim 2016 tarihinde, 2016-2017 Yükseköğretim Akademik Yılı Açılış Töreninde açıklanmıştır.

Bu kapsamda;

Bingöl Üniversitesi; tarım ve havza bazlı kalkınma alanında,

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi; hayvancılık alanında,
Düzce Üniversitesi; sağlık ve çevre alanında,
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi; tarım ve jeotermal alanında,
Uşak Üniversitesi; tekstil, dericilik ve seramik alanında
bölgesel kalkınma odaklı misyon farklılaşması projesinin pilot yükseköğretim kurumları olarak belirlenmiştir.

YÖK tarafından yükseköğretim tarihinde ilk kez kurgulanan "Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesi" kapsamında seçilen 5 yeni üniversite, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanı ve YÖK Başkanının katıldığı toplantıda açıklanmıştır.

Bu 5 üniversiteye üniversitemizin de yer aldığı bazı üniversiteler de eklenmiştir

Aksaray Üniversitesinin "Spor ve Sağlık",

Kastamonu Üniversitesinin "Ormancılık ve Tabiat Turizmi",

Muş Alparslan Üniversitesinin "Hayvancılık",

Rize Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesinin "Çay",

Siirt Üniversitesinin "Tarım ve Hayvancılık" alanlarında ihtisaslaşacak üniversiteler olarak belirlenmiştir

Yukarıda değinilen “Üniversitelerimizin Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşması Projesi” kapsamında yapılan yeni çalışmalarla 2017’de **on araştırma üniversitesi belirlenmiştir**. Buna göre alfabetik sırayla verilen **On Araştırma Üniversitesi** aşağıdaki üniversitelerden oluşmaktadır:

Ankara Üniversitesi

Boğaziçi Üniversitesi

Erciyes Üniversitesi

Gazi Üniversitesi

Gebze Teknik Üniversitesi

Hacettepe Üniversitesi

İstanbul Üniversitesi

İstanbul Teknik Üniversitesi

İzmir Yüksek Teknoloji Üniversitesi

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Araştırma üniversiteleri için yedek olarak da aşağıdaki beş üniversitenin isimleri açıklanmıştır:

Çukurova Üniversitesi

Ege Üniversitesi

Selçuk Üniversitesi

Uludağ Üniversitesi

Yıldız Teknik Üniversitesi (YÖK, 2017b).

ÜNİTE 3: ÜNİVERSİTENİN İŞLEVİ, MANTIĞI, İDARESİ VE SİİRT ÜNİVERSİTESİNİN TARİHİ

3.1.Üniversitenin İşlevi Nedir?

-Üretici düşünceye sahip, disiplinli ve muhakeme gücü gelişmiş, tutarlı ve vizyonu geniş, yüksek nitelikli kişiler yetiştirmek,

-Bilim ve tekniğin gelişmesine katkı sağlamak,

- Ülke ve dünya sorunlarına çözümler getirmek,

- Özgür eğitim vererek rasyonel düşünen, akılcı çözümler üreten geniş ufuklu ve hür düşünceli nesiller yetiştirmek,

-Eleştirel düşüncenin yayılmasında, yerleşmesinde öncü vazifesi görmek,

-Temel bilimlerin ülkemizde gelişmesine katkı sağlamak,

-Uygulamalı araştırmalar yapmak; mevcut bilgi ve fikirleri yenileyip zenginleştirilerek korumak

- Meslek dallarının ihtiyacı olan elemanları yetiştirmek, -Kültürün yenileşmesi ve nesilden nesile aktarılmasını sağlamak.

3.2.Üniversitenin Mantığı

□Üniversitenin mantığı, rasyonaliteye dayanır'. Onun rasyonalitesi ise her şeyden önce bilimsel rasyonalitedir(Gerçeğe ve akla uygun)

□ Üniversite kendisine ve milletine inanmalı, güvenmeli; bilimin üstünlüğü fikrine sahip çıkmalı; bilimin değerini idrak ederek onu korumalı; onu ideolojilere, siyasî çıkarlara alet etmemeli

□ Üniversite, siyasî konularda yerine göre görüş bildirmeli; ama siyasete asla karışmamalıdır.

□ Üniversitelerin ve üniversite üyelerinin bilimsel zihniyete, bilimsel bilince ve hepsinden önemlisi görev sorumluluğu ve bilincine sahip olmaları gerekir.

□ Üniversiteye gelen gence, araştırmacılık sıfatının ve bilim zihniyetinin kazandırılması gerekir. Bu onlara eleştirci zihniyeti, serbest düşünme yeteneğini, kendisini ve başkalarını anlama yeteneğini edindirmekle mümkündür.

3.3. Üniversitelerin İdaresi

Üniversitelerin idaresi rektör, senato ve yönetim kurulu tarafından sağlanır. Senato rektörün başkanlığında fakülte dekanları ve her fakülteden bir temsilci profesörden meydana gelir. Senatonun görevi üniversiteyle ilgili kanun, tüzük tasarılarını ve yönetmelikleri hazırlar. Bütçe, seçim, yeni kürsü, enstitü açılması veya kaldırılmasıyla ilgili kararları, teklifleri inceler ve yürürlüğe koyar. Üniversite yönetim kurulu yine rektör başkanlığında, dekanlar ve seçimli üç profesörden meydana gelir. Rektörler, Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Genel Sekreterse üniversitenin idari işlerine bakar. Yazı işleri, personel, kütüphane, hizmetliler buna bağlıdır.

YÜKSEKÖĞRENİM KURUMSAL HİYERARŞİSİ

YÖK--->Üniversiteler-->Fakülteler--->Bölümler---->Anabilim Dalları----->Bilim Dalları

YÜKSEKÖĞRETİM AKADEMİK HİYERARŞİSİ

YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU

REKTÖR

REKTÖR YARDIMCISI

DEKAN

BÖLÜM BAŞKANI

ANABİLİM DALI BAŞKANI

3.4.Dünya Üniversite Sıralaması

2015 yılı Dünyanın ilk 1000 üniversitesi listesine Türkiye’den 10 üniversite listeye girebilmiştir.Bunlar;

Bilkent Ü, Boğaziçi Ü, ODTÜ, Koç Ü, Sabancı Ü, İTÜ, Hacettepe Ü, İstanbul Ü, Ankara Ü ve Çukurova Üniversitesi’dir.

3.5.Dünyanın Ayakta Olan En Eski Üniversiteleri

- University of **BOLOGNA**İtalya Kuruluş yılı:1088-İtalya
- University of **OXFORD** United Kingdom Kuruluş yılı:1096-İngiltere
- University of **MODENA**İtalya Kuruluş yılı:1175-İtalya
- Université Paris **Sorbonne**France Kuruluş yılı:1200-Fransa
- University of **CAMBRIDGE** United Kingdom Kuruluş yılı:1209-İngiltere
- University of **SALAMANCA**Spain Kuruluş yılı:1218-İspanya
- University of **PISA**İtalya Kuruluş yılı:1343-İtalya

3.6. Siirt Üniversitesi

Siirt Üniversitesi Künye Kuruluş Tarihi 29.05.2007

Rektörü Prof. Dr. Nihat ŞINDAK

Öğrenim Dili Türkçe

Üniversite Türü Devlet

Yerleşimi Kezer, Merkez, Sağlık, Eruh ve Kurtalan Kampüslerinde yapılanmıştır.

Akademik Profil

Fakülte	10
Yüksekokul	3
Meslek Yüksekokul	6
Toplam Program	140
Enstitü	4
Araştırma Merkezi	20
Toplam Öğrenci Sayısı	16.253
Lisans Öğrencisi Sayısı	9.564
Ön Lisans Öğrencisi Sayısı	5.428
Lisansüstü Öğrencisi Sayısı	1097
Ön Lisans Yabancı Uyruklu Öğrenci Sayısı	853
Lisans Yabancı Uyruklu Öğrenci Sayısı	1378
Lisansüstü Yabancı Uyruklu Öğrenci Sayısı	34

3.6.1. Siirt Üniversitesi Tarihi

Siirt Üniversitesi; 29.05.2007 tarih ve 26536 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2809 sayılı kanun maddesiyle kurulmuştur. Üniversitemiz, 2007 yılından itibaren eğitim, öğretim, araştırma çalışmalarını ve kamu hizmetini sürdürmektedir. Üniversitemizin temelleri 1976 yılında Dicle Üniversitesine bağlı olarak kurulmuş olan 2 yıllık Eğitim Enstitüsüne dayanmaktadır. Bu Enstitü 1982 yılında Siirt Eğitim Yüksekokulu, 1992 yılında Siirt Eğitim Fakültesi adını almıştır.

Üniversitemiz; Eğitim, Mühendislik-Mimarlık, Fen-Edebiyat, İktisadi ve İdari Bilimler, Ziraat, İlahiyat, Veteriner, Güzel Sanatlar ve Tasarım ve Tıp Fakültesi olmak üzere **10 fakülte**; Beden Eğitimi ve Spor, Sağlık, Yabancı Diller ve Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu olmak üzere **3 yüksekokul**; Fen Bilimleri, Sosyal Bilimler, Yaşayan Diller ve Sağlık Bilimleri Enstitüsü olmak üzere **4 enstitü**; Sosyal Bilimler, Teknik Bilimler, Sağlık Hizmetleri, Kurtalan ve Eruh Meslek Yüksekokulu olmak üzere **6 meslek yüksekokulu** ile Arıcılık Uygulama ve Araştırma Merkezi, Bağcılık Uygulama ve Araştırma Merkezi, Bilim ve Teknoloji Uygulama ve Araştırma Merkezi, Deney Hayvanları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Hayvan Sağlığı Uygulama ve Araştırma Merkezi, İbrahim Hakkı Uzaktan Algılama Uygulama ve Araştırma Merkezi, Kariyer Planlama, Uygulama ve Araştırma Merkezi, Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Keçi Uygulama ve Araştırma Merkezi, Siirt ve Yöresi El Sanatları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Siirt ve Yöresi Tarih-Kültür Uygulama ve Araştırma Merkezi, Sürekli Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi, Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi, Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi, Yaban Hayvanları Koruma, Rehabilitasyon Uygulama ve Araştırma Merkezi olmak üzere **20 araştırma ve uygulama merkezi bulunmaktadır.**

Üniversitemiz, Kezer Yerleşkesi, şehir merkezinde bulunan Sağlık ve Merkez yerleşkesi ile Kurtalan ve Eruh yerleşkelerinde eğitim-öğretim, araştırma çalışmalarını sürdürmektedir. Sağlık Yerleşkesinde Sağlık Yüksekokulu bulunmaktadır. Merkez Yerleşkesinde; Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu ve Lojmanlar yer almaktadır. Eruh yerleşkesinde Eruh Meslek Yüksekokulu ve Kurtalan yerleşkesinde Kurtalan Meslek Yüksekokulu bulunmaktadır. Kezer Yerleşkesinde ise Rektörlük Binası, Enstitüler, Mühendislik-Mimarlık, Eğitim, Fen-Edebiyat, Ziraat, Veteriner İktisadi ve İdari Bilimler ve İlahiyat Fakülteleri, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Prof. Dr. İhsan Süreyya Sırma Merkez Kütüphanesi, Kampüs Camii, Personel ve Öğrenci Yemekhanesi, ve Mediko- Sağlık Birimi faaliyetlerini sürdürmektedir. Ayrıca, Kezer

Yerleşkesinde Merkezi Araştırma Laboratuvarı, Halı ve Futbol Sahası, Kapalı Spor Salonu, 2 Tenis Kortu, 1 Fitness Salonu, Basketbol ve Voleybol Sahası ve Konuk Evi hizmet vermektedir.

ÜNİTE 4: ŞEHİR KAVRAMI VE YAŞANILAN KENT

Değişik dillerde benzer anlamlar çağrıştıran “kent” sözcüğü, kent kavramına ve kent tarihine ilişkin ipuçları vermektedir. Bu anlam en başta “**uygarlık**”la ilişkilidir.

Arapça’da kentin karşılığı “**medine**”, kentli sözcüğünün karşılığı da “**medeni**” ve uygarlığın karşılığı **medeniyettir**.

Latince kent sözcüğünün karşılığı “**cite**”, İngilizcede “**city**” olmuştur. Kentlinin karşılığı “**civil**”, uygarlığın karşılığı “**civilisation**”dır. Fransızcada da kent ve kentten türetilmiş sözcüklerde benzer anlamlar vardır. **Cité** (kent), **civilisé** (kentli), **civilisation** (uygarlık) anlamına gelmektedir. Bu basit açıklama, kent kavramıyla uygarlık kavramı arasındaki sıkı ilişkiyi, giderek kentli kişinin uygar kişi olduğu varsayımını ortaya koymaktadır.

4.1.Siirt İl İsminin Kaynağı

Siirt adının Sami Dili’nden geldiği öne sürülmektedir. Bazı kaynaklarda bu adın, Keldani Dili’nden, kent anlamına gelen Keert (Kaa’rat) sözcüğünden kaynaklandığı yazılıdır. Siirt sözcüğü, isim kaynaklarında; Esart, Sairt, Siirt, Siird, gibi çeşitli biçimlerde kullanılmıştır. Süryani’ler kente Se’erd (yöresel söyleniş biçimiyle Sert) demişlerdir.

XIX.Yy.’da Sert, Seerd, Sört, Sairt olarak kullanılmış, günümüzde de Siirt biçimiyle benimsenmiştir.

Diğer bir kaynakta Siirt isminin, “Seert” anlamındaki “üç yer” manasına geldiği de söylenir. Siirt adının nereden geldiği konusunda değişik görüşler vardır. Şimdiki Siirt, eski Siirt’in üstündeki sırtlarda kurulmuş olduğu için yukarıdaki sözü edilen “Sirt” kelimesi mevki ve kelime ilgisi bakımından daha uygun olarak görülmektedir.

4.2.Siirt’de Kültür Turizmi

4.2.1.Ulu Cami :

Yapım tarihi kesin olarak bilinmeyen caminin Selçuklu Sultanlarından Muguziddin Mahmut tarafından 1129 (523 H) yılında onarılmıştır. 1260 (658 H) yılında da Cizre hakimi Selçuk Atabeylerinden El Mücahit İshak tarafından camiye ilaveler yaptırılmıştır.Camiye ait sanat şaheseri mimber ise 1933 yılında Ankara Etnografya müzesine nakledilmiştir.

4.2.2.Veysel Karani Hz. Türbesi :

Baykan ilçesinin Ziyaret Beldesindedir. Yörenin “Cas denilen harcıyla yapılp Kubbe ile örtülmüş olan türbe, 1967 yılında yıktırılarak yerine yeni bir türbe yaptırılmıştır. Veysel Karani türbesi ve külliyesi 2001 yılında Valilikçe restore edilerek modern bir görünüme

kovuşturulmuştur. Her yıl 16-17 Mayıs tarihlerinde Veysel Karaniyi anma etkinlikleri düzenlenmektedir.

4.2.3.İbrahim Hakkı ve Hocası İsmail Fakirullah Türbesi :

Din ve astronomi bilgini olan İbrahim Hakkı'nın Hocası İsmail Fakirullah için 18.yüzyılda yaptırdığı türbe Aydınlar ilçe merkezinde (Tillo) bulunmaktadır. Bir büyük ve iki küçük kubbenin örttüğü iki oda ve bir hol ile kuleden ibaret olan türbenin asıl özelliği Aydınlar ilçesinin 3-4 km. doğusundaki bir tepe üzerinde bulunan “Kalet-ül Ustad” denilen yığma taşlardan yapılmış olan ve duvarındaki 40x50 cm. ebatlarındaki pencereden her yıl gece ve gündüzün eşit olduğu 21 Mart günü yeni doğan güneşin ilk ışınları türbe kulesinin penceresine vurarak kırılma suretiyle hocası İsmail Fakirullah Hz.lerine ait sandukanın baş tarafını aydınlatmasıdır

4.2.4.Erzen Ören Yeri

Kurtalan ilçesinde, Bozhöyük köyü ile Gökdoğan köyü arasında geniş bir alanı kapsar. Erzen ören yerinin Siirt'teki ilk yerleşim yerlerinden olduğuna dair bazı bulgular yapılan araştırmalarla ortaya çıkmıştır.

4.2.5.İrun Kalesi

Şirvan ilçesinin 40 km kuzeyinde sarp dağların zirvesinde kurulmuştur. Kalenin bulunduğu dağın eteğinden geçen nehirle yer altı tüneli ile bağlantısı bulunmaktadır.

4.2.6.Şirvan (Küfre) Kalesi

İlçe merkezinin 4 km doğusunda, ilçenin adıyla anılan kaledir. Doğal bir kayanın üzerinde mevki ye hakim olarak yapılan kale bir kartal yuvasını andırmaktadır.

4.2.7.Billoris (Sağlarca) Kaplıcası

Billoris kaplıcası, Siirt'in 17 km. güneyinde Botan çayı kenarında, belediye ve mücavir saha sınırları dışında bulunmaktadır.

42.3. Siirt'in Coğrafi Konumu

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kuzeydoğu ucunda yer alan Siirt doğudan Şırnak ve Van, kuzeyden Batman ve Bitlis, batıdan Batman, güneyden Mardin ve Şırnak İlleri ile çevrilidir. Bölge, Güneydoğu Anadolu düzlüklerinden sonra birden yükselmekte, doğu ve kuzey kesimleri bol yağış almaktadır. Bu nedenle, kuzeyden Muş Güneyi Dağları, doğudan Siirt Doğusu Dağlarıyla çevrili olan il alanı, Dicle Irmağı'nın önemli su toplama alanlarından birini oluşturmaktadır. İl topraklarının tümü Dicle Havzası'na girmektedir. Havza, Fırat, Kızılırmak ve Sakarya Havzaları'ndan sonra ülkenin dördüncü büyük su toplama alanıdır. Siirt yaz, kış bol yağış alan zengin çayırırlarla kaplı yaylalar ile çevrilidir. Siirt'te karasal iklim hüküm

sürmekte ve dört mevsim en belirgin özellikleriyle yaşanmaktadır. Doğu ve kuzey bölgelerinde kışlar daha sert ve yağışlı, güney ve güneybatı bölgelerinde ılık geçer. Yazları sıcak ve kuraktır.

ÜNİTE 5: İNSAN VE TOPLUM

İnsanların hayata geldikleri ilk günden öldükleri ana kadar muhatap olduğu diğer insanlar ve bu diğerleri ile girilen ilişki biçimleri, insanın toplumsal bir varlık olduğunu ispatlar niteliktedir. Zira hiçbir insan yoktur ki, yaş grubu fark etmeksizin, ihtiyaçlarını tek başına karşılayabilsin. Bu ihtiyaç hali, insanı topluma “zorunlu” kılan bir yapıdadır. Doğduğumuz ilk anı düşünelim. Daha ilk andan itibaren toplumsal ilişkiler tarafından belirlenmiş akrabalık devreye girmektedir. Birinci dereceden akrabalar yani ebeveynlerimiz –hayatta oldukları takdirde- bizim en yakınımızda olan insanlardır. Sonrasında, kardeşlerimiz, anne ya da baba tarafından akrabalarımız, komşularımızı, ebeveynlerimizin iş ya da okul arkadaşları ve diğer insanlar, bizim hayatta oluşumuza şahit olurlar ve toplumun yeni bir üyesi olarak bizler, insanların hafızlarındaki yerimizi almaya başlarız. İsmimiz, göz rengimiz, doğum kilomuz ve boyumuz, geceleri kaç kere uyandığımız, bizi, çevremizdeki herkesin aşına olduğu bir “toplumsal varlık” haline getirmektedir. Üstelik bu durum, yaşımız ilerledikçe daha farklı çevrelerin ve toplumsal grupların dahil olduğu bir süreci beraberinde getirmektedir. Okul çağına geldiğimizde dahil olduğumuz “eğitim çevresi”, bizden sorumlu olan sınıf öğretmenimiz, sınıf arkadaşlarımız hatta sıra arkadaşımız, bizim toplumla olan bağımızı kurmadaki en temel aktörlerdir. Aile yaşamında aldığımız eğitim üzerine bir de okul yaşamında verilen eğitim ve muhatap olduğumuz kurallar silsilesi, birey olarak toplumsallaşma sürecimizi yakından ilgilendirmektedir. Bu açıdan bakıldığında, aslında toplumsal bir varlık olarak birey, her an toplum yaşantısına entegre olmakta, farklı yaş gruplarına, eğitim süreçlerine vb. unsurlara bağlı olarak toplumsallaşmaktadır. Bu durum, yükseköğretimde etkisini daha fazla hissettirmektedir. Üniversiteye başlayan birinci sınıf öğrencileri, toplumsallaşma süreçlerini şu döneme kadar fazlasıyla tecrübe etmiş olsa da, yüksek öğretime başlanan ilk günden itibaren çok daha farklı ve detaylı toplumsal ve bürokratik ilişkilere maruz kalmışlardır. Öğrenci işleri, dekanlık, üniversite eğitim öğretim yönetmeliği, vize, final vb. kurum ve süreçler, öğrencileri topluma çok daha fazla bağlayan unsurlardır. Son olarak, üniversiteyi bitirip meslek edinme sürecine girilmesiyle birey, üniversite yaşamındaki görece daha özgür ve toplumdan bağımsız halini kaybederek, tamamen toplumsal unsurlara (ülkenin ekonomik durumu, mesleki yeterlilik, o mesleğe olan talep, yaşanan şehir, mezun olunan üniversite, uygun iş vs.) bağlı kalmaktadır. İş yaşamının da düzene konulup aile yaşantısına geçilmesiyle birlikte birey, sonraki nesilleri toplumsal beklentilere göre yetiştirmekle mükellef bir hale bürünecektir. Bu durum, birey ve toplum ilişkisi arasındaki döngüsellik ve jenerasyonlara yayılma halini

göstermektedir. Dolayısıyla, “Niçin birey ve toplum?” sorusu sorulduğunda, bu ikisinin, insanın ve onun dahil olduğu toplumun ayrılmaz bir ikili olduğu iddia edilebilir.

5.1.Toplum Tipleri

En genel düzeyde toplumlar **geleneksel** (ya da modernlik öncesi) toplumlar ve **modern toplumlar** olarak **ikiye ayrılır**. Modernlik öncesi toplumları da birkaç türe ayırmak mümkündür. **Avcı ve toplayıcı** toplumlar, insanların yaşamlarını bitkileri toplama ve hayvanları avlama yoluyla sürdürdükleri, birkaç düzine gibi nispeten az sayıda insandan oluşan ve eşitsizliğin çok az olduğu toplumlardır.

Tarım toplumları, toplumsal yaşamın toprağın ekilip biçilmesine bağlı olduğu toplumlardır.

Kırsal toplumlar, tarımsal üretime ek olarak evcilleştirilmiş hayvan yetiştiriciliğinin önemli bir geçim kaynağı olduğu ve açık eşitsizliklerin bulunduğu toplumlardır. Büyük ölçüde tarıma dayanan ancak ticaretin ve tarım dışı üretimin de yoğun olduğu, krallık ya da imparatorlukla yönetilen, farklı sınıflar arasında önemli eşitsizliklerin bulunduğu toplumlara **sanayileşmemiş uygarlıklar ya da geleneksel devletler** adı verilir. 19. yüzyıl sonrasında bu tip geleneksel toplumlar büyük ölçüde ortadan kalkmış ve farklı bir toplum tipi gelişmiştir. Toplumun endüstri ve teknolojiye dayandığı, nüfusun büyük bölümünün fabrikalar, ofisler ya da dükkanlarda çalıştığı, insanların çoğunlukla endüstriyel üretimin yoğun olduğu kentlerde yaşadıkları, önceki toplum tiplerine göre daha gelişmiş ve yoğun siyasal düzene sahip olan bu toplum tipi **modern toplum ya da endüstri toplumu** olarak adlandırılır. Günümüzde ise endüstrinin, endüstri toplumundaki formundan büyük ölçüde farklılaştığı ve görece arka planda kaldığı, bilgi ve iletişim sektörlerinin ön plana çıktığı, **“bilgi toplumu” ya da “endüstri sonrası toplum”** olarak adlandırılan yeni bir toplum tipinin oluşmakta olduğu kabul edilmektedir.

5.2.Toplumsal Değişme

Geleneksel toplumdan endüstri toplumuna, endüstri toplumundan bilgi toplumuna geçiş, toplumsal değişimin bir sonucudur.

Toplumsal değişme, toplumun **kültürel, yapısal, ekolojik veya demografik** özelliklerindeki değişmeyi ifade eder. İnsanlar varlıklarını sürdürebilmek için içinde bulunduğu doğal ve toplumsal dünyayı kendi çıkarları doğrultusunda değiştirmeye çalışırlar. İnsanoğlu doğayı ve toplumu kendi isteği doğrultusunda değiştirdikçe kendisi de değişir.

Sosyoloji disiplini ise toplumun nasıl değiştirdiğini, ne tür etkenlerin toplumsal değişmeye neden olduğunu ve toplumsal değişimin boyutlarının neler olduğunu belirlemeye çalışır. Bu nedenle toplumsal değişme sosyoloji disiplininin en temel kavramlarından birisidir.

Kısaca belirtmek gerekirse toplumsal değişme; **toplumsal yapının, kurumların, toplumsal ilişkiler ağının, davranış kalıplarının, toplumsal norm ve değerlerin zaman içinde geçirdiği dönüşümler olarak açıklanabilir.** Toplumsal değişimin yönü ve boyutu ne olursa olsun tüm toplumlarda görülür. Hiçbir birey veya toplumsal grup değişimden kaçınmaz. Bu nedenle sosyal bilimciler “**Her şey değişir, değişmeyen tek şey, değişimin kendisidir,**” demektedirler. Değişme olumlu yönde olabileceği gibi olumsuz yönde de olabilir. Yine değişimler planlı olabileceği gibi plansız da gerçekleşebilirler.

Toplumsal değişme denilince akla ilk gelen kavramlar, gelişme ve ilerleme kavramlarıdır. Akıl ve bilimin kullanılması, ilerlemeyi getirecektir.

5.2.1.Toplumsal Değişmeyi Etkileyen Faktörler

Toplumsal değişmeyi etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerin bir kısmı, diğerlerinden daha fazla belirleyici role sahip olmasına rağmen hepsi de birbirleriyle ilişkilidir. Örneğin toplumun nüfus yapısında gerçekleşen bir değişim, ekonomik yapıda da değişime neden olmaktadır. Ayrıca günümüzde yaşanan değişimler, tek bir ülke ile yerel düzeyde sınırlı kalmamakta, uluslararası ve küresel düzeyde etkileri görülmektedir.

5.2.1.1.Fiziki Çevre

Fiziki çevre faktörü, toplumsal değişme üzerinde doğrudan belirleyici değildir. Buna rağmen içinde yaşanılan çevrenin, toplumların refah düzeylerinde, üretim yapılarında ve toplumsal hayatın örgütlenmesinde bir rolü olduğu söylenebilir. Bilindiği gibi ilk uygarlıklar, zengin fiziki çevre koşullarında ortaya çıkmışlardır. Uygarlık tarihi içerisinde insanlar genellikle ekilebilir ve sulanabilir alanlarda yerleşmişlerdir.

Sanayi öncesi toplumlarda coğrafi etkenler, ekonomik faaliyetlerin niteliğini önemli ölçüde etkilemiştir. Özellikle 18. yüzyıla kadar tarım, hayvancılık, balıkçılık, taşımacılık ve ticaret gibi temel ekonomik faaliyetler, coğrafi etkenler çerçevesinde şekillenmiştir.

Ancak coğrafi etkenler, insanların yaşayış biçimini önemli ölçüde etkilerken belli bir coğrafi mekânda yaşayan insanlarda içinde bulundukları fiziksel çevreyi değiştirebilmişlerdir. Bunun bir sonucu olarak insan ile fiziksel çevre arasında karşılıklı bir etkileşim ortaya çıkmıştır. Bu karşılıklı etkileşim uygarlık tarihinde toplumsal değişimin itici gücü olmuştur.

Bunun yanısıra geçmişte deprem, sel, yangın, çölleşme gibi doğal felaketler de zaman zaman önemli değişimlere neden olmuşlardır. Kimi doğal felaketler, deprem örneğinde olduğu gibi, toplumsal yaşamda anlık bir değişime neden olabilir.

Ancak kimi doğal felaketler, iklim değişikliğinde olduğu gibi, bazen yüzyıllar alabilir ve etkisini bazen insanlar hissetmeyebilir. Endüstri Devriminden sonra doğal çevre eskisinden

daha fazla bir düzeyde, insan amaçları için kullanılacak ve biçimlendirilecek bir alan olarak görülmektedir.

Bu amaç doğrultusunda yapılan bütün faaliyetlerin sonucunda, hava ve su kirliliği, ekilebilir toprakların azalması, ozon tabakasının incilmesi, çölleşme ve küresel ısınma gibi çevre felaketleri görülmeye başlanmıştır.

5.2.1.2.Kültürel Faktörler

Keşif, icat ve yayılma, kültürel değişimin önemli kaynaklarındandır. Keşifler ve icatlar; yeni nesneler, fikirler ve yeni toplumsal kalıplar üretir. Örneğin matbaanın bulunuşu, eğitim kurumunun yapısını önemli ölçüde değiştirmiştir. Yayılma ise ticaret, göç ve kitle iletişim araçları ile kültürün bütün dünyaya yayılmasıdır.

Kültürel faktörler insanların yaşayış biçimini, tüketim alışkanlıklarını, inanç sistemlerini, toplumsal norm ve değerleri ve davranış kalıplarını etkilemekte ve değiştirmektedir. Örneğin günümüzde moda insanların tüketim alışkanlıklarını ve davranışlarını önemli ölçüde etkilemektedir.

Kültür, bir toplumda bireylerin ne düşündükleri ve hissettiklerini büyük oranda belirler. Ayrıca hangi davranışın kabul edilebilir olduğunu da tanımlar. Elbette ki bu tanımlamalar toplumdan topluma değişiklik gösterir.

5.2.1.3.Teknoloji Faktörü

Bilimsel ilerlemelerle birlikte ortaya çıkan teknolojik yenilikler, toplumsal değişimde çok önemli bir rol oynamaktadır. Uygarlık tarihi içerisinde ateşin, tekerleğin, pusulanın, matbaanın, buharlı makinenin, elektriğin, telgraf ve telefonun, televizyonun, bilgisayarın ve internetin toplumsal yaşamı nasıl derinden etkilediğini ve değiştirdiğini çok iyi biliyoruz. Kimi teknolojik buluşlar, toplumsal ilişkilerde geriye dönüşlü mümkün olmayan değişimlere neden olmaktadır. Örneğin ilk olarak 1920'lerde Ford otomotiv fabrikasında kullanılmaya başlanan kayan bant sistemi, üretim alanında neredeyse bir çığır yaratmıştır, o güne kadar görülmemiş bir şekilde standart ve kesintisiz bir üretim yapma olanağı sağlamıştır. Teknolojinin belirgin rolü yalnızca ekonomik alanla sınırlı kalmamaktadır. Elektronik iletişim alanında gerçekleşen teknolojik ilerlemeler, televizyon, cep telefonu ve internet gibi iletişim biçimlerini daha çok kullanılır hâle getirmiştir. Bu tür iletişim biçimlerinin kullanılıyor olması, bireylerin dünyayı algılayışlarında etkili olmaya başlamıştır. Örneğin facebook, bir yanıyla arkadaşlık sitesidir ama aynı zamanda bireysel ve kolektif olarak dünya görüşlerinin yansıtıldığı ve tartışıldığı bir iletişim ortamıdır.

5.2.1.4.Demografik Faktör

Hızlı nüfus artışı, yaşlılık oranının yükselmesi, göçlerden kaynaklı demografik hareketlilikler, toplumsal değişmeyi etkileyen faktörlerdir. Avrupa ülkelerinde yaşlı nüfus oranının artmasının demografik bir krize neden olduğu iddia edilmektedir.

Yaşlı nüfus, çocuk sahibi olamayacağı için de nüfusun yenilenmesi gerçekleşmemektedir. Yaşlı nüfusun artması nedeniyle üretime katılacak nüfus azalmakta ve dolayısıyla çalışan nüfusa bağımlı nüfus oranı da artmaktadır.

Afrika kıtasında ve Ortadoğu'da süregelen iç savaşlar, ciddi bir oranda dış göçe neden olmaktadır. Çoğunlukla kaçak olarak gerçekleşen bu durum göç rotası üzerinde bulunan birçok ülkeyi etkilediği için uluslararası bir sorun hâline gelmiştir.

Bu durumda bir yandan Birleşmiş Milletler Örgütü, Afrika'ya yardım yapmaya çalışırken diğer yandan göçmenlik ve mültecilikle ilgili uluslararası yeni mevzuatlar geliştirilmektedir.

ÜNİTE 6:TOPLUM VE TOPLUMSALLAŞMA İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

6.1.Toplum:

Sosyolojinin en temel kavramı olan toplum, bireylerin toplamı demek değildir. Toplum, belirli bir kültürü ve bir takım toplumsal kurumları paylaşan insanlar arasındaki ilişkilerden meydana gelir. Başka bir deyişle toplumu oluşturan şey bireylerden çok bireylerin arasındaki ilişkiler, paylaştıkları değerler ve davranış kalıplarıdır. Futbol oynamayı bilen 11 kişiyi bir araya getirdiğimizde nasıl bir futbol takımı elde edemezsek, sadece bireylerin bir araya gelmesiyle de toplum oluşmaz. Futbol takımında her oyuncunun bir görevi, rolü vardır. Oyuncular birbirleriyle ilişkilidir, her biri diğer oyuncuların rollerini bilir ve buna göre davranır. Toplumda da insanlar ve gruplar arasında ilişkiler vardır ve toplum insanları etkileyen bu ilişkilerden meydana gelir.

6.2.Toplumsal Yapı:

Toplumda insanların yaşamı tesadüfî bir şekilde sürmez. Etkinliklerimizin büyük kısmı yapılanmıştır, bu etkinlik ve davranışlar, düzenli ve sürekli olarak tekrarlanacak şekilde örgütlenirler. **Toplumsal yapılar, toplumsal yaşamı oluşturan ve toplumları birbirinden farklılaştıran ilişkilerdir.**

Bir başka deyişle toplumsal yapı, toplumun üyeleri arasındaki düzenli, kalıcı ve kalıplaşmış ilişkilerdir. Örneğin ailenin, ebeveyn, çocuklar ve diğer akrabaların düzenli olarak belirli şekilde etkileşimde bulundukları bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Toplum, aile üyelerinin birbirlerine karşı çeşitli sorumlulukları olduğunu varsayar, ebeveynlerden çocuklarını eğitmeleri ve okula göndermeleri, çocukların bağımsız olabilecekleri yaşa gelene

kadar ebeveynlerinin sözlerini dinlemeleri ve koydukları kurallara uymaları beklenir. Bu davranış beklentileri ailenin yapısını inşa eden öğelerdendir.

Bir toplumun toplumsal yapısından bahsetmek, o toplumdaki statülerden, rollerden, norm ve değerlerden, toplumsal gruplardan ve kurumlardan, özetle o toplumdaki ilişki kalıplarını meydana getiren öğelerden bahsetmek demektir.

6.3.Toplumsallaşma:

Toplumsallaşma, bir insanın kendi bilincinin farkında olduğu andan yaşamının sonuna kadar, yaşadığı çevrede dahil olduğu bir süreçtir. Değerlerin oluşum süreci ve normlara dönüşmesi, toplumsallaşma ile tecrübe edilir. Birey, toplumun değer ve normlarına uyum sağladıkça toplumsallaşır, toplumsallaştıkça toplumun değer ve normlarını benimser. Bu da, toplum ve birey arasındaki döngüsel ve karşılıklı ilişkiyi açıklar niteliktedir.

6.4.Toplumsal Grup:

Toplumsal gruplar, toplumun yapı taşlarıdır. Grup,birbirlerinin davranışlarını dikkate alarak belirli beklentileri paylaşan ve karşılıklı etkileşim içinde olan insanlar topluluğu olarak tanımlanabilir.

Toplumsal gruplara örnek olarak aile, bir sınıftaki öğrenciler, arkadaşlar, bir iş yerinde birlikte çalışan insanlar verilebilir.

6.5.Benlik:

Bireyler doğdukları zaman, kim oldukları hakkında hiçbir fikirleri yoktur. Zamanla diğer insanların kendileri hakkında ne düşündüğünü öğrenmeye ve kendileri de kendileri hakkında aynı şekilde düşünmeye başlarlar. Çocuklar büyüdükçe erkeklerin kadınlardan, zenginlerin yoksullardan, Hristiyanların Müslümanlardan farklı algılandığını görürler; dünyanın kendilerini nasıl algıladığını öğrenir ve bu fikri benimseme eğilimi gösterirler. Sonuçta birey kendi kimliği ve kişisel özellikleri hakkında büyük ölçüde başkalarının toplumda kendi yerini nasıl tanımladığına (statü) dayanan bir benlik geliştirir. **Benlik kendimize, kimliğimize ve niteliklerimize ilişkin algı ve düşüncelerimizin bütünüdür.**

6.6.Bireysel Tercih:

Toplum ve birey ilişkisi söz konusu olduğunda, genellikle toplumun bireye yön veren bir yapıda olduğu dile getirilir. Fakat bu durum, toplumsal değişim olgusunu açıklamada yetersiz kalmaktadır zira her toplumun değişmekte olduğu gerçeği, bireyin de bu değişimde etkin olduğu gerçeğiyle örtüşmektedir. Bireyler, kimi durumlarda o toplum içinde örgütlenerek toplumun normlarının ve değerlerinin değişmesine vesile olabilir. Bu da, diğer canlılardan farklı olarak insanın yaşadığı çevreyi etkileyip değiştirebilmesi gerçeğini bir kere daha ortaya

koyar. Kısacası bireysel tercihler, kimi zaman toplumsal dinamiklerle çatışmaya gelebilir ve toplumun birey üzerindeki etkisini kırarak yeni türden normlar ve değerler kurgulayabilir.

6.7.Statü:

Diğer insanların bizim hakkımızdaki düşüncelerini ve bize karşı tutum ve davranışlarını belirleyen şey çoğu zaman bizim içsel özelliklerimizden çok, statümüzdür. Statü, diğer insanların bireylerin toplum içindeki yerine verdikleri addır.

Bir bireyin çocuk, erkek, kardeş, bölüm birincisi, doktor gibi çok sayıda statüsü olabilir. İnsanlar hem **edinilmiş** (verilmiş) statülere hem de **kazanılmış statülere** sahiptirler. Örneğin erkek ya da kadın olmak, zengin ya da yoksul bir ailede doğmuş olmak ya da belirli bir ırkta doğmuş olmak gibi statüler, edinilmiş, yani doğuştan gelen statülerdir. İnsanların daha sonra kendi çabalarıyla ve bazen de şansla elde ettikleri statüler ise kazanılmış statülerdir. Öğretmen olmak, baba olmak ya da piyangoyu kazanıp zengin olmak, kazanılmış statülere örnektir.

Geleneksel toplumlarda insanların toplumdaki yerlerini belirlemede doğuştan gelen statüleri daha ön plandayken, günümüz modern toplumlarında kazanılmış statüler daha önemlidir.

6.8.Toplumsal Rol:

Roller, her bireyi yaşamındaki diğer bireylere bağlayan davranışlara ilişkin toplumsal olarak tanımlanmış beklentilerdir. Başka bir deyişle **toplum, her statüdeki insanın belirli bir şekilde davranmasını bekler ve bu davranışlar rol olarak adlandırılır. Roller, toplumdaki statüye uygun hak ve ödevlerden meydana gelir.** Bütün insanlar bir takım statülere (anne, öğretmen, sınıf annesi, komşu) sahip olur ve bunların hepsi kendi rolünü içinde taşır. Toplumsal yaşam, herkesin toplumsal rollerine uyması, yani kendinden beklenen ve önceden tahmin edilebilecek davranışları yerine getirmesi ile mümkün olur. İnsanların sahip oldukları statülere bağlı olarak çok sayıda rolü olabilir, örneğin bir birey erkek, baba, oğul, koca, doktor ve apartman yöneticisi rollerine sahip olabilir. Bireyin rollerinden biri ya da bazıları diğer rollerle uyuşmadığı zaman rol çatışması yaşanabilir. Örneğin polis olan baba, bir baskında suçluların arasında kendi çocuğunu gördüğünde rol çatışması yaşayacaktır. İyi bir baba gibi davranırsa iyi bir polis gibi davranmamış olacak, iyi bir polis gibi davranırsa iyi bir baba gibi davranmamış olacaktır.

6.9.Değer:

Değer, bir toplumsal grubunun varlığını sürdürebilmek için üyelerine yani bireylere sağladığı ortak inançlar, düşünceler, ahlaki ilkeler ve beklentilerdir. Değerler, toplumun tarihsel olarak bünyesinde biriktirdiği unsurlardır. Bireyi etkilediği gibi, bireylerin de değerleri oluşturması söz konusudur. Bir açıdan da değer, normların oluşturucusu konumundadır.

Değerler, davranışlarımızı yargılarken ve hayattaki amacımızı seçerken başvurduğumuz; toplumsal olarak paylaşılan, amaçlarımızı ve davranışlarımızı belirlemede bize neyin doğru, neyin yanlış olduğunu söyleyen standartlardır. Başka bir deyişle değerler, toplum ya da sosyal bir grup tarafından önemli görülen ideal ve inançlardır. Farklı toplumların değerleri birbirlerinden farklı olabilir, örneğin aileye bağlılık, mütevazilik, kadercilik ya da misafirperverlik gibi çeşitli değerler bazı toplumlarda son derece önemliyken, bazı başka toplumlarda bireycilik ve rekabetçilik önemli değerlerdir ve örneğin mütevazilik bir zayıflık olarak görülebilir.

6.10.Norm:

Genelde kural olarak bilinen ve toplumca bireyden uyması beklenen düzen ya da davranış kalıplarıdır. Normlar, insanın yaşadığı topluma göre şekillenir ve isminden de anlaşılacağı üzere “normal”in belirleyicisidir. Gündelik hayatta normalin dışına çıkan, bir diğer ifadeyle normları göz ardı eden birey, üzerinde toplumun baskısını hissetmeye başlar. Normlar zamanla değişebilir. Normların değişiminde toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel faktörler etkili olabilir.

Normlar, belirli durumlarda insanların nasıl davranmaları gerektiği konusunda yaptırımı olan beklentilerdir. Normlar, değerlere dayalı olarak geliştirilen kurallardır. Örneğin toplumun önemli değerlerinden biri dürüstlükse yalan söyleme davranışı, yaptırımı olan kurallarla engellenmeye çalışılır.

Bazı normlar nispeten zayıf normlardır. Uygun kıyafet giymek, yemeği düzgün yemek, selam verilince almak gibi kurallarda görülür ve yaptırımları şiddetli değildir

Yasalar, toplumun siyasal otoritesi tarafından tasarlanan, sürdürülen ve dayatılan yazılı normlardır. Yasalar, hız sınırını aşmaktan vergi ödememeye, uygun olmayan yerlere çöp dökmekten cinayete kadar birçok davranışa ilişkin yaptırımı olan kurallardır.

6.11.Yaptırım, toplumun üyelerinin normlara uymasını sağlamak için kullanılan, kurala aykırı davranılması halinde öngörülen sonuçtur. Başka bir deyişle toplumsal olarak onaylanan standartlara uyumu sağlamak için kullanılan araçlardır. Yaptırımlar, beklentilere uyan davranışların ödüllendirilmesi gibi olumlu ya da beklentilere uymayan davranışların cezalandırılması gibi olumsuz olabilir. Yaşamda uyduğumuz bütün kurallar yazılı normlarla belirlenmemiştir,

6.12.Kültür:.

En geniş tanımıyla kültür, insanoğlunun doğal yaşamın ötesine taşıdığı ve kimi durumlarda doğada bulduklarını kullanarak gerçekleştirdiği her şeydir. Bu, ahşap bir ev ve onun şekli olabileceği gibi doğadaki seslerin uyumlu bir hale getirilerek müzikleştirilmesi de olabilir.

Kültür, birey ve toplum arasındaki bağın kurulmasında son derece önemlidir. Bireyler, ait oldukları toplumun kültürünü öğrendiği ve pratiğe geçirdiği ölçüde toplumsallaşır. Bu öğrenme ve pratik, bir takım törenler, özel günler, kutlamalar olabileceği gibi, gündelik hayatta her an pratik edilen yemek yapma, ev dizayn etme, büyüklere ya da küçüklere yönelik davranışları ayarlama vb. süreçlerde de gözlenebilir.

6.13.Eğitim: Modern toplumlarda birey ile onun toplumsal aidiyetinin en temel yollarından birisi eğitimidir. Modern eğitim süreci, belli başlı kurumlar ve profesyonellerce yürütülmektedir. Bireyler, aile yaşamı sonrası toplumun norm ve değerlerini eğitim yaşamına adım attıktan sonra öğrenmeye ve benimsemeye başlamaktadır. Öte yandan, bireyin toplumsallaşmasının ve toplumsal aidiyetinin en temel yollarından birisi olan meslek yaşamı, eğitim süreciyle yakından bağlantılıdır. Bireyler, tatmin edici bir meslek edinebilmek ve bu meslekte sürekli olabilmek için klasik örgün öğretime ek olarak, hayat boyu eğitim sürecine dahil olmaktadır. Bu açıdan eğitim, günümüzde sadece belli bir dönemde meşgul olunan alan değil, iş yaşamında hatta emeklilik sonrasında dahi bireylerin meşgul olduğu bir alandır.

6.14.Mesleki Yaşam: Birey ve toplumun temel kesişim noktalarından birisi mesleki yaşamdır. Meslek hayatı, bir bireyin orta yaş öncesi ve sonrası süreçte toplumsal varoluş ve aidiyeti için son derece önemlidir. İyi bir mesleğe sahip olan bireylerin aile yaşamı kurabilmesi ve bunu sürdürebilmesi, buna ek olarak toplumsal çevresi tarafından kabulü daha kolay olmaktadır. Meslek yaşantısına paralel sosyal çevre ve sosyal aktiviteler bireyin daha sağlıklı bir yaşantı sürebilmesini sağlamaktadır. Bu da sonuç olarak sosyalleşme süreçlerinde mesleği önemli bir pozisyona sokmaktadır.

6.15. Modern Toplumlarda Bireyselleşme ve Toplumsal Kontrolün Aşınması

Bireyin toplumsal yapı tarafından kontrolü, son yıllarda çokça tartışılan bir süreç haline gelmiştir. Her ne kadar toplum etkisinden tamamen bağımsız bir birey tasarımı gerçekçi olmasa da, 21. Yüzyılın modern toplumlarında ortaya çıkan bireyselleşme olgusu, yavaş yavaş toplumsal dinamikleri aşındırmaktadır. Bilhassa iş ve meslek yaşamına atılmada yaşanan zorluklar, yoğun ve masraflı eğitim programları, bireylerin kaliteli bir yaşantı için aldığı riskler ve grup-akrabalık dinamiklerinin toplumsal yaşantıda eskisi kadar etkili olmayışı, bireyi toplumdan ve toplumsal kontrolden daha bağımsız bir hale sürüklemektedir. Benzer şekilde, aile ilişkilerindeki aşınmalar da bu risk ve kazanım boyutuyla alakalıdır. İnsanlar kendi yaşamlarını daha kaliteli hale getirebilmek için, gerekirse ebeveynlerine ya da eşlerine ve çocuklarına dahi yeterli zaman ayırmamakta, kariyer basamaklarını tırmanabilmek için gerekli olduğu takdirde aylarca hatta yıllarca ailelerinden uzak bölgelerde eğitim görmekte ya da çalışmaktadır.

Günümüzde modern toplumlarda değişen yaşam biçimleri, toplumsal kontrol mekanizmalarının aşılması sonucu birey ve toplum arasında yeni türden bir ilişki ya da ilişkisizlik söz konusu olmaktadır. Bunun üzerine, bir de küreselleşme süreci devreye girdiğinde, bireyler farklı ülkelerde yaşamını sürdürebilmek ve kariyer basamaklarını tırmanabilmek için iyice kendisine çekilmekte ve uymak zorunda olduğu yasalar dışında, geleneksel kodlarını yitirmektedir.

ÜNİTE 7:ELEŞTİREL DÜŞÜNCE VE ELEŞTİREL BAKIŞ

Bütün insanlar düşünür. Doğamız gereği böyle yaparız. Ancak kendi haline bırakıldığında düşünce sürecimiz çoğu zaman önyargılı, çarpıtılmış, taraflı, bilgilendirilmemiş bir yapı gösterir. Yaşam kalitemiz, ürettiklerimiz, ya da yapıp ettiklerimiz tamamen düşünce kalitemize bağlıdır. Böyle olmakla birlikte, düşüncede mükemmelliğe, ancak ona sistematik bir şekilde yatırım yaparak erişilebilir.

Eleştirel düşünme, kişinin düşünce sistemindeki yapıları usta bir şekilde yöneterek ve bu yapılara entellektüel standartlar getirerek düşünme yönteminin kalitesini arttırdığı bir süreçtir.

İyi yetişmiş bir eleştirel düşünür:

- Hayati önemi olan sorular ve problemler ortaya koyar, bunları açık ve net formüle eder;
- Soyut fikirleri etkili bir biçimde yorumlayabilmek için ilgili bilgileri toplar ve değerlendirir;
- İlgili kriter ve standartları test ederek sağlıklı sonuç ve çözümlere gider;
- Alternatif düşünce sistemlerine açık bir fikirle yaklaşarak bu sistemlerin içerdiği varsayımları, olası etkilerini ve sonuçlarını da dikkate alarak düşünür;
- Karmaşık sorunların çözümünde başkalarıyla etkili bir iletişim kurar.

Kısacası eleştirel düşünme, kişinin kendi kendini yönlendirdiği, disipline ettiği, izlemeye aldığı ve doğruladığı bir düşünme yöntemidir.

7.1. Eleştiri Kültürü ve Eleştirel Bakış

Eleştiri, bireysel ve toplumsal yaşantının kurulmasında ve sürdürülebilmesinde önemli bir olgu olarak karşımıza çıkar. Özellikle yapıcı eleştiri, eleştiri yapılan kişi ya da grupların kendisini güncellemesi, eksik yönlerini telafi etmesi ya da varsa yanlışlarından dönebilmesi için son derece önemlidir. Gelişmiş toplumlarda bireylerin yapıcı eleştirilerde bulunması ve eleştirilen kişilerin de eleştiriye konu olan durumlarını gözden geçirip bunları düzeltmeye çalışması aşına olunan bir durumdur. Fakat yapıcı dahi olsa eleştiri, kimi gelişmemiş toplumlarda bireyler tarafından bir hakaret olarak algılanmakta, insanlar eleştirilmekten hoşlanmamakta ve kendilerinin en mükemmeli yakaladığını, bu sebeple kimsenin kendilerini eleştiremeyeceğini düşünmektedir. Bu durum, insani ve toplumsal gelişmişliğin önündeki en

büyük engellerden birisidir. Bir yere gelebilmek, belli bir refah seviyesine erişmiş, uygar olarak nitelenen toplumlarda insanlar herhangi bir eleştiri karşısında, diğer toplumlara nazaran daha sakin refleksler sergilemektedir. İsteddiği kadar yüksek mertebede ya da bilgi donanımında olsun, uygar toplumlarda insanlar eleştiriye olgunlukla karşılarken, diğer toplumlarda eleştiri kimi durumlarda kavgaya ya da çatışma sebebi olabilmektedir. Ülkemizde de maalesef eleştiriye karşı olumsuz bir tavır mevcuttur. Bu durum, genç bir nüfusa ve güçlü bir potansiyele sahip olan ülkemizin kimi noktalarda gelişmesini engellemekte, kimi durumlarda da olmaması gereken çatışmaları ve kavgaları doğurmaktadır. Bu sebeple, mahalleden eğitim kurumlarına, devlet dairelerinden siyasi hayata ülkemizde eleştiri kültürünün oturduğunu iddia etmek mümkün olmamaktadır.

Eleştiri kültürünün oluşmaması, daha genel bir kavram olan ve bu dersin temel konusu olan “eleştirel bakış”ın da ülkemizde gelişmesinin önüne geçmektedir. Eleştirel bakış, tahmin edebileceği üzere anlam ve fikir dünyasından kültür dünyasına, maddi yaşantıdan maddi kültür öğelerine yönelik olumlu yansımaları olan ve gelişmeyi tetikleyen bir bakış açısıdır. Bu sebeple, eleştirel bakış açısı, özellikle entelektüel bilginin üretim ve yayılım merkezi olarak üniversitelerde son derece etkin kılınmalıdır.

Üniversite hayatına giriş dersi müfredatına bu dersin dahil edilmesinin sebebi, tam da bu gerekliliktir. Yetişkin bireyler olarak öğrencilerin gerek kendi öğrencilik yaşamlarına, gerek eğitim aldıkları bölümlerin teorik ve pratik içeriklerine, gerekse toplumsal yaşantıya dair eleştirel bakış açıları, bireysel ve toplumsal gelişim açısından son derece önem arz etmektedir. Uygun metotlarla ve üslupla sürdürülebilecek eleştirel bakış açısı ve eleştiri kültürü, hem şimdinin üniversite öğrencilerini ilerideki meslek ve aile yaşantısına daha sağlıklı bir şekilde hazırlayacak, hem de bilimsel, sanatsal ve edebi alanlardaki gelişmişlik için zemin hazırlayacaktır. Bu iki duruma ek olarak –belki de çok daha anlamlı ve kazançlı bir sonuç olarak- eleştirel bakış açısı, bireyin kendi yaşamına ve hal-hareketlerine yönelik düzenlemeleri ve güncellemeleri gerçekleştirmesi açısından ona fayda sağlayabilecektir. Çevremizde “başarılı” olarak addedilen ve aynı zamanda kendisini mutlu hisseden insanlara baktığımızda, bu insanların ekseriyetle özeleştiri yapan, yani eleştirel bakış açısını kendi şahsında da uygulayabilen insanlar olduğunu görülmektedir.

7.2. Eleştirel Bakışa Dair Bazı Temel Özellikleri

7.2.1. Eleştirel Bakış Verili Bilgiye Dair Şüpheli Bir Yaklaşım Gerektirir

Eleştiri bakış açısı, bireye doğa ya da toplum tarafından sunulan bilgiye dair şüphe ile yaklaşmayı gerekli kılan ya da bu şüphenin sonucu olan bir bakış açısıdır. Verili bilginin kayıtsız şartsız kabulü ve bu salt bilgi üzerine inşa edilecek eylemler, bireysel ve toplumsal

gelişmişliği sekteye uğratabilecek bir süreçtir. Fakat eleştirel bir bakış açısının hakim olduğu ortamlar, verili bilginin rasyonel ve mantıklı bir şekilde gözden geçirildiği, bu bilginin eksik ya da yanlış yönlerinin gözden geçirildiği ortamlardır.

7.2.2. Eleştirel Bakış Belirli Bir Bilgi Donanımına Sahip Olmayı Gerektirir

Bireysel, toplumsal ve bilimsel gelişmişliğin temelinde yatan eleştirel bakış açısı, belirli bir düzeyde bilgi donanımını ve analitik düşünme yeteneğini gerektirmektedir. Bilindiği üzere, bir konuya dair eleştiri getirebilmek için, o konuya vakıf olunması gerekmektedir. Eleştiride bulunulacak konu ya da durum, eleştiriyi sunacak birey tarafından iyi bir şekilde tahlil edilmeli, birey önceden hafızasında ya da zihninde oluşan bilgilerle ve diğer unsurlarla bu konuya yaklaşmalıdır. Aksi takdirde eleştiri, fikir sahibi olunmayan durumlarda da geliştirilmiş olur. Bu da, eleştirinin yapıcılığını sekteye uğratan, daha çok kavga ve çatışmalar doğuran bir durum olacaktır. Bu sebeple, eleştirel bakış açısına sahip olmak isteyen bireyler gerek yaşadıkları toplumun bilgisine gerekse üzerinde durdukları alana yönelik bilgi ve birikime sahip olmalıdır.

7.2.3. Eleştirel Bakış Suçlamadan Ya Da Kavga Kültüründen Farklı Bir Şeydir

İnsanların bazı konularda fikir ayrılığına düşmeleri oldukça normal bir durumdur. Kimi durumlarda bireyler arası anlaşmazlıklar, yerini karşılıklı suçlamalara ya da kavgalara bırakabilmektedir. Bu tür durumlar, çatışma ortamı doğurmakla birlikte, genellikle ortak iyiye ya da bireysel faydaya yönelik sonuçları ötelemektedir. Bu açıdan, eleştirel bakış açısının bu tür işlevi olmayan kavga ya da suçlamadan farklı bir perspektif gerektiğini söylemek gereklidir. Her ne kadar olumsuzlama ve karşı çıkma hali söz konusu olsa da, eleştirel bakış açısı daha çok ortak iyinin ve faydanın yakalanmasına özen gösteren bir bakış açısıdır. Modern toplumlarda ve hukuk devletlerinde yaşayan bireylerin ilk etapta eleştirel bakışı ve yapıcı tavrı tercih etmeleri son derece önemlidir.

7.2.4. Eleştirel Bakış Bilimsel Gelişmişliğin Temelinde Yatar

Bilimsel bilginin üretim süreçlerine bakıldığında, şüphe ve eleştirel bakışın önemi gözlenebilir. Bilindiği üzere, bilim insanının temel uğraşı alanı sosyal, somut ve fiziki olgular ve bunlar arasındaki ilişkilerdir. Bilim insanı bu olgulara yaklaşırken verili bilgiye dair şüpheli bir yaklaşım sergiler. Bu yaklaşımın bir sonraki aşaması eleştirel yaklaşımdır. Özellikle insanı konu alan sosyal bilimler, bu eleştirel yaklaşıma fazlasıyla ihtiyaç duymaktadır. Sosyal bilimlerdeki verili bilgiler kimi durumlarda o toplumun iç dinamiklerini yansıtmayabilir. Bu noktada, bilgi donanımına sahip sosyal bilimci eleştirel bakış açısını da devreye sokarak ilgi üretimini daha sağlıklı bir tabana oturtabilir ya da yanlış bilgiyi elemine edebilir.

7.3. Küresel Dünyada Eleştirel Bakış Açısının Önemi

Ulus devletin sınırlarının aşıldığı, bireylerin mobilite sürecine dahil olduğu küresel dünyada eleştirel bir bakış açısı yakalamak, bireylerin eğitim ve meslek yaşantılarında başarıyı yakalamaları için son derece önemlidir. Belki de hiç tanımadığı bir ülkede yaşayıp eğitim görme zorunluluğunda olan ya da bu yönde tercihi olan bireyler, analitik ve eleştirel düşünme yeteneğine sahip olmak durumundadır.

Geç modern dönemde ortaya çıkan riskler, bu risklerin bireyler özelinde oluşturduğu avantaj ve dezavantajlar, risk sonrası süreçlerde bireylerin muhtemel kazanımları ve küresel entegrasyon süreci, eleştirel bakışın önemini daha da arttırmaktadır. Bireysel ve toplumsal problemlere farklı açılardan bakıp eleştirel yaklaşımını devreye sokan bireyler, küresel dünyada kendisine yer edinebilmekte çok da zorlanmamaktadır. Öte yandan, bir dünya vatandaşı olmanın gereği, verili bilgilerin eleştirel bir süzgeçten geçirilmesi ve yapıcı eleştirilerin ortaya konmasından geçmektedir. Dijital dünya, tüketim kalıpları, sosyal medya ve diğer unsurlara, bahsedilen eleştirel ve analitik düşünme süreçleri sayesinde daha sağlıklı bir şekilde dahil olunabilir.

7.4.Problem Çözme Şablonu

Etkili bir şekilde problem çözebilen bir kişi olabilmek için:

- 1) Hedeflerinizi, amaçlarınızı ve gereksinimlerinizi düşünün ve bunları düzenli bir şekilde yeniden ortaya koyun. Hedeflerinize ulaşırken, amaçlarınızı gerçekleştirirken, gereksinimlerinizi karşılarken ortaya çıkan sorunları olası engeller olarak görün.
- 2) Olabildiğince sorunları teker teker ele alın. Problemi mümkün olduğunca açıkca ve net bir şekilde ifade edin.
- 3) Sorununuzu, üzerinde çalıştığınız türden bir sorun olup olmadığını ortaya çıkarmak üzere inceleyin. Örneğin, sorunu çözmek için ne tür şeyler yapacağınızı düşünün. Denetleyebileceğinizi düşündüğünüz problemleri bu şekilde düşünmediğiniz problemlerden ayıredin. Denetleyemediğiniz sorunları bir kenara koyun. Çözebileceğiniz sorunlar üzerinde durun.
- 4) İhtiyacınız olan bilgiyi düşünün ve bunu etkin bir biçimde araştırın.
- 5) Topladığınız bilgiyi, hangi mantıklı sonuçları çıkarabileceğinizi düşünerek dikkatli bir şekilde analiz ederek yorumlayın
- 6) Eylem seçeneklerinizi düşünün. Kısa ve uzun vadede ne yapabilirsiniz? Açık ve net bir şekilde para, zaman ve güç açısından olası sıkıntılarınızı bilin.
- 7) Seçeneklerinizi, içinde bulunduğunuz durumun üstünlük ve kısıtlarını dikkate alarak değerlendirin.

8) Sorunla ilgili olarak stratejik bir tavır alın ve o stratejiyi izleyin. Bu tavır, doğrudan bir eylem ya da bekle ve gör stratejisi ile birlikte dikkatli düşünmeyi içerebilir.

9) Harekete geçtikten sonra yaptıklarınızın sonuçları ortaya çıktıkça onları izleyin. Soruna ilişkin stratejinizi ya da analizinizi veya probleme ilişkin ifadenizi ya da daha fazla bilgi edindiğinizde üçünü değiştirmeye hazır olun.

7.5. Değerlendirme yaparken bilinmesi gerekenler

- 1) Neyi ve niçin değerlendiriyorsunuz? (kısa ve net olun)
- 2) Araştıran ve değerlendiren sorular sorun (amacınızı yansıtan).
- 3) Edinmeniz gereken bilgiyi belirleyin (sorunuzu yanıtlamak için).
- 4) Kullanacağınız ölçütler ve standartlara karar verin. (bunlar uygulanabilir mi, mantıklı mı, ve amacınızla aynı çizgide mi?).
- 5) Neyi bulmak istediğiniz konusunda açık olun.
- 6) Değerlendirme yaparken kullandığınız sistemin beklemediğiniz olumsuz sonuçları var mı?
- 7) Değerlendirmenizi genel anlamda gözden geçirin. Yaptığınız değerlendirme tutarlı, mantıklı, gerçekçi ve uygulanabilir mi?

ÜNİTE 8: ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK

Çokkültürlülük kavramı, ortaya çıkışı itibarıyla bir ulus devlet içerisinde yaşayan farklı etnik, dini, mezhepsel ya da ideolojik grupların toplumsal yaşantıya katılımını öngören ve bu katılımı destekleyen bir kavramdır. Çokkültürlülük, tanımından da anlaşılabilirliği üzere kimlik olgusu üzerinde şekillenmekte olup, farklı kimliklerin toplumsal ve siyasal alanda tanınmasını, bu farklı kimliklere sahip bireylerin kimliklerinin gereği olan hak ve özgürlüklerinin garanti altına alınmasını amaçlamaktadır. Dolayısıyla çokkültürlülük söz konusu olduğunda, kimliğin bir bileşeni olarak “öteki” ve “öteki”nin tanınması süreci devreye girer. Bu sebeple çokkültürlülük olgusunun temel çıkış noktalarından ve söylemlerinden birisi de “birlikte yaşamak” (living together) üzerinde şekillenmektedir.

Çok kültürlülük kültür kavramından türemiştir. Kültür kelimesi, toprağa bir şeyler ekip ürün almak anlamında kullanılan Latince bir kelime olup dilimize Fransızcadan geçmiştir. 1871’de Tylor tarafından İngiliz diline aktarılan kültür kelimesi, dil alanındaki en karmaşık iki veya üç kelimeden biridir. Bu nedenle tarihsel süreç içerisinde birçok Avrupa dilinde ve bir çok bilim alanında farklı anlamlarda kullanılmıştır.

Fransızca sözlükte “insanı insan yapan bilgilerin bütünü” anlamına gelen bu kelime antropologlar ve sosyologlar tarafından daha çok miras ve medeniyet anlamlarında kullanılmıştır.

Kültür kavramı; biyoloji, antropoloji, sosyoloji bilim, sanat, felsefe, psikoloji, hukuk, din, müzik, ahlak, tarih ve diğer bilim dallarında birbirinden farklı anlamlarda kullanıldığından tek ve net bir anlamdan söz etmek zordur.

Antropologlara göre tüm bireylerde var olan özellikleriyle evrensel bir yöne sahip olan insan; mizaç gibi sadece kendisine has olan bazı özellikleri sayesinde eşsiz bir varlığa dönüşürken, yalnız bir grup insanla paylaştığı özellikleri dikkate alındığında “kültür” sahibi bir varlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ortak özellikten yola çıkılarak insanların dil, din, ırk, tarih, edebiyat, sanat, giyim, çalışma kalıpları, töreler, dinsel törenler boş zamanları değerlendirme alışkanlıkları, biyolojik birtakım kalıtlar gibi ortak olan bütün unsurlarının kültürü oluşturduğu söylenebilir.

Kültür, insan topluluklarının bir organizma gibi davranmasını sağlayarak ortak bir yaşam tarzı belirleyen önemli bir faktördür. Doğumdan ölüme varıncaya kadar pek çok olay karşısında sergilenen tavırlar, değer yargıları ve insanlar arası ilişki biçimleri kültür tarafından belirlenmektedir. Tarihi olarak geçirilen süreçte paylaşılan değerler, inançlar, davranış şekilleri, yaşam tarzı ve gelenekler; tutumlarımızı, dünya hakkında nasıl düşündüğümüzü ve onu nasıl algıladığımızı açıklar. Çünkü her kültür, gerçeğe kendi algı ve simgeleriyle şekil verir.

Ülkemiz kültüründe yetişmiş biri için böcek yemeyi hayal etmek bile mide bulandırırken, Uzakdoğu kültüründe yetişmiş biri için onları yemek son derece doğal karşılanabilmektedir. Bu açıdan kültür, toplumdaki birey ve grupların algılarını yönlendirerek nesnelere veya birbirlerine karşı tutum ve davranışlarını, karşılıklı ilişkilerini de etkileyen önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Her topluluk, içerisinde bulunduğu şartlara göre bazı davranış kalıpları ve simgeler oluşturur. Bu davranışlar, bir toplumun üyelerince kabul edildiği ve devam ettirildiği zaman kültürün bir parçası durumuna gelir. İnsanı diğer canlılardan ayıran en belirgin özelliklerden biri de her insan topluluğunun elde ettiği birtakım birikimleri sonraki kuşaklara aktarması ve böylece bir kültür oluşturmastır.

Bir kartopunun aşağı yuvarlandıkça daha da büyüyerek ilerlemesi gibi kültür, toplumun önceki kuşaklarınca geliştirilir ve yeni kuşaklara aktarılır; yeni kuşaklar da kültürün bazı öğelerini geliştirerek sonraki kuşaklara devreder. Bu durum bir çeşit döngü olarak devam eder. Bir yandan insan kültürü meydana getirirken diğer yandan kültür de insana şekil verir.

Kültür kelimesi, çok geniş yelpazedeki disiplinlerle ilgili olduğundan net bir tanımlama yapılamamaktadır. Ancak **çok kültürlülük kavramı** bu kadar karmaşık değildir. Kelime **anlamı ulus devlet sınırları içinde pek çok farklı kültürün birlikte varoluşu ve politik olarak kabul görmesi demek olan çok kültürlülük, bir olgu olarak farklı kültürlerin bir**

arada yaşamasına odaklanan sosyolojik ve antropolojik bir kavramdır. Çok kültürlülük, dünya kültürüne katkıda bulunan her topluluğun ürettiği tüm ayrıntıların korunmasını hedeflemektedir.

Çok kültürlü yaklaşımlar, modernliğin getirdiği tek tip toplum modeline tepkidir. Çünkü modernlik, uzun yüzyıllar boyu her alanda uyguladığı gibi toplumbilimi alanında da akılcı ve nesnel olduğunu iddia ettiği kültürel ilkeler doğrultusunda dışlama ve hor görme perspektifi ortaya koymuş ve kendi dışında olanı ötekileştirme, evrenselci ve tek ulusçu tutumlar sergilemiştir.

Yirminci yüzyılın son kırk yılında modernitenin tesis etmeye çalıştığı, etnik, kültürel ve dilsel farklılıkları bir potada eriterek ortak bir kültüre dayalı ulus yaratma amacındaki bütünlükçü ve tek ulusçu tutumlara karşı bir başkaldırı sayılan postmodern yaklaşımlar, çok kültürlü toplum ideali için uygun bir zemin hazırlamış ve farklılıkları ön plana çıkaran grupların başını çektiği politik ve düşünsel akımlar ön plana çıkmıştır

Kymlicka'ya göre kültürel çeşitliliğin üç kaynağı vardır. Bunlar; birden fazla ulusun yan yana yaşaması, göç ve kendi toplumları içinde çeşitli sebeplerle marjinal hale gelmiş topluluklardır. Kymlicka farklılıkları düzenlemek için gruplara yönelik önlemleri gruplara özgü haklar olarak; özyönetim hakları, çoketniklilik hakları ve özel temsil hakları şeklinde özetlemiştir.

Hollandalı sosyolog Entzinger de farklılıkları barındıran ülkeler için azınlıklara yönelik üç politik yaklaşımdan bahsetmektedir:

1. Farklılıkların ortadan kaldırılmasını amaçlayan ve türdeş bir toplumu hayal eden asimilasyon politikası.
2. Farklılıkların asgari düzeye indirildiği ortak bir üst kültür oluşturmayı amaçlayan entegrasyon politikası.
3. Farklılıkları bir zenginlik kaynağı olarak gören ve bireysel ve grup haklarını ön plana çıkaran çoğulcu-çok kültürlü toplum politikası.

İnsanlık tarihine bakıldığında sayısız göç-sürgün, fetih-işgal olduğu, pek çok ülkenin birleştiği veya bölündüğü görülmektedir. Bunların yanı sıra toplumsal hareketlilikler son yıllarda ulaşım ve erişimin kolaylaşmasıyla artarak devam eden küreselleşme sonucunda pek çok farklı kültür iç içe girmiştir. Bu etkenlerden hangisinden kaynaklanırsa kaynaklansın günümüzde neredeyse bütün toplumlar birbirine karıştığından, istisnalar haricinde homojen bir toplumdan söz etmek zordur.

8.1.Türkiye’de Çok Kültürlülük

Türkiye’nin varlık gösterdiği bölge öteden beri pek çok kültüre ev sahipliği yapmıştır. Hatta Osmanlı İmparatorluğu çok kültürlü devlet yapısının en başarılı örneklerinden sayılabilir. Çünkü Osmanlı farklı kültürlere yaşam imkânı tanımıştır. Osmanlı İmparatorluğu, kültürleri yok etmeye çalışmak yerine devletin egemenliğini kabul etme karşılığında yönetimi altında bulunan tebaanın kültürel anlamda varlıklarını sürdürmelerini desteklemiştir.

Selçuklu ve Osmanlılar, yönetimi altındaki insanların dinleri ve dillerini koruması noktasında bir engelleme yapmamışlardır. Ülkede hâkim olan hoşgörü ortamı Osmanlı İmparatorluğu’nda birçok kültürün gelişmesine ve bir arada yaşamasına imkân tanımıştır.

8.2.Kültürel Empati (Cultural Empathy)

Kültürel empati, farklı kültürel gruplardaki üyelerin his, düşünce ve davranışlarıyla empati kurabilme yeteneğidir. Başka bir ifadeyle kişilerin duygu, düşünce ve davranışlarıyla diğer kültürel guruplar hakkında empati kurabilme ve onların duygularına karşı hassas olma yeteneğidir.

8.3.Küreselleşme ve Çokkültürlüğün Küresel Yansımaları

Küreselleşen ve modernleşen dünyamızda, teknolojinin de gelişmesiyle birlikte tek kültürlülük neredeyse imkansız hale gelmiştir. Toplumlar her geçen gün kültürel açıdan daha da zenginleşmektedir. **Uluslararası göçün artması, ulaşım ve iletişim** olanaklarının da kolaylaşmasıyla birlikte insanlar, dolayısıyla kültürler giderek birbirine yakınlaşmaktadır, iç içe girmektedir. Bu kültürel yaklaşımı ve birçok kültürün bir arada bulunmasını “kültürel çeşitlilik” ya da “çokkültürlülük” olarak adlandırıyoruz. Fakat farklı kültürlerin bir arada yaşaması yani çokkültürlülük olumlu etkilere sahip olduğu gibi olumsuz etkilere de sahiptir. Bir yaşam tecrübesi olarak çokkültürlülük insanlara yeni fırsatlar yaratabilir. Farklı kültürlerle bir arada yaşamak, onları deneyimlemek bakış açımızı zenginleştirir. Aynı zamanda sosyo-ekonomik açıdan kaliteli bir yaşam fırsatı sunar. Çokkültürlülük önemlidir çünkü insanlara ufuklarını genişletme, farklı değerleri, inançları ve yaşam şekillerini tanıma, evrensel değerler ve inançlar içinde toplu yaşama fırsatı sunar. Ayrıca çokkültürlü bir toplumda yaşama deneyimine sahip olan insanlar daha açık görüşlü, daha canlı ve daha kozmopolit olma fırsatını yakalarlar. Çokkültürlü bir toplumda, insanlar farklı kültürlere, farklı inançlara ve ideolojilere açık olurlarsa, saygılı olurlarsa, birçok kültürle birlikte bir harmoni içinde yaşama deneyimi kazanırlar ve farklılıklarla büyümek, farklılıklara alışık olmak hayatlarını kolaylaştırır ve daha renkli hale getirir. Çokkültürlülüğü en iyi benimsemiş ülkelerden biri Kanadadır. Kanada 1971 yılında dünyada çokkültürlü politika izlemeyi kabul eden ilk ülke olmuştur ve zengin etnik ve ırk farklılıklarını kabul edip bunlara değer vermektedir. “Çokkültürlülük sayesinde Kanada,

tüm Kanadalıların potansiyelini kabul etmekte, onların toplumlarıyla bütünleşmelerine ve sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi konularda aktif görev almalarını teşvik etmektedir”. Tüm bu yararlarının dışında çokkültürlülüğün olumsuz yanları da vardır. Öncelikle bireysel olarak etkisini düşünürsek, çokkültürlü bir toplumda insanlar kimlik karmaşası yaşayabilirler, özellikle de göç etmiş insanlar için ait olamama, benimseyememe sorunları oluşabilir. Karma kültürlerde yaşayan insanlar zaman zaman kendilerini bir kimliği seçmek zorunda hissedebilirler yada hiçbir kimliği benimseyemeyebilirler. Bu da üzerlerinde büyük bir baskıya neden olabilir. Çokkültürlü toplumlarda oluşabilecek bireysel sorunların dışında bir de toplumsal sorunlar vardır ki bunlar daha büyük problemlere yol açabilir, özellikle de azınlık ve çoğunluk gruplar arasında. Farklı kültürlerin bir arada yaşaması her zaman kolay değildir. Birden fazla kültürün birlikte bulunduğu toplumlarda bir noktadan sonra insanlar birbirlerini kendi değerlerine ve inançlarına göre yargılamaya başlayabilirler ve bu da özellikle azınlık gruplar üzerinde büyük bir baskıya yol açabilir. Mesela ırkçılık çokkültürlü toplumlarda görülebilecek en önemli problemlerden birisidir. Buna örnek olarak Amerika’yı düşünebiliriz. Yüzyıllardır bir arada yaşayan iki kültür olmalarına rağmen hala siyahilerle beyazlar arasında sorunlar yaşanmaktadır. Ayrıca, tüm bu bireysel ve toplumsal baskılar, çokkültürlü toplumlarda terör olaylarına da yol açabilir. Irkçılığa ve ayrımcılığa maruz kalan azınlık gruplar terör olaylarına ve radikalleşmeye yönelebilir.

Sonuç olarak çokkültürlülük, toplumlar üzerinde olumlu etkilere sahip olduğu gibi, olumsuz etkilere de sahiptir. Önemli olan harmoni içinde yaşamanın tadını alarak, birlikte yaşadığımız diğer kültürlerle uyum sağlamaktır. O zaman kültür çeşitliliğinin olumsuzluklarından kurtulmak mümkün olabilir.

ÜNİTE 9 : BİLİM TARİHİ VE BİLİM FELSEFESİ

9.1.Bilim Tarihi

Bilim, insanlığın varoluşundan bu yana tarih boyunca insan çabaları sonucu oluşan bir mirastır. Bilim tarihi bu çabaları bize aktarmada bir aracı olduğu söylenebilir. Bilim tarihi sadece geçmişte yapılan araştırmaların kim tarafından ne zaman yapıldığının araştırmaz. Bilim tarihi; bilim adamlarını, onların çabalarını, diğer bilim adamlarıyla ve çevrelerindeki diğer insanlarla etkileşimlerini bizlere sunar. Bilimsel bilgiyi, bilimsel bilginin oluşması, değişmesi ve günümüze kadar gelmesini, yaşanan sıkıntıları bir bütün olarak ele alıp bize sunan ve anlayıp değer vermemize yardım eden bir rehberdir.

Geçmiş dönemlerden günümüze gelinceye kadar, insanların ihtiyaçları yaşanan ortama ve bu ortam koşullarına göre değişmiştir. Zaman ilerledikçe artan bu ihtiyaçlar insanın doğayı anlamlandırma, doğadaki sorunlara çözüm bulma ve karşı gelme gibi uğraşları ortaya sermiştir.

İnsanın doğaya hükmetme isteği insanlık tarihi kadar eskidir. Doğayı anlama gereksinimi de insanlığın varoluşuna dayanmaktadır. Bilim bu iki isteğin birleşmesi ile doğar. İnsanoğlunun gösterdiği bu uğraşlar, bilimsel bilgilerin oluşumunu konu alan Bilim Tarihi'dir.

Bilim tarihi, öğrencilerin bilim kültürü ile etkileşim içinde olmalarını sağlayan bir yoldur. Öğrencileri bilim kültürü ile yakınlaştırır. Bilim kültürü ise, öğrencileri bilimin nasıl çalıştığı, bilim adamlarının neler yaptığı konusunda bilgilendirir. Bilim Tarihi, toplumların yaşayış biçimini, kültürel bilgi birikimini içinde barındırır. Başta bilimsel düşünme yöntemleri, bununla birlikte, insanların bütün zihinsel faaliyetleri bilim tarihinin konu alanı içine girer. Bu açıdan bilim tarihi kültürel, bilimsel, ve siyasi faktörleri içinde barındırmaktadır. Bir medeniyetin tarihi geçmişinin büyüklüğünü göstermek için yöneleceği ilk yer bilim tarihidir. Bu nedenle uluslar hem kendi bilim tarihlerini hem de başka medeniyetlerin bilim tarihlerini, bilimsel başarıları ortaya koymak için bu alanda önemli çalışmalar yapmak zorundadırlar.

Bilgiyi üretmek kadar önemli olan bir diğer unsur da üretilen bilginin topluma mâl edilmesidir. Bunun bilinen en önemli yolu da, toplumda bilimsel düşünce tarzının ve bilimsel bakış açısının oluşturulmasıdır. Bu nedenle bilim tarihi tek güvence kaynağıdır. Diğer yandan, bilim tarihi geçmişte oluşturulmuş olan fakat bugün modası geçmiş bilimsel ifadelerin doğru bir şekilde anlaşılması ve anlamlandırılması için de tek çaredir. Eğer geçmişteki kuramlar birer “boş inanç” olarak görülecekse, o zaman bugünkü görüşlerin de gelecekte aynı şekilde değerlendirilme olasılığı vardır. Bu konunun böyle anlaşılmaması için; bilimsel etkinlik sonu olmayan bir binaya benzetilir. Bu binada her katta biraz daha yükseklerle çıkılır fakat bina asla tamamlanmaz. Her seferinde doğa daha detaylı anlaşılır. Böylece oluşturulan her kuramı daha yetkin hale getirmek mümkündür.

Bilim tarihinin tek görevi geçmişten günümüze bilimin gelişimini ve geçirdiği süreçleri kavratmak değildir. Bununla birlikte tarihî bilgilerden yararlanarak bilimsel kuramların farklı zamanlarda ortaya çıkması ve yayılışını kavramamıza yardım etmektir. Bilim tarihi, bireylerin günlük hayattaki önemini ve değerini, bilginlerin düşünüş şekillerini sorgulamamıza yardım eder. Bilim tarihi sayesinde toplumsal kurumların gelişim sürecine etkilerini; din, felsefe ve sanatla olan karşılıklı ilişkilerini ve teknik bilginin oluşturulmasındaki yerini sorgularız.

9.2. Bilim Felsefesi

Toplumsal bir olgu olarak bilim, sonuçlarından teknik aracılığıyla yararlandığımız, gündelik yaşamımızdan toplumsal örgütlenme biçimlerine kadar bulgularına başvurduğumuz bir etkinliktir. Bilime her şeyden önce böyle bir “yararcı bilme” açısından önem ve değer veririz. Ama bilim, sadece “yararcı bilme” amacıyla yürütülen bir etkinlik de değildir; bilimde aynı zamanda “salt bilme” isteği de söz konusudur. Gerçek bir bilim insanı, bulgularının tekniğe

dönüşüp toplumsal yarara yol açmasından mutluluk duyabilir; ama gerçek bir bilim adamını yönlendiren temel dürtü “salt bilme” isteğidir. “Salt bilme”, bireysel ya da toplumsal yararı ikinci planda tutan ve ön plana olgular hakkında sağlam bilgiler elde etmeyi ve giderek olgular topluluğunu, hatta evreni çıkar gözetmeyen bir gözle görebilme tutumudur. Kısacası, daha Aristoteles’in Metafizik’in başında belirttiği gibi, bilmek için bilmektir. Buna göre bilimi;

1. Dünyayı anlamada ve doğru bilgiye erişmede bir yaklaşım tarzı, bir yöntem olarak (süreç)

2. Böyle bir yaklaşım tarzının neticesinde orta çıkan bir sonuç, düzenli bilgiler topluluğu olarak (ürün) iki farklı açıdan açıklamak mümkündür.

Her bilimsel çalışmanın mutlaka hemen bir bilimsel başarı veya sonuç doğurması zorunlu değildir. Kanseri gibi bir kısım hastalıkların üzerine yıllardan beri çalışıldığını unutmamalıyız. Burada bilimsel sonuçlar kadar, dünyaya bilimsel bir tarzda yaklaşma, olguları bilimsel bir yöntem dâhilinde değerlendirme de önemlidir. Yöntem olarak bilim, aşağıda da ayrıntılı olarak göreceğimiz gibi, bir takım zihinsel ve uygulamalı işlemler bütünüdür. Her tür gözlem, varsayım oluşturma, deneyler yapma ve kuram ve ilkelere varma bu zihinsel sürecin çeşitli aşamalarıdır. Ürün olarak bilim, “düzenli, doğru bilgiler bütünü” diye tanımlanır. Buna göre her iki yönü de dikkate alarak bilimin belli başlı özelliklerini kısaca belirtmeye çalışalım:

- Bilim olgusaldır: Bilim olgulara gidilerek doğrulanabilir önermeler ortaya koymaya çalışır.

- Bilim veya bilimsel bilgi ilerleyicidir: Bilim birikmecisi ve artmacısıdır.

- Bilim nesneldir (objektif): Her ne kadar bilimsel bilgiyi üreten insan olsa da, yine de o mümkün merteye insandan bağımsız ve bütün insanlar için ortak olan bir değere sahiptir. Onun nesnelliğinin dayanağı konusunun nesnel olmasıdır. Bu yüzden o nesnel olarak doğrulanabilir veya yanlışlanabilir.

- Bilim, sürekli değişme, gelişme ve ilerlemeyi içeren dinamik bir süreçtir. Olmuş, bitmiş, donuk bir yapı bilimden uzaktır. Özellikle süreç olarak bilim dikkate alındığında, bilimin sürekli bir araştırma faaliyeti olduğu anlamına gelir bu. Böyle bir anlayış doğal olarak bizi bilimsel bilginin mutlak, değişmez olamayacağı sonucuna vardırı. Sürekli gözlem, deney ve araştırmalar eşliğinde ilerleyen gelişen bir sürecin ürünü olduğu anlaşılır.

- Bilimsel bilgiler akla, deneye ve gözlemlere dayalı olduğundan her zaman mantıksal bir tutarlılığı da bünyelerinde taşırlar. Bilimsel bilginin ait olduğu alt branşlara göre bir kesinlik ölçüsüne sahip olduğunu da hesaba katmalıyız. Bütün bilimsel branşlarda sonuçların kesin ‘matematiksel yasalar’ şeklinde ortaya konulmasını beklememek lazım. Matematik ve fizikteki kesinlik veya isabetliliği tarih ve psikoloji bilimleri arasında aramak doğru değildir.

- Bilim bize öndeyilerde bulunma imkânı tanır. Yapılan araştırmalar, elde edilen bulgular yani var olanın sağlıklı bir şekilde tespit edilmesine paralel olarak ‘olacak olan’ hakkında da sağlıklı tespitlerde bulunabilir.

- Bilim realisttir: Dış dünya öznenen bağımsız ve gerçektir.

- Bilim rasyonalisttir: Bu dünya anlaşılabilir, akla uygun bir dünyadır ve olguların akıl yoluyla kavranmaya elverişli belirli bir düzeni vardır.

- Bilim nedenseldir: Her şeyin bir nedeni vardır; doğadaki tüm olgular arasında neden-sonuç ilişkisi bulunur.

- Bilim nicelcidir: Varolan her şey ölçülebilir. Doğrudan ya da dolaylı olarak.

9.3. Bilimlerin Tasnifi

Bilimleri bilgi yöntemleri, konuları ve amaçları bakımından üçe ayırabiliriz: Formel bilimler, doğa bilimleri ve insan bilimleri.

9.3.1. Formel (Biçimsel) Bilimler: konusunu doğadan almayan; yani duyu deneyinden gelmeyen, buna karşılık duyular üstü ideal bir varlık alanını ele alan bilim dallarına formel bilimler denir. Duyular alanının ötesinde kalan düşünce alanını ya da tasarlanan varlık alanını incelediği için formel bilimlere **ideal bilimler** de denir. **Matematik ve mantık** bu tür bilimlerdir. Her iki bilimin incelediği varlık alanı düşünceye veya tasarıma aittir. Örneğin, matematiğin bir ögesi olan rakam “bir”i doğada bulmak olanaksızdır. Yine mantığın bir önermesini doğada değil, düşüncede veya zihinde bulmaktayız. Görüldüğü gibi, formel bilimler konusu bakımından hem Formel bilimler, sembolleri kullanarak kendilerini ifade ettikleri için aynı zamanda bir ideal; yani yapay bir anlatım biçimine de sahiptirler. Bu nedenle diğer bilimlere göre en nesnel bilgi türleridir. Günümüzde hem doğa bilimleri hem de insan bilimleri, formel bilimlerin ifade biçimleri olan sembolleri kullanmak suretiyle daha nesnel olmayı amaçlamaktadırlar.

9.3.2. Doğa Bilimleri: Formel bilimlerin tersine, reel dünyada var olan varlıkların bilgisini inceleyen bilim dalına doğa bilimleri denir. Konu alanı reel varlık alanı olan doğa bilimleri, kendi içinde **fizik bilimleri, yer bilimleri ve yaşam bilimleri olmak üzere üçe ayrılır.**

Fizik bilimleri, doğa bilimleri içindeki varlıkları birçok açıdan ele alınarak, onlar hakkında olgusal, tümel ve doğru bilgiler verirler. Fizik, maddeyi, hareketi ve enerjiyi; kimya maddenin yapısını, bileşenlerini, özelliklerini ve değişimlerini; astronomi gezegenleri, yıldızları kısaca uzaya inceler.

Yer bilimleri, jeoloji, meteoroloji ve oşinografi(deniz bilimleri), mineraloji ve paleontoloji(fosil bilimi); yaşam bilimleri, biyoloji ve tıp bilimidir.

Doğa bilimlerinin temel özelliği, olgusal ve deneysel oluşlarıdır. Bu özelliği bu bilimlerin reel varlık alanı hakkında bilgi vermelerinden kaynaklanır. Olgular ve olgular arası ilişkiyi neden-sonuç bağıntısı ilkesine göre açıklamaya çalışırlar. Nedensellik ilkesi doğa bilimlerinin genel, kesin, tümel ve doğru yasalara erişmesinin en önemli temelidir. Doğa bilimleri, doğada egemen olan yasalara varmayı kendine amaç edinmiştir. Çünkü doğadaki varlıklar, bir düzen içinde aynı yasalara göre hareket etmektedirler. Bu yasalar bulunur ve açıklanırsa doğadaki varlıkların ne olduğunu anlayabiliriz. Bu amaç doğrultusunda, doğa bilimcileri olgular üzerine deney ve gözlem yaparlar. Buldukları yargıları tümevarım yöntemiyle genelleyip yasaları elde ederler. Örneğin Galilei değişik derecede eğik düzlemlerden nesneler kaydırarak (bu eğim 90 derece olduğunda kayma serbest düşmeye döner), her seferinde bu kaymanın veya düşmenin ne şekilde gerçekleştiğini ölçer. Farklı cisimler veya aynı cisimle değişik durumlarda bu deneyleri tekrarlayarak cismin $\frac{1}{2} gt^2$ formülüne uygun olarak düştüğünü tespit eder. Böylece doğa bilimlerinde bir olay hakkında yaptığımız sınırlı sayıdaki gözlemlerden sınıfın bütününe kapsayan bir genellemeye varma tarzındaki akıl yürütmeye tümevarım (endüksiyon) diyoruz. Sınırlı sayıdaki gözlemden aşırı genellemeler varmak elbette mantıksal açıdan haklı çıkarılamaz.

9.3.3. İnsan Bilimleri: İnsanı değişik boyutlarıyla inceleyen bilgi türüne insan bilimleri adı verilir. İnsan bilimleri, **antropoloji, sosyoloji, psikoloji, siyaset bilimi, dil bilimi ve tarih** gibi insanı kendisine konu yapan bilimlerden oluşur. Tüm insan bilimleri insanı geçmişi, şimdisi veya geleceği bakımından ele aldığı gibi, onu kültür yapan, toplum oluşturan, tarih yapan, siyaset yapan ve dil oluşturan varlık olarak ele alıp inceleyebilir. Kısaca bu bilimler, insanın yapıp ettikleriyle ve ne yapacaklarıyla ilgilenirler.

İnsan bilimlerinin konusu insan olduğu için, doğa bilimlerinde olduğu gibi kesin yasalara varamazlar; çünkü insan doğadaki cansız varlıklarda bulunan sabit ve genel yasalara bağlı hareket etmez. İnsan, cansız doğadan farklı olarak, özgür iradeye sahiptir. Nedensellik ve genel-geçer yasalar, insan bilimlerinde tam bir karşılık bulamazlar. Bu nedenle, insan bilimlerinin amacı genel-geçer yasalara varmak yerine, insanın yapıp ettiklerini anlamaktır. İnsan bilimleri, açıklama yöntemi yerine anlama yöntemini kullanırlar.

ÜNİTE 10: İNSAN HAKLARI

İnsan hakları kavramı, bir kişinin sadece insan olduğu için sahip olduğu hakları ifade eder. Her insan, taşıdığı özelliklerden bağımsız olarak bu haklara sahiptir. İnsan hakları doğrudan doğruya insanın kişiliğine bağlı olduğundan insanlar gönüllü olarak dahi onlardan vazgeçemezler veya sözleşme ile bir başkasına devredemezler.

İnsan haklarının esas hedefi kişileri devlet baskısından korumaktır; bu itibarla İnsan haklarının öncelikli muhatabı devlettir. İnsan hakları, devlet iktidarını sınırlandırır. Devlet, hem insan haklarına müdahale etmemek hem de bu hakların gerçek hayatta uygulanabilmesi için gerekli koşulları sağlamakla mükelleftir. Devletler bu sorumluluklarını insan haklarını anayasalarda garanti altına alarak yerine getirirler. İnsan haklarının varlığı devlete bağlı değildir. Devlet bir hakkı tanımaktan imtina ederse de o hak vardır.

İnsan hakları dinamik bir kavramdır, kapsamında sürekli bir genişleme söz konusudur. İnsan hakları başlangıçta kişi hakları ve siyasal haklardan oluşmaktaydı. “I. Kuşak Haklar” adı verilen bu haklara, ekonomik ve sosyal haklardan oluşan “II. Kuşak Haklar” eklenmiştir. Günümüzde çevre hakkı, barış hakkı, gelişme hakkı gibi haklar da insan hakları kapsamında değerlendirilmektedir.

10.1.İnsan Haklarının Tarihi Ve Hukuki Gelişimi

İnsan hakları, uzun bir tarihî arka plana sahiptir. İnsanlar, haklarına sahip çıkmak için çetin bir mücadele vermişler ve insan haklarını evrensel bir değer haline getirmişlerdir. İnsan hakları düşüncesinin köklerini çok eskilere götürebilmek mümkün olmakla birlikte bugün anlaşılan şekliyle insan hakları modern bir olgudur ve bunun gelişmesindeki en önemli katkıyı **İngiliz filozof John Locke** yapmıştır. Locke’un düşünceleri kısa sürede siyasi ve hukuki hayata tesir etmiş, Amerikan ve Fransız Devrimlerinden sonra yayınlanan özgürlük ve hak bildirilerinin ruhunu oluşturmuştur.

Bugün itibarıyla insan haklarını korumak ve geliştirmek için evrensel, bölgesel ve ulusal düzeyde olmak üzere üç farklı mekanizmanın oluştuğunu söylemek mümkündür:

10.1.1. Evrensel Düzey

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu’nun hazırladığı İnsan Hakları Evrensel Bildirisi **10 Aralık 1948** yılında **Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda** kabul edilmiştir

10.1.2. Bölgesel Düzey

1950 yılında imzalanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi önemli bir yer tutmaktadır. Daha sonra on bir protokolle tamamlanan sözleşme şimdi bütün Avrupa’nın insan hakları alanındaki anayasası haline gelmiş, taraf olan Avrupa devletlerinde insan hakları alanında aynı kriterlerin uygulanması yönünde ciddi mesafeler alınmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve tamamlayıcı protokolleri daha çok medenî ve siyasi hakları düzenlemektedir. Burada garanti edilen haklar ve özgürlükler şunlardır: Yaşama hakkı, işkenceye ve zulme, gayri insanî muamele veya cezaya tâbi tutulmama hakkı, köle halinde bulundurulmama hakkı, zorla çalıştırılmama hakkı, kişi güvenliği hakkı, âdil ve tarafsız bir mahkeme önünde mâkul bir süre içinde yargılanma hakkı, kanunsuz suç olamayacağı, cezaların

geriye yürüyemeyeceği ve kişinin suçluluğu ispat edilinceye kadar mâsum addedileceği ilkesi, özel yaşama, aile hayatına ve haberleşmenin gizliliğine saygı hakkı, düşünce ve din özgürlüğü hakkı, ifade özgürlüğü hakkı, toplanma, dernek ve sendika kurma hakkı, evlenme hakkı, etkin hak arama yollarına başvurma hakkı, ayrımcılığa tâbi olmama hakkı, eğitim hakkı, mülkiyet hakkı, seyahat ve yerleşme hakkı, ahdî yükümlülükler sebebiyle hapis cezasına mâruz kalmama hakkı.

Dünyanın ilk ve tek daimi insan hakları mahkemesi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesidir. Bu mahkemeye başvurmak için öncelikle bir ülkedeki iç hukuk yollarının tüketilmesi gerekir. Türkiye, 1987’de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne bireysel başvuru hakkının kabul edilmiştir.

10.1.3. Ulusal Düzey

İnsan haklarını korumanın ilk ve en etkili safhası ülke düzeyindeki hukuki, idari ve sivil mekanizmalardır. Anayasal bir düzende insan hak ve özgürlükleri diğer haklar gibi öncelikle hukuk yoluyla korunur. Hukukla birlikte idari mekanizmalar da hakların korunmasında önemli rol oynarlar.

1982 Anayasası’nda temel haklar, “Kişinin Hakları ve Ödevleri”, “Ekonomik ve Sosyal Haklar ve Ödevler”, ve “Siyasal Haklar ve Ödevler” olmak üzere üç bölümde sayılmıştır. Temel haklardan bazıları, “yaşama hakkı”, “eğitim hakkı”, “sağlık hakkı”, “seçme ve seçilme hakkı”, “kişi dokunulmazlığı”, “dilekçe hakkı”, ve “özel yaşamın gizliliği”dir.

Türkiye’de insan haklarını korumak için kurulan kurumların başında TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı ile İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları gelmektedir.

10.2.BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi – 1948 [Kısaltılarak]

Madde 1: Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdanla donatılmışlardır, birbirlerine kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar.

Md. 2: Herkes ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuş gibi herhangi bir ayrım gözetilmeksizin, bu Bildirgede belirtilen bütün hak ve özgürlüklere sahiptir.

Md. 3: Herkesin yaşama hakkı ile kişi özgürlüğü ve güvenliğine hakkı vardır.

Md. 4: Hiç kimse, kölelik ya da kulluk altında tutulamaz.

Md. 5: Hiç kimseye işkence ya da zalimce, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulanamaz.

Md. 6: Herkesin, nerede olursa olsun, yasa önünde bir kişi olarak tanınma hakkı vardır.

Md. 7: Herkes yasa önünde eşittir ve ayrım gözetilmeksizin yasa tarafından eşit korunmaya hakkı vardır.

- Md. 8: Herkesin anayasa ya da yasayla tanınmış temel haklarını ihlal eden eylemlere karşı yetkili ulusal mahkemeler eliyle etkin bir yargı yolundan yararlanma hakkı vardır.
- Md. 9: Hiç kimse keyfi olarak yakalanamaz, tutuklanamaz ve sürgün edilemez.
- Md. 10: Herkesin, kendisine herhangi bir suç isnadında bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından tam bir eşitlikle, hakça ve kamuya açık olarak yargılanmaya hakkı vardır.
- Md. 11: Hiç kimse, işlendiği sırada ulusal ya da uluslararası hukuka göre suç oluşturmayan herhangi bir fiil yapmak ya da yapmamaktan dolayı suçlu sayılamaz.
- Md. 12: Hiç kimsenin özel yaşamına, ailesine, evine ya da yazışmasına keyfi olarak karıştırılmaz, onuruna ve adına saldırılamaz.
- Md. 13: Herkesin, her devletin sınırları içinde seyahat ve oturma özgürlüğüne hakkı vardır.
- Md. 14: Herkesin, baskı gördüğünde, başka ülkelere sığınma ve kabul edilme hakkı vardır.
- Md. 15: Herkesin bir ülkenin yurttaşı olmaya hakkı vardır.
- Md. 16: Yetişkin erkeklerle kadınların, ırk, uyrukluk, din bakımından herhangi bir sınırlama yapılmaksızın, evlenmeye ve bir aile kurmaya hakkı vardır.
- Md. 17: Herkesin, tek başına ya da başkalarıyla ortaklık içinde, mülkiyet hakkı vardır.
- Md. 18: Herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne hakkı vardır; bu hak, din veya inancını değiştirme özgürlüğünü ve din veya inancını, tek başına veya topluca ve kamuya açık veya özel olarak öğretme, uygulama, ibadet ve uyma yoluyla açıklama serbestliğini de kapsar.
- Md. 19: Herkesin kanaat ve ifade özgürlüğüne hakkı vardır; bu hak, müdahale olmaksızın kanaat taşıma ve herhangi bir yoldan ve ülke sınırlarını gözetmeksizin bilgi ve fikirlere ulaşmaya çalışma, onları edinme ve yayma serbestliğini de kapsar.
- Md. 20: Herkes, barış içinde toplanma ve örgütlenme hakkına sahiptir. Hiç kimse, bir örgüte üye olmaya zorlanamaz.
- Md. 21: Herkes, doğrudan ya da serbestçe seçilmiş temsilcileri aracılığıyla ülkesinin yönetimine katılma hakkına sahiptir.
- Md. 22: Herkesin, toplumun bir üyesi olarak, toplumsal güvenliğe hakkı vardır.
- Md. 23: Herkesin çalışma, işini özgürce seçme, adil ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı vardır.
- Md. 24: Herkesin, dinlenme ve boş zamana hakkı vardır; bu, iş saatlerinin makul ölçüde sınırlandırılması ve belirli aralıklarla ücretli tatil yapma hakkını da kapsar.
- Md. 25: Herkesin, kendisinin ve ailesinin sağlığı ve iyi yaşaması için yeterli yaşama standartlarına hakkı vardır.
- Md. 26: Herkes, eğitim hakkına sahiptir. Ana-babalar, çocuklarına verilecek eğitimi seçmede öncelikli hak sahibidir.

Md. 27: Herkes, topluluğun kültürel yaşamına özgürce katılma, sanattan yararlanma ve bilimsel gelişmeye katılarak onun yararlarını paylaşma hakkına sahiptir.

Md. 28: Herkesin bu Bildirgede ileri sürülen hak ve özgürlüklerin tam olarak gerçekleşebileceği bir toplumsal ve uluslararası düzene hakkı vardır.

Md. 29: Herkesin, kişiliğinin özgürce ve tam gelişmesine olanak sağlayan tek ortam olan topluluğuna karşı ödevleri vardır.

Md. 30: Bu Bildirgenin hiçbir hükmü, herhangi bir Devlet, grup ya da kişiye, burada belirtilen hak ve özgürlüklerden herhangi birinin yok edilmesini amaçlayan herhangi bir etkinlikte ve eylemde bulunma hakkı verecek şekilde yorumlanamaz.

ÜNİTE 11: ÖZGEÇMİŞ /CV HAZIRLAMA

CV NEDİR?

Özgeçmiş (CV-Curriculum Vitae)

Genellikle iş başvurularında kullandığımız, kendinizi potansiyel işverenlerinize tanıtmak için hazırladığınız, hayatınızı, kabiliyetinizi, yeteneğinizi, iş yapma gücünüzü ve tecrübelerinizi ortaya koyduğunuz yazılı bir sunum belgesidir.

ETKİLİ BİR CV HAZIRLAMANIN FAYDALARI

-Etkili bir CV hazırlamak için öncelikle ilk adım kariyer hedeflerimizi belirlemekten geçer. Kariyer hedeflerimizi belirledikten sonra etkili bir cv hazırlamaya başlayabiliriz.

-Peki bu CV bize ne gibi faydalar kazandıracak? Öncelikle bir işi alabilmeniz için önce mülakata çağırılmanız gerekmektedir. CV Mülakatlara çağırılabilmek için ön elemenden geçmenize yardımcı olur.

-Bir amaca yönelik hazırlanmış CV ile ulaşmak istediğiniz noktaya daha çabuk varabilirsiniz.

ETKİLİ CV HAZIRLAMANIN PÜF NOKTALARI

-CV’de uzun yazılardan kaçınmalı ve CV en fazla 1-2 sayfa olmalıdır.

-Gerçekleştirilen görevler belirtilirken 3. Tekil şahış kullanılarak belirtilmeli. Örneğin; kişi bir önceki işinde satış işlemlerini gerçekleştirdiyse bunu «Satış işlemlerinin gerçekleştirilmesi» şeklinde ifade edebilir.

-İmla kurallarına dikkat etmeli, devrik cümleler kurmaktan kaçınmalıyız.

-Yazı karakterleri daha kurumsal olan Times New Roman ya da Arial ile 11 yada 12 punto olarak yazılmalı.

-Yanlış bilgiler vermekten kaçınılmalı, her zaman doğru bilgiler yazılmalı.

-Uzmanlık alanı ya da uzmanlaşmak istenen alan ile ilgili eğitim, seminer, sertifika bilgileri mutlaka CV’de yer almalı.

-Resimsiz CV ile başvuru yapılmamalı, resimler iş ortamına uygun olacak kıyafetler ile düz olarak çekilmiş olmalı.

-Eğitim, iş deneyimi, alınan sertifika gibi belgeler günümüz tarihinden başlanarak geriye doğru yazılmalı.

-Başvurduğunuz pozisyona uygun bir ön yazı hazırlamalısınız. Ön yazı ile işe uygunluğunuzdan bahsedebilirsiniz.

-CV’de hakkınızda bilgi verecek bir referans mutlaka belirtin. Bu kişi çalıştığınız, staj yaptığınız kurumlardan bir yöneticiniz olabileceği gibi, okuldan hocalarınızdan olabilir.

ÖN YAZI

-Ön yazı: Kişiliğinizi, farklarınızı, tecrübelerinizi ortaya koyarak, işverene kendinizi daha iyi anlatarak öne geçebileceğiniz başvuru sırasında yazılan bir yazıdır.

-Ön yazı bize neler katar ?

-İlk izlenim oluşturur

-İşe uygunluğunuzu ve

-Farklılıklarınızı anlatma fırsatı yaratır

ÖN YAZI-ÖRNEK

Pazarlama Departmanı Asistanı pozisyonu için özgeçmişimi dikkatinize sunuyorum.

İstanbul Üniversitesi Pazarlama Bölümü son sınıf öğrencisiyim. Öğrenciliğim boyunca X firmasında Kurumsal Pazarlama departmanında, Y firmasında Satış Sonrası Hizmetler biriminde staj yaptım. Satış ve Pazarlama çalışmalarına yoğun ilgi duyuyorum ve bu alanda çok başarılı olacağıma inanıyorum. Bunda en büyük etken ikna ve iletişim kurma yeteneklerimin güçlü olmasıdır. Şirketinizin misyon, vizyon ve değerlerine yönelik hissettiğim yakınlık buraya başvuruda bulunmama yol açan en önemli etkindir.

Kriterlerinize uygun görülmem halinde detaylı bir görüşme için sizi ziyaret etmek isterim.

Saygılarımla,

AdSoyad

ÜNİTE 12: MÜLAKAT BECERİLERİ

MÜLAKAT HAKKINDA

Mülakat ; Sınırlı bir zaman diliminde gerçekleştirilen kişilerarası etkileşim sürecidir. Mülakat, işveren ile işe başvuran adayın 15-45 dakika süren bir oturumda birbirlerini tanımak için bir araya gelmesidir.

ŞİRKET AÇISINDAN MÜLAKATLARIN AMACI

1. Doğru işe,
2. Doğru personel almaktır.

ADAY AÇISINDAN MÜLAKATLARIN AMACI

Mutlu olabileceği, doğru işi bulmaktır.

MÜLAKAT ÇEŞİTLERİ

1. Birebir Mülakat

Görüşmeler birebir, yalnız yapılır.

- Deneyim ve davranışların değerlendirilmesine odaklanır.
- Her adaya aynı soruların sorulması önemlidir

2. Sıralı Mülakat

Birbiri ardına yapılan bir kaç görüşmeden oluşur.

- Görüşmeyi yapan her kişi söz konusu pozisyonun tek bir yönünü inceler; tecrübe, teknik bilgi, yönetim becerisi gibi konular tek tek gözden geçirilir.

3. Panel Mülakatı

- Görüşmeyi yapan kişi sayısı birden fazladır.
- Paneli oluşturan bu kişiler adaya sırayla soru yöneltirler.

4. Grup Mülakatı

- Pozisyona başvurunun fazla olduğu zamanlarda birebir görüşmeden önce adaylar arasında toplu eleme yapabilmek için kullanılan mülakat çeşitidir.
- Adayların grup içindeki yetkinliklerini kolayca gözlemleyebilmek için bazı firmalar tarafından tercih edilmektedir.

5. Tele-Mülakat

- Az kullanılan bir mülakat çeşitidir.
- Adayların görüşme yapılacak yerden uzak olduğu veya çok fazla adayla görüşülmesi gerektiğinde kullanılır.
- Ses tonu, dil hakimiyeti, telaffuz gibi konularda önemli bilgiler verir.
- Genellikle telefonda müşteri hizmeti veren birimler için yapılan eleman alımlarında tercih edilir.

6. Stres Mülakatı

- Adayların stresli ortamlarda nasıl davrandığını gözlemlemek için kullanılan görüşme çeşididir.
- Adayların olaylar karşısındaki tepkilerini ve sabrını ortaya çıkarmayı amaçlar.

MÜLAKAT ÖNCESİ YAPILACAKLAR

- 1- Firma Hakkında bilgi toplayın.
- 2-Görüşme yeri ve zamanını, görüşülecek kişiyi teyit edin.
- 3-Görüşmeye gitmeden önce bol bol özgeçmişiniz üzerinden prova yapın.
- 4- Sorulabilecek sorular hakkında araştırma yapın ve bu sorulara hazırlıklı olun.

BAŞARILI BİR MÜLAKAT İÇİN YAPILMASI GEREKENLER

- 1- Mülakat saatinden çok önce ya da çok sonra mülakat yerinde olmayın.
- 2- Görüşme saatinden 10-15 dakika önce gidebilirsiniz.
- 3-Mülakata herhangi bir sebepten dolayı gidemeyecekseniz mutlaka arayıp gidemeyeceğinizi haber vererek farklı bir tarih için görüşme talebinde bulunun.
- 4-Tokalaşırken daha samimi bir tokalaşmak gerçekleştirin ve mutlaka göz teması kurun,
- 5- Firma ve Pozisyon ile ilgili sorular sormaktan çekinmeyin, (sorular maaş, yan haklar ya da tatil günleri vb. gibi konularda olmamalı)
- 6-Kararlı ve ne istediğini bilen, kendinin farkında olan bir tutum sergileyerek görüşmeyi sürdürün.
- 7- Beden dilinizi etkili şekilde kullanın.
- 8-Mülakat sırasında cep telefonunuzun sesini kapatın.
- 9- Dürüst olun ve sorulara doğru yanıtlar verin.
- 10-Bilmediğiniz bir şey sorulursa bilmediğinizi söylemekten çekinmeyin

MÜLAKATLARDA SIK YAPILAN HATALAR

- 1- Mülakata geç kalmak.
- 2-Uygunsuz kıyafet giymek, saç ve makyajı görüşmeye uygun düzenlememek.
- 3-Görüşmeden önce firma hakkında bilgi sahibi olmamak, araştırma yapmamak.
- 4-Kariyer hedefinin olmaması.
- 5-Düşük enerji ve isteksiz olmak
- 6-Daha önce çalıştığı firma ya da çalışanları kötülemek
- 7-Abartılı ifadeler kullanmamak, abartılı davranışlardan ve esprilerden uzak durmamak
- 8-İş ve şirket hakkında soru sormamak
- 9-İşi istediğinizden emin olmamak
- 10-Maaş vb. konularda erken davranmak ve soru sormak
- 11-Yetersiz göz teması kurmak

MÜLAKAT SORULARI-ISINMA SORULARI

- 1-Yerimizi kolay bulabildiniz mi?
- 2-Bizimle çalışan bir yakınınız, tanıdığınız var mı?
- 3-Firmamız hakkında bilginiz var mı?
- 4-Kısaca kendinizi tanıtır mısınız ?

MÜLAKAT SORULARI-POZİSYONA YÖNELİK

- 1- Zayıf ve güçlü yönleriniz ?
- 2-Üniversitede ki bölümünüz iş dünyasına ne gibi katkılar sağladı ?
- 3-Kısa ve uzun vadeli planlarınız ?
- 4-Firmamız hakkında ne biliyorsunuz ?
- 5-Firmaya neler katabilirsiniz ?
- 6-Hangi şirketlerle ve hangi pozisyonlar için görüştünüz ?
- 7-Neden firmamızda çalışmak istiyorsunuz ?
- 8-Karşılaştığınız zor bir durum ya da problemi nasıl çözdünüz?
- 9-Kendinizle ilgili olarak özgeçmişinizden öğrenemeyeceğim neler anlatabilirsiniz ?

YETENEK VE BECERİ SORULARI

- 1-En belirgin özelliğiniz nedir ?
- 2- Diğer kişilerden sizi ne ayırır ?
- 3-İşle ilgili kendinizde gördüğünüz en önemli beceri nedir ?
- 4- Kararlılığınız ile ilgili bir örnek var mı ?
- 5-Stresli ortamlarda rahat çalışabilir misiniz ?

YARATICILIK LİDERLİK

- 1- İkna yeteneğinizle ilgili bir örnek verir misiniz
- 2- Başarısızlıkla sonuçlanan bir projeniz
- 3-Bir zorluğun üstesinden geldiğiniz bir durumu anlatınız ?

FARKLI SORULARA HAZIRLIKLIL OLUN

- 1- Üniversitede okurken (veya ilk iş deneyiminizde) keşke olmasaydı dediğiniz bir hatanızı söyleyebilir misiniz?
- 2- Üniversitedeyken en zorlandığınız ders hangisiydi?
- 3-Kendinize örnek aldığınız, yaptıklarından etkilendiğiniz hangi başarılı isimler var?
- 4-Sözel mi yoksa sayısal yönünüz mü daha güçlüdür?

ÜNİTE 13: İLETİŞİMİN AMACI VE ÖNEMİ

İletişim tüm insanların yaşamında vazgeçilmez bir unsurdur. Çünkü insanlar doğduklarından itibaren çevrelerindeki kişilerle sürekli olarak bilinçli ya da bilinçsiz bir biçimde iletişim kurarlar. Kişiler konuşarak, susarak, bakarak, oturmuş ve duruş biçimiyle diğer kişilere çeşitli anlamlar aktarırlar. İnsanın toplumsal bir varlık özelliğine sahip olması, yaşamını devam ettirebilmesi için diğer kişilerle iletişim kurmasını bir anlamda zorunlu kılmaktadır. İlk çağlarda insanların diğer kişilerle sesler, çığlıklar, hareketler, resimler gibi biçimlerde iletişim kurmaya çalışmaları, günümüzde ise iletişim teknolojileri aracılığıyla bir tuşla dünyanın öbür ucundaki kişilere ulaşarak iletişim kurmaları insan için iletişimin önemini ve gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Kavram Olarak İletişim

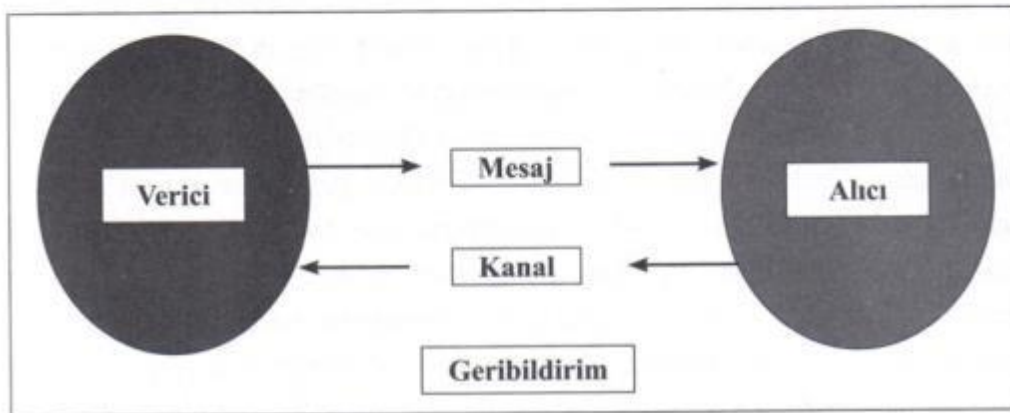
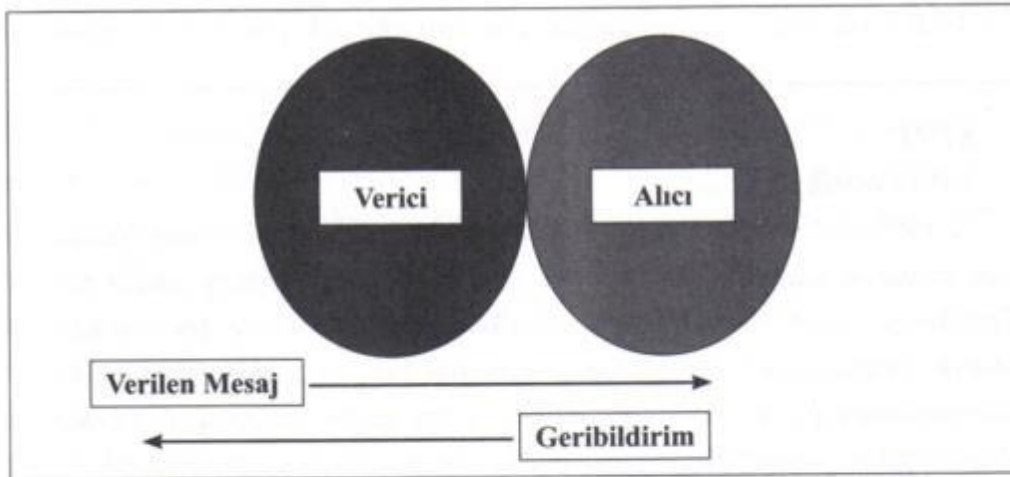
Yaşamak başlı başına iletişim ağını, iletişim etkinliklerini içeren bir olaydır. Var olduğumuz anda çevreyle sürekli iletişim, etkileşim içine gireriz. Bilmeden çevremizi etkilemeye, değiştirmeye, yine bilinçsizce etkilenmeye, çevremize uyarlanmaya başlarız. Bu iki yönlü alışveriş ömür boyu sürer gider. Kişiliğimizi iletişim alışkanlıklarımızla, iletişim çabalarımızla ortaya koyarız. Bildiklerimiz, duyduğlarımız, yapabileceklerimiz iletişim tavrımızla belirlenir. Kişilerarası ilişkilerin aracı da iletişimidir: Anlamak, öğrenmek, anlatmak, başkalarına ulaşmak için iletişimi kullanırız. Birey iletişim sistemini; almak ya da göndermek, bilgi biriktirmek, elindeki bilgiler üzerinde işlem yaparak hemen algılanmayan yeni sonuçlar çıkarmak ve geçmişteki olayları yeniden kurgulamak, gelecekteki olayları öncelemek, bedendeki fizyolojik süreçleri başlatmak ve değiştirmek, başkalarını ve dış olayları etkilemek ve yönetmek için kullanılır. İletişim bireyin uzmanlaşmasını, başkalarından değişik, ayrı olmasını ve olgunlaşmasını sağlar. Olgunlaşma süreci sırasında korunma, güvencesinin sağlanması için (daha sonra da eğitilmesi için) çocuk başkalarına bağımlıyken iletişim sayesinde karşılıklık, bağımlılık olgusunun içinde bulacaktır kendisini. Erişkinliğe girerken kendi gibileri arasında bilgiyi aramaya başlar ve yavaş yavaş özerkliğini kazanır. Bunu da iletişime borçludur. Kendimizle, bir başkasıyla ya da başkalarıyla sürekli iletişim içinde olmanın dışında dinleyici, okuyucu ya da izleyici olarak da iletişim ağının kapsamındayız. Günümüzde artık milyonlarla iletişimi paylaşma, başka bir deyişle kitle iletişimi söz konusudur. İnsanlık tarihiyle başlayan iletişim konuşma, yazma, basım ve elektronik kitle iletişimi araçlarıyla en son etkinliğine ulaşmış, uydular aracılığıyla yeni hizmetler sunmaya başlamıştır.

İletişim Süreci ve Öğeleri

İletişim olgusu bir anlık değildir, bir başka deyişle, bir anda olup bitmez, bir süreç içerisinde oluşur. İletişim olgusu değişik ortamlarda, değişik amaçlarla gerçekleşen bir ileti aktarımıdır. Bu olguyu yaratan ise farklı özellikleri olan öğelerdir. Bu öğelerin farklı özellikleri ise iletişimin türlerini ortaya çıkarır. İletişim olgu ve sürecinde değişmez olarak kabul edilen (5) öğe vardır:

- Mesajı gönderen ya da başlatan (verici / kaynak)
- Mesajın hedefi (alıcı)
- Aktarılan, verilen bilgi, tutum ve davranış (mesaj / ileti)
- Mesajı ileten ortam (kanal)
- Mesajın alıcı tarafından alınıp alınmadığı (geribildirim)

Tam bir iletişim olgusu ve sürecinden söz edebilmek için bu (5) öğenin bulunması gerekir.

ETKİLİ İLETİŞİM KAVRAMI VE SÜRECİ

1.Etkili İletişimin Önemi

2. Etkili İletişim Becerileri

2.1. Kendini Tanımak

2.2.Kendini Açmak Ve Kendini Doğru İfade Etmek

2.3.Karşıdakini Etkin Ve İlgiyle Dinlemek

2.4.Empati Kurabilmek

2.5.Hoşgörölü Ve Önyargısız Olmak

2.6.Eleştirilere Karşı Açık Olmak

2.7.Sözsüz İletişim Unsurlarını Doğru Kullanabilmek.

Anahtar Kavramlar

□ **İletişim:** Sözlü ve sözsüz iletiler aracılığıyla karşılıklı olarak duygu, düşünce bilgi aktarımı.

□ **Etkili İletişim:** Beden dili, sözcüklerin dili, ses ve nefes kullanımı, kişilerin temsil sistemleri, sevgi dilleri, empati kurma yöntemleri gibi konuların bilinmesi ve uygulanmasıyla başarılı, uyumlu, dengeli iletişim kurma süreci.

□ **İletişim Becerileri:** Sözel mesajlarla sözel olmayan mesajları uyumlu olarak kullanarak açık ve öz “ben” diliyle konuşabilme, etkin dinleyebilme, bireyin karışısındaki kişilerle etkin ve etkili ilişkiler kurabilmesini sağlayan, bireyin toplum içinde yaşamını kolaylaştıran saygı ve empati temelli davranışlar bütünü.

□ **Sözlü İletişim:** Kaynak ve alıcı arasındaki konuşmanın her türü; yazılmış ya da yazılmamış sözcüklerin söylenmesiyle gerçekleşen ses ve işitmeye dayalı iletişim türü.

□ **Sözsüz İletişim:** Söz dışındaki sesleri de içeren, sözel olmayan göstergelerden oluşan iletişim düzgüleri.

□ **Empati:** İnsan gelişimi ve ruh sağlığı için gerekli olan empati etkili iletişimin en temel ögesidir. Empati /eşduyum/duygudaşlık bir başkasının duyguları, içinde bulunduğu durum ya da davranışlarındaki güdüyü anlamak ve içselleştirmek anlamına gelmektedir.

□ **Etkin Dinleme:** Alıcının/Hedefin iletişim sürecinde gürültüye en az oranda maruz kalarak iletiyi tam ve doğru olarak algılama becerisi.

□ **Jo-Hari Penceresi:** Kişinin kendinin farkına varmasında ya da kendine yönelik bir farkındalık geliştirmesinde bir bakış açısı sağlayan ve yol gösterici bir nitelik taşıyan model. Modelde kişinin benliğine ilişkin tüm boyutlar ifade edilmektedir; Jo-Hari Penceresi önemlidir çünkü kişinin kendisi hakkında bildiklerini ve farkında olduklarını ortaya koyması ve bilmediklerini öğrenerek geliştirebilmesini sağlamaktadır. Özelliği ise benliğin birbirinden bağımsız parçalarını değil, birbiriyle karşılıklı etkileşim içerisinde olan boyutlarını vurgulamasıdır.

Giriş

İnsanlar arasında bilgi, duygu, düşünce paylaşımıdır iletişim. İletişim kurmak insanın temel gereksinimlerinden biridir hava-su gibi. Bireyin iletişim kurduğu birimler ailedir, okuldur, iştir, arkadaşlardır, eştir, kurumlardır hatta devlettir. Bu nedenledir ki her birimle farklı iletişimler kurmak, bu iletişimleri dengede tutmak, anlaşılır, algılanabilir olmak; kişinin bireysel, ruhsal, sosyal konumunu belirleyen gerekliliktir. Yine bu nedenle her alanda her birimle sağlıklı iletişim kurmayı başarmanın; sağlıklı iletişim kurmanın temel doğruları vardır. Etkili iletişim kurmanın temel doğrularının yanında, özel iletişim durumları için farklı ve ayrıntılı kurallar vardır. Bir öğrencinin öğretmeniyle kurduğu iletişimle, işe girmek üzere görüşme yapanın kurduğu iletişim, iş toplantılarında kurulan iletişim, aile arasında kurulan iletişim farklıdır. Etkili iletişim, beden dili, sözcüklerin dili, ses ve nefes kullanımı, kişilerin temsil sistemleri, sevgi dilleri, empati kurma yöntemleri gibi konuların bilinmesi ve uygulanmasıyla daha başarılı, uyumlu, dengeli hale getirilebilir. Etkili iletişim sözlü ve/ya da sözsüz iletişim unsurlarının doğru ve etkin kullanılmasıyla gerçekleşir. Sözlü iletişimde bir başka deyişle sözlerle kurulan iletişimde sözcükler ve kullanım şekli önemlidir çünkü aynı sözcüğü çok farklı sesleterek farklı sonuçlara gidilebilir. Sözsüz iletişimde ise, gözler, kıyafet, duruş, mimikler, dokunma, eller, oturuş şekilleri önemlidir çünkü her biri bir bütün olarak değerlendirildiğinde belli bir mesajı aktarır.

Etkili İletişimin Önemi

Etkili iletişim, iletilmek istenilen mesajı karşıdaki kişi/kişilere amaçlanan/niyet edilen bir biçimde iletebilmek, istenileni elde etmek ve beklenen tepkiyi oluşturmaktır.

Kısaca, kaynağın alıcıya, alıcının da kaynağa kendini ifade etmesi olarak tanımlanan etkili iletişim, iletişim becerilerinin artırılmasını, güçlendirilmesini gerektiren bir süreçtir. Bu bağlamda, iletişimi başlatan kişinin/kaynak öncelikle ne söyleyeceğini bilmelidir; bunu ne zaman ve nerede, en iyi nasıl söylemenin daha uygun olacağına karar verebilmelidir; olayları basit bir şekilde anlatabilmelidir; akıcı bir dille, göz teması kurarak konuşabilmelidir ve dikkatini yoğunlaştırarak, ilettiği mesajların alınıp alınmadığını fark edebilmelidir.

Etkili iletişimin önemini bu bağlamda maddeler halinde aşağıdaki gibi sıralamak olanaklıdır (Küçükaslan, 2014:169):

1. Etkili iletişim sayesinde, insanlar başkalarını daha iyi anlayabilir, kendini daha iyi ifade edebilir.
2. İnsanlar birbirleriyle içten ilişkiler kurabilir.
3. İnsanlar birbirlerine karşı daha saygılı ve hoşgörülü olabilir.
4. Başkalarını daha az incitir, karşısındakine saldırmadan düşüncesini savunabilir, karşısındakiyle onu kırmadan tartışabilir.
5. Doğru bilgilere daha çabuk ulaşabilir.
6. Gereksiz tartışmalar önlenir.
7. Öfke, korku ya da çekingenliğin önüne geçilebilir.
8. Başkalarına yöneltilen eleştiriler daha yapıcı hale getirilebilir.
9. Düşünce ve önerilere daha kolay destek bulunabilir.
10. İnsanlarla daha rahat işbirliği yapılabilir.
11. İş ortamında birlikte çalışan insanları yönetme ve yönlendirmede çok daha az zaman ve enerji harcanır.
12. Zor insanlarla daha kolay başa çıkılabilir.
13. Başkalarının düşünce, deneyim, alışkanlık ve tutumlarından daha çok yarar sağlanabilir.